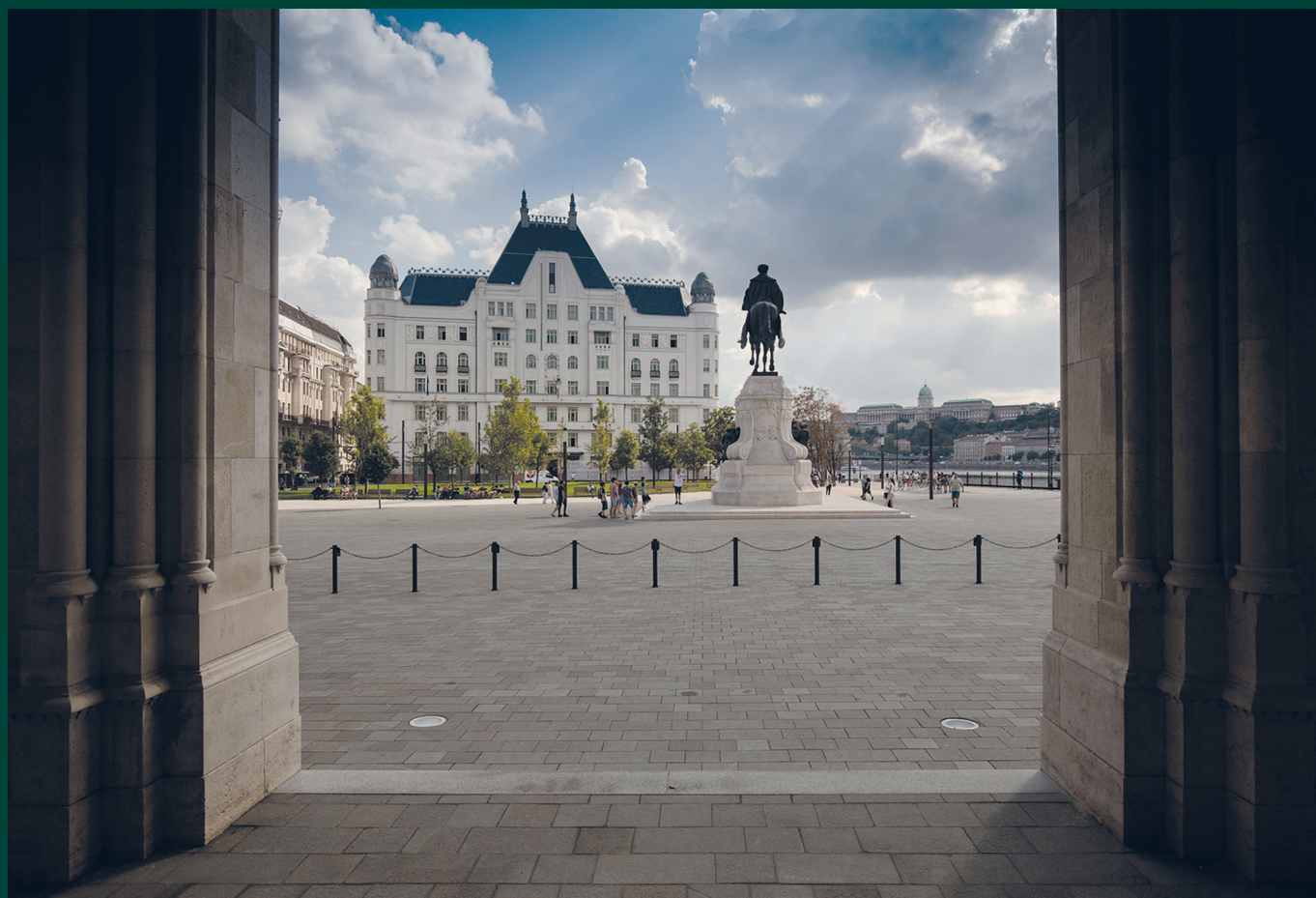

FONTES IURIS

Az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata | 5. évfolyam, 3. szám

„Magára az igazságra pedig nem annyira természet, mint ismeret útján jutunk,
még pedig azon ismeret útján, melyet nekünk a törvény- és jogtudomány szolgáltat.”

WERBŐCZY ISTVÁN

**94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet
a Kormány tagjainak
feladat- és hatásköréről**

„112. § (1) A miniszter az igazságügyért való felelőssége keretében felel a Kormány igazságügy-politikájának kialakításáért és az alkotmányos szervekkel együttműködve annak végrehajtásáért.”

**Magyarország
Alaptörvénye
R) cikk**

„(1) Az Alaptörvény
Magyarország
jogrendszerének alapja.”

Fontes Iuris – az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata

Megjelenik negyedévente

Kiadja: Igazságügyi Minisztérium, H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 2–4., tel.: +36 (1) 795-1000

Felelős kiadó: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Papp Tibor ügyvezető

Alapította: Prof. Dr. Trócsányi László

Főszerkesztő: dr. Varga Judit

Főszerkesztő-helyettes: Dr. Raisz Anikó

Felelős szerkesztő: Dr. Salgó László Péter, peter.laszlo.salgo@im.gov.hu

Szerkesztők: Dr. Dobrotka-Mayer Annamária, Dr. Farkas Vajk, Dr. Hajas Barnabás, Dr. Nemessányi Zoltán, Dr. Scholz Evelin

Címlapfotó: Skuta Vilmos

2019. évi éves előfizetési díj: 6000 Ft.

ISSN 2416-2159

Tartalom

Bevezető

Miniszteri beköszöntő	3
-----------------------------	---

Tanulmányok

Közjog

Salgó László Péter

A Kálvin téri aláírásgyűjtés tapasztalatai közigazgatási perjogi szempontból	5
--	---

Büntetőjog

Tóth Csenge Diána

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának változásai az új Büntető Törvénykönyv tükrében	12
---	----

Magánjog

Farkas Fatime

A fogyasztói minőség egyes kérdései: a fogyasztói szerződés és a fogyasztói magatartás kritériumai	20
--	----

Európai és nemzetközi jog

Béres Nóra

A Római Statútum alkalmazhatóságának kérdései és kihívásai harmadik államok esetén	24
--	----

Nemessányi Zoltán

A Szingapúri Mediációs Egyezmény – első benyomások	33
--	----

Jogértelmezés	43
---------------------	----

Konferencia-összefoglaló	46
--------------------------------	----

Hírek, események

Közéleti események	48
--------------------------	----

Kihirdetett törvények és az Igazságügyi Minisztérium tevékenységét közvetlenül érintő fontosabb egyéb jogszabályok	51
--	----

Miniszteri beköszöntő

Köszöntöm az Olvasót a Fontes Iuris 2019 őszi számának megjelenése alkalmából. Az Igazságügyi Minisztérium szakmai lapja főszerkesztőjének lenni megtisztelő és örömteli feladata az igazságügyi miniszternek. Hivatali elődöm, a joggal nagy tiszteletnek örvendő Trócsányi László azért alapította ezt a lapot, hogy fórumot biztosítson annak a szellemi műhelynek, amely az Igazságügyi Minisztériumban működik. A velünk dolgozó jogász kollégák ugyanis rendszeresen tanúbizonyságát teszik annak, hogy a kormánytisztviselői lét, a napi kodifikatori és jogalkalmazói rutin nemhogy nem zárja ki a tudományos munkát, de nagyon jól kiegészíti és segíti azt. A Fontes Iuris élő példája annak, hogy a jogszabály-előkészítés tudományos munka is.

Ennek kézzelfogható bizonyítékai az elmúlt években megalkotott kódexek is: a Ptk., a Btk., az Nmjt.v., a Pp., az Ákr., a Kp., vagy éppen a Be., amelyek napjaink társadalmi, gazdasági, emberi viszonyaira íródtak, azzal a szándékkal, hogy a következő évtizedekben is alkalmazhatóak legyenek. A nagy kodifikációk lezárultak, de ez nem jelenti azt, hogy az Igazságügyi Minisztérium munka nélkül maradt volna. Éppen ellenkezőleg. Nemcsak a jogalkotás területén állnak előttünk új kihívások, de új feladatkörrel, az európai uniós politikák összehangolásával is bővült a tárca munkája. Ez a feladatkapcsolás egy minisztériumban – klasszikus igazságügyi és európai ügyek – párját ritkítja Európában, de mindenképpen indokolt. Nemcsak az uniós jogalkotás hathat azonnal és közvetlenül a magyar jogrendszerre, de bármely hazai jogalkotási aktus Európai Unió fórumok elé kerülhet. Ezért is tartozik már évek óta a miniszter igazságügyért való felelősségi körébe az Európai Unió jogának való megfelelés céljából folytatott jogharmonizációs tevékenység összehangolása és az Európai Unió Bírósága előtti eljárás. E koncepció sikeres a mindennapokban. Biztos vagyok abban, hogy e munka hatékonyságát is növeli, hogy az európai uniós ügyek koordinációjáért való felelősség keretében az igazságügyi miniszter felel az európai politikák kialakításáért és koordinációjáért, továbbá az európai uniós kapcsolatokért is.

Magyarország igazságügyi miniszterének kötelessége Magyarország közjogi életét és anyagi érdekeit képviselni az uniós intézményekben, érvényre juttatni a magyar nemzeti érdeket Európában, valamint az uniós jog szerződéseken alapuló érvényesülése mellett védeni az ezer éves gyökerekkel rendelkező magyar alkotmányos identitást is. A magyar igazságügyi miniszternek mindenkor a magyar jogfelfogás kifejezőjének kell lennie, a magyarok önbecsülését, a magyar nemzet méltóságát

kell képviselnie. Az igazságügyi miniszter ebben az értelemben is „Magyarország ügyvédje”, amikor a magyar jogalkotást kell megvédenie. Első feladata éppen annak kimondása és érvényesítése, hogy az Európai Unió olyan jogközösség, amelynek szabályait mindenkinek, nem csak az őzötteknek, hanem az őzöknek is be kell tartaniuk ahhoz, hogy az európai érték- és érdekközösség valóban érvényesülni tudjon. Kötelességünk fellépni azért, hogy az Európai Unió szervei ugyanazzal a lelkesedéssel és alapossgal kérjék számon a jogállamiság elvének érvényre jutását nemcsak a tagállamok, hanem saját intézményei tekintetében is. Elfogadhatatlan, ha más mércével mérik a „régieket” és az „újakat”, ha valamilyen szabályozási megoldás egyes tagállamokban megfelel, más tagállamokban azonban már elfogadása előtt jogállamisági kritikák tárgyává teszik. Arról nem is beszélve, ha éppen az uniós szervek eljárása során nem érvényesülnének a jogállamiság kritériumai. Ezzel nagy lépést tennénk mindenféle kettős mérce elkerülése érdekében, amivel – úgy gondolom – egész Európa csak nyerhet.

A jogász – és így az igazságügyi miniszter és munkatársai – élete sem csak pereskedésből, jogszabályok elemzéséből és előkészítéséből, hanem alkotó tevékenységből is áll. Ideális esetben ez utóbbiból ad többet az élet. A Fontes Iuris mostani számában közölt írások is az alkotói légkör meglétéről tanúskodnak az Igazságügyi Minisztériumban, valamint a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézetben.

A folyóirat szerkezete továbbra is ugyanaz. A közjogi rovatban ezúttal Salgó László Péter tollából olvashatunk elemzést egy elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt izgalmas problémáról, amelyet egy konkrét jogeset és jogvita bemutatásával tár elénk. A 2019. évi európai parlamenti választásokat megelőző kampányban az egyik párt részéről történt aláírásgyűjtést egy másik párt jogszerűtlennek tartotta, és ennek megállapítását kérte a választási jogorvoslati eljárásban, illetve közigazgatási perben. Az ügy rendkívüliségét jelzi, hogy abban összesen nyolc döntés született: kettő a választási szervek, három a Kúria és három az Alkotmánybíróság részéről! Az ügy kapcsán a szerző több kérdést is felvet, valamint tanulságokat von le a kasszációs, illetve a reformatórius hatáskörben lefolytatott eljárások különbségeiről. De a *spoiler* a Fontes Iuris lapjain is kerüendő.

Tóth Csenge Diána a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának változásait veszi számba az új Büntető Törvénykönyv tükrében. Ezzel a nemzeti és nemzetközi büntetőjog-fejlődés

egyik legdrámaibb és leginkább vitatott területére merészkedik. A nemrég elhunyt magyar származású amerikai történész, John Lukacs mondogatta, hogy a joggal ellentétben a történelemben nincs jogerős, megmásíthatatlan ítélet. A gyűlöletbűncselekmények egy nagy csoportja a múlt eltérő megítéléséből fakad: vannak, akik a XX. század totalitárius ideológiái iránt továbbra is elnézőek, sőt, lelkesednek értük, átvéve és erőszakos cselekményekkel kifejezve az ordas eszmék által hirdetett faji, etnikai vagy osztálygyűlöletet. A társadalom, és így a jogalkotó ugyanakkor a nácizmus vagy a bolsevizmus fölött mégis mintha végleges ítéletet mondott volna – így a magyar Alaptörvényben is, amelyre azután az új büntetőjogi szabályozás épül. Azzal csak egyet lehet érteni, hogy – amint a szerző írja – a büntetőjog eszközei csupán szükségesek, de nem elégségesek ennek a devianciának a visszaszorítására.

Farkas Fatime A fogyasztói minőség egyes kérdései: a fogyasztói szerződés és a fogyasztói magatartás kritériumai című cikke is korszerű megközelítésben reflektál korszerű témára. Cikkét annak megállapításával kezdi, hogy a „XXI. század társadalmának találó elnevezése a fogyasztói társadalom”. Ehhez hozzátenném, hogy a fogyasztói társadalom már az előző században kialakult, és számos kritika tárgyává vált. A jognak ez esetben nem a bíráló vagy a reform a feladata, hanem az, hogy fokozatosan definiálja és védje a fogyasztót mint jogalanyt, akinek jogai és felelőssége is van az áruk és szolgáltatások egyre bonyolultabb és egyre inkább globalizálódó piacán. A hazai, európai és nemzetközi (magán) jog együttfejlődése kevés jogterületen jelenik meg ilyen egyértelműen, mint ennél a témakörnél.

Béres Nóra személyében először publikál a Fontes Iuris hasábjain a nyár elején megalakult Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. Szándékaink és reményeink szerint az intézet munkatársai rendszeresen követik majd példáját. Béres Nóra tanulmányának témáját a nemzetközi közjog világából vette, a Nemzetközi Büntető Bíróságot létrehozó Római Statútum harmadik államokra történő esetleges alkalmazhatóságának korántsem magától értetődő kérdéseit vizsgálja. Annak

megállapításával kezdi, hogy bár az ENSZ tagállamainak túlnyomó többsége csatlakozott az egyezményhez, és ezzel alávetette magát a bíróság joghatóságának, a legnagyobb tagállamok egy része, köztük a Biztonsági Tanács állandó tagjai közül épp a három legnagyobb hatalom mindezidáig vonakodtak ezt megtenni. Ma, amikor az állami és nemzeti szuverenitásról folytatott elméleti és politikai viták ismét fellángoltak, különösen izgalmas annak megértése, milyen hatással van a Római Statútum pusztán léte a szuverenitás fogalmának és valóságának változásaira, illetve át tudja-e törni, vagy esetleg csak tovább erodálja a nemzetközi jog *pacta tertiis nec nocent, nec prosunt* elvét.

A nemzetközi magánjog területéről meríti témáját Nemessányi Zoltán a Szingapúri Mediációs Egyezményről írott cikkében. A nemzetközi kereskedelmi szerződésekből adódó jogviták alternatív rendezését szabályozó ENSZ-egyezmény sikeresnek és reménysugárnak tekinthető a legnagyobb globális gazdasági hatalmak fenyegető kereskedelmi háborújának árnyékában, annak bizonyítékaként, hogy mindig lehetséges a megegyezés. A ratifikációk gyorsan növekvő száma – mások mellett az USA és Kína részéről – is biztató.

A lapszám a hagyományoknak megfelelően összefoglalót közöl egy közelmúltbeli szakmai tanácskozásról. Idén június 20-án az Igazságügyi Minisztérium és az Európai Közjogi Szervezet (EPLÖ) közös rendezésében nemzetközi igazságügyi partnerségi konferenciára került sor Budapesten. A nagyszabású, igazságügyi minisztereket és az igazságügy számos területén komoly szakmai múlttal rendelkező professzorokat vendégül látó eseményen Libanon, Marokkó, Tunézia, Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Ukrajna és Moldova, illetve Luxemburg egyaránt képviseltette magát, és nagyra becsült elődöm, Trócsányi László is felszólalt.

Együttműködés, és szükség esetén vita, de mindenkor párbeszéd – íme, egy egyszerre idealista és realista *ars politica*.

Varga Judit

Salgó László Péter*

A Kálvin téri aláírásgyűjtés tapasztalatai közigazgatási perjogi szempontból

1. BEVEZETŐ

Magyarországon 2018. január elseje óta hatályos az új közigazgatási perrendtartási törvény. A közigazgatási bírósági szabályok korábban is részei voltak jogrendszerünknek, a polgári perrendtartásról szóló törvény egyik fejezetét tették ki. Az új közigazgatási perrendtartási kódex megalkotásakor számos kihívással kellett megküzdenünk, hiszen olyan szabályrendszert kellett megalkotnunk, amely alkalmas az összes közigazgatási szervi döntés jogszerűségének felülvizsgálatára. Ez azért is volt nehéz feladat, mert annak ellenére, hogy megalkotásra került az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény, amelyet a közigazgatási eljárások nagy részében általánosan alkalmazni kell, vannak kivett eljárások, amelyek esetenként teljesen más eljárási rezsimmal szabályoznak, és ez időnként speciális bírósági eljárási szabályokkal is jár. A jelen tanulmányban a kivett választási eljárás kapcsán történt az, hogy az ügyben összesen nyolc döntés született: kettő a választási szervek, három a Kúria és három az Alkotmánybíróság részéről. Már önmagában is kivételes, hogy az Alkotmánybíróság háromszor foglalkozzon ugyanazzal az ügygel, ugyanakkor az eljárása során tett megállapítások alkalmasak arra, hogy közigazgatási perjogi szempontú következtetéseket vonjunk le, amelyeket a soron következő közigazgatási jogi és perjogi jogalkotás során figyelembe vehetünk. Ezért választottam jelen tanulmány témájának a Kálvin téri aláírásgyűjtés ügyét, amellyel kapcsolatban először is tekintsük át, hogy mi történt!

2. AZ ÜGY TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

2.1. A Momentum Mozgalom (a továbbiakban: Momentum) 2019. április 11-én elektronikus úton kifogást nyújtott be a Nemzeti Választási Bizottsághoz a választás tisztasága megóvásának alapelve [a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ve.) 2. § (1) bekezdés

a) pontja] és a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelve [Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontja] megsértése miatt. E kifogásból ismerhető meg az eljárás során vizsgált cselekmény.

Kifogásában a Momentum előadta, hogy 2019. április 8-án egy videót juttattak el az egyesületük részére, melyben Budapesten a Kálvin téri aluljáróban a Fidesz–Magyar Polgári Szövetség és a Kereszténydemokrata Néppárt (továbbiakban: Fidesz–KDNP) aktivistái ajánlásokat gyűjtenek. A videofelvétel alapján a Fidesz–KDNP logóival ellátott kihelyezett pulton a „Nekünk Brüsszelben is Magyarország az első! Május 26.” felirat szerepel, a pulton elhelyezett aláírásgyűjtő lapok fejrészen a „Támogatom Orbán Viktor programját, állítsuk meg a bevándorlást!” felirat volt olvasható. A kifogásolt magatartás azonban az volt, hogy az aláírásokat gyűjtő aktivisták a kifogás szerint azt állították, hogy az aláírásokat a Fidesz–KDNP számára a 2019. május 26. napjára kitűzött európai parlamenti képviselők választására gyűjtik. A kifogáshoz a Momentum videofelvételt is csatolt, amelyből állításuk szerint egyértelműen megállapítható, hogy az aláírásgyűjtés nem az európai parlamenti képviselők választására vonatkozott, hanem más tartalmú aláírásgyűjtő ívek voltak. Kifogásolta továbbá, hogy az aktivisták eltérő, egymást kizáró tájékoztatást adtak az aláírásgyűjtés során, valamint nem tudták bemutatni az aláírásgyűjtéshez kapcsolódó adatvédelmi tájékoztatót. A Nemzeti Választási Bizottság Elnöke a kifogást 2019. április 12-én áttette az elbírálására hatáskörrel rendelkező Fővárosi Választási Bizottsághoz.

2.2. A Fővárosi Választási Bizottság álláspontja szerint megállapítható, hogy egyértelműen feltüntetésre került, hogy az aktivisták nem az európai parlamenti képviselők választására gyűjtötték az aláírást, ezért a tevékenységük nem volt megtevesztő. A Fővárosi Választási Bizottság értékelte azt is, hogy bármilyen politikai tartalmú aláírásgyűjtéshez, legyen az akár jelöltállítás, akár politikai program népszerűsítése vagy ahhoz való hozzájárulás, a választópolgárok önként mennek az aláírásgyűjtő pulthoz, és az aláírásuk leadása előtt lehetőségük van meggyőződni az adott ív tartalmáról, céljáról. Ezért a Fővárosi Választási Bizottság 6/2019. (IV. 15.) számú határozatával elutasította a kifogást, tehát nem állapította meg

* Salgó László Péter: Igazságügyi Minisztérium, jogszabály-előkészítés összehangolásáért és közjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár, a Magyar Közlöny felelős szerkesztője.

a Ve. 2. § (1) bekezdés a) és e) pontjának a sérelmét, amely ellen a Momentum beadványozóként fellebbezést nyújtott be.

2.3. A Nemzeti Választási Bizottság a fellebbezést oly módon vizsgálta meg, hogy első lépésként azt tekintette át, hogy a fellebbezést benyújtó Momentum a kifogással érintett ügyben érintett-e¹, mert amennyiben nem, akkor a fellebbezést érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani. A Momentum érintettsége kapcsán arra hivatkozott, hogy az európai parlamenti képviselők választásán jelölő szervezet, ezért „a sérelmezett magatartás jogait, valamint jogos érdekeit közvetlenül érinti”². A Nemzeti Választási Bizottság ugyanakkor megállapította, hogy a beadványozó nyilatkozata nem tartalmaz az érintettségre részletes okfejtést, így az a Kúria – a Nemzeti Választási Bizottság álláspontja szerint a fellebbezési eljárásban is irányadó – korábbi gyakorlatára tekintettel nem alkalmas az érintettség igazolására. Ennek hiányára tekintettel az Nemzeti Választási Bizottság a fellebbezést az 56/2019. NVB határozattal érdemi vizsgálat nélkül elutasította³.

2.4. A döntéssel szemben a Momentum indítványozóként bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújtott be arra hivatkozva, hogy az érdemi vizsgálat nélküli elutasítás kiüresítette a jogorvoslati jogát. A Kúria a Kvk.II.37.515/2019/2. számú döntésében megállapította, hogy a Momentum érintettsége szükségszerűen fennáll. Ugyanis, ha a kampányidőszakban egy jelölő szervezet valamely választási eljárással összefüggő tevékenységének jogszerűségét egy másik, a kampányidőszakban nyilvántartásba vett jelölőszervezet sérelmezi, és felveti, hogy a jogsértő tevékenység következtében az adott jelölő szervezet előnyhöz juthat, akkor az érintettsége nem zárható ki a jogainak, vagy jogos érdekeinek sérelme hiányában. A videofelvételt elemezve a Kúria arra jutott, hogy az aláírásgyűjtés – az aktivisták állításával szemben – egyértelműen nem a 2019-es európai parlamenti választásokhoz szükséges ajánlások gyűjtésére irányult, mivel az aláírásgyűjtés az nem az erre szolgáló aláírásgyűjtő íveken történt, továbbá az aktivisták magatartása megtevésztő volt, amely alkalmas a Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt, jóhiszemű és rendeltetészerű joggyakorlás elvének megsértésére, így megállapította a jogsértést [megjegyzendő, hogy a választás tisztaságának megóvásának választási eljárási alapelveire a Momentum a bírósági felülvizsgálati kérelemben nem hivatkozott, a bíróság pedig a kérelemhez kötöttség elve miatt így a Ve. 2. § (1) bekezdés a) pontjának megsértését nem vizsgálhatta].⁴

2.5. A Kúria döntésével szemben a Fidesz–KDNP alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz azt kifogásolva, hogy a Kúria döntése sérti a véleménynyilvánítás szabadságát,

mivel nem vizsgálta, hogy az alapjog bírói döntésben megjelenő korlátozása szükséges-, illetve arányos-e. Kifejtette továbbá, hogy az eljárásba nem vonták be, így álláspontját sem tudta előadni, ami sérti a tisztességes eljárásból való jogot, továbbá a döntéssel a bíróság a kampánytevékenységet a Ve.-n túlmenően korlátozta, valamint a jóhiszemű és rendeltetészerű joggyakorlás fogalmát az alkotmánybírósági gyakorlattal szembenően kitégította.

Az Alkotmánybíróság a 16/2019. (V. 14.) AB határozatában (a továbbiakban: ABh1.) megállapította, hogy a bíróság nem értékelte a kifogásolt magatartás alapjogi vonatkozásait: a választási eljárásról szóló törvény nem tiltja a jelölő szervezetek számára, hogy választási kampányban a jelöltállításon kívül más célra aláírást gyűjtsenek, hiszen a jelölő szervezet a közterületi jelenlét által a véleménynyilvánítás szabadságát gyakorolja. Fontos megjegyezni, hogy döntésével a Kúria önkényesen egészítette ki a törvény zárt szabályozását, hiszen olyan tilalmat tulajdonított a Ve.-nek, amely abban nem szerepel, az ilyen bírói döntés pedig önkényes, fogalmilag nem tisztességes és ellentétes a jogállamiság elvével. Az Alkotmánybíróság emellett alkotmányos követelményként mondta ki, hogy választási eljárásokban a tisztességes eljárásból fakadóan biztosítani kell a fegyveregyenlőség elvét, így a Kúria előtt folyamatban lévő felülvizsgálati ügyben az ellenérdekű fél számára biztosítani kell a nyilatkozattétel lehetőségét. Döntésében az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy egy reformációs ügytípusban az ellenérdekű fél megkeresésének elmaradását sem az eljárás szoros határideje, sem más körülmény nem indokolhatja, ilyen eljárás legfeljebb kasszációs döntés keretében fogadható el, mivel ebben az esetben az eljárás visszakerül az eljárás korábbi szakaszába. A fenti megállapításokra figyelemmel az Alkotmánybíróság a Kúria döntését megsemmisítette, és alkotmányos követelményként mondta ki a választással összefüggő bírósági eljárásokban az ellenérdekű fél nyilatkozattételi lehetőségének biztosítását a tisztességes bírósági eljárásból való jog [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése] alapján.⁵

2.6. A Kúria a megismételt bírósági eljárásban az Alkotmánybíróság döntésének eleget téve a Fidesz–KDNP-t nyilatkozattételre hívta fel, azonban mellőzte a perbelépés biztosítását azon az alapon, hogy a választási eljárás olyan sommás, rövid eljárási határidőkre épül, ami kizárja az érdekelt teljes körű részvételének a feltételeit. Ezzel összefüggésben megjegyezte a Kúria, hogy a Nemzeti Választási Bizottságot sem tekinti eljáró félnek, a bírósági felülvizsgálathoz csak kérelmezőket ismer. Ezzel összefüggésben a Kúria álláspontja szerint a választási eljárásában a bírósági felülvizgálat az alkotmánybírósági panaszeljáráshoz hasonló karakterekkel rendelkezik, hiszen feladata a választások tisztaságának a védelme. A Kúria kijelentette, hogy álláspontja szerint a jogalkotó feladata lenne a választási jogorvoslati eljárásokban olyan külön szabályokat alkotni, amelyek garantálják az ABh1.-ben foglalt alkotmányos követelmények érvényesítését. Ezek hiányában a Kúriának a választási jogorvoslattal kapcsolatban alkotmányosági aggályai vannak, ezeket azonban a szoros választási

1 Az érintettségre a Ve. 208. § tartalmaz meghatározást [„Kifogást a választásra irányadó jogszabály, illetve a választás és a választási eljárás alapelveinek megsértésére (a továbbiakban együtt: jogszabálysértés) hivatkozással a központi névjegyzékben szereplő választópolgár, jelölt, jelölő szervezet, továbbá az ügyben érintett természetes és jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet nyújthat be”].

2 56/2019. NVB határozat, 23. pont.

3 <http://www.valasztas.hu/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/56-2019-szamu-nvb-hatarozat-a-momentum-mozgalom-altal-benyujtott-fellebbezes-targyaban>

4 <https://kuria-birosag.hu/hu/valhat/kvkii3751520192-szamu-hatarozat>

5 <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/EB94AA64DF25B29FC12583EC0034EC19?OpenDocument>

jogorvoslati határidők miatt nem tudja alkotmánybírói kezdeményezéssel kifejezésre juttatni, mulasztásban megnyilvánuló alkotmányvétség megállapítását pedig nem is kérheti.

A Kúria eljárására visszatérve, a nyilatkozattételi lehetőséggel a Fidesz–KDNP nem élt. A Kúria újra megismételte az előző eljárásában elmondottakat, miszerint a Momentum érintettsége fennáll, és a videofelvételek megtekintése alapján megállapítható, hogy a jelölő szervezet aktivistái megtévesztő nyilatkozatot adtak. Az eljáró tanács szerint az ilyen adatszerezési módnak kiemelkedő szerepe van akkor, amikor a magatartás a jóhiszemű és tisztességes joggyakorlás oldaláról vizsgálják. Sajnálatosnak tartotta, hogy az Alkotmánybíró nem a véleménynyilvánítás részét képező, szabad kommunikáció lényegi tartalmát vizsgálta az eljárásában, hanem – a bíróság szerint – azt mondta ki, hogy a Kúria megtiltotta a jelöltállításon túlmutató aláírásgyűjtést. Ugyanakkor az eljáró tanács döntésében hangsúlyozta, hogy az ő feladata az alapelv és az alapjog ütközése során az alapjog korlátozás feltételeinek vizsgálata. Ennek keretében kifejtették, hogy alapvető jelentőségű, hogy a választópolgár tudja, hogy aláírása milyen célt szolgál, adatait mire használják fel. A konkrét esetben a Kúria a Kvk.II.37.628/2019/4. számú határozatában viszont megállapította, hogy az álláspontjának fenntartása mellett az Alkotmánybíró döntésére is figyelemmel a Fidesz–KDNP jelölő szervezet – a véleménynyilvánítási szabadságra tekintettel – nem követett el jogsértést.⁶

2.7. A Fidesz–KDNP a Kúria döntésével szemben ismételt az Alkotmánybíróhoz fordult alkotmányjogi panasszal, mert álláspontja szerint a bírói fórum a felülvizsgálati kérelmet érdemben nem vizsgálta, ugyanis döntését az Alkotmánybíró korábbi döntésére alapozva hozta meg. Megjegyzi az indítvány ezzel kapcsolatban, hogy az Alkotmánybíró nem negyedfokú bíróság, a ténykérdéseket és a jogszabályokat az eljáró bíróságoknak kell vizsgálniuk a taláros testület megállapításai alapján. Azáltal, hogy a Kúria döntését az Alkotmánybíró határozatára hozta meg kizárólag, azt jelenti, hogy érdemben a tény- és jogkérdéseket nem vizsgálta meg, a határozata pedig nem tartalmaz arra vonatkozó érvelést, hogy a felülvizsgálati kérelmet miért utasította el, így ez a döntés az alkotmányjogi panasz szerint sérti a tisztességes eljárás-hoz való jogot.

Az Alkotmánybíró eljárásában megállapította, hogy a Kúria végzésének indokolása nincs összhangban annak rendelkező részével. Korábbi gyakorlatára hivatkozva elmondta, hogy nem feltétel az, hogy a bírósági döntés a felek által hozott minden egyes észrevételt egyesével értékeljen, megcáfoljon, ugyanakkor az ügy érdeme szempontjából releváns kérdésekre az indokolásnak ki kell térnie, ezt azonban a Kúria elmulasztotta. A támadott bírói döntés azonban nemcsak ebben a hibában szenved, hanem abban is, hogy a végzés rendelkező része és az indokolása ellentétben áll egymással, mert a rendelkező rész elutasította a felülvizsgálati kérelmet, azonban az indokolásban a Kúria *de facto* kimondta a jogsértés megtörténtét, amit azonban az Alkotmánybíró döntésére figyelemmel nem állapíthatott meg.

Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíró kifejtette álláspontját a szakjogi vagy alkotmányossági vizsgálatot végző bíróság kasszációs döntéssel kapcsolatban, kimondva, hogy megsemmisítési jogkörben eljáró bíróság legfeljebb iránymutatást adhat a megismételt eljárásra, de ez soha nem terjedhet ki a meghozandó új határozat érdemének a meghatározására. Ilyen esetben a végső döntést mindig az iránymutatás (jelen esetben az Alkotmánybíró korábbi döntése) keretei között az eljáró bíróságnak kell meghoznia, ezért a fenti indokokra tekintettel a taláros testület a 18/2019. (VI. 12.) AB határozatában (a továbbiakban: ABh2.) Kúria megismételt eljárásban hozott döntését megsemmisítette.

Megjegyzendő továbbá, hogy az Alkotmánybíró észlelte, hogy a Kúria végzésének indokolása a korábbi Alkotmánybírói határozattal szembeni kritikát tartalmaz. Ezzel összefüggésben megjegyzi, hogy sem az Alaptörvény, sem más jogszabály nem hatalmazza fel a rendes bíróságokat az Alkotmánybíró döntéseinek értékelésére vagy felülbírálatára, a végzés indokolásának ezekhez a részeihez semmilyen joghatás nem fűződhet. Ezeket a szövegrészeket ezért az Alkotmánybíró figyelmen kívül hagyta.⁷

2.8. A Kúria a második megismételt eljárás lefolytatására újabb iránymutatást kapott az alkotmánybírói határozatban, hogy értékelje a kifogásolt magatartást véleménynyilvánítás és választási kommunikáció szempontjából, és ez alapján ítélje meg, hogy jogsértésre sor került-e. A Kúria az eljárásban újra megkereste a Fidesz–KDNP jelölő szervezetet, aki nem reagált a megkeresésre, ezt az eljáró bírói tanács figyelembe is vette döntése meghozatala során.

A Kúria döntésében még egyszer megvizsgálta a magatartást: az aktivisták részéről álláspontja szerint részben megtévesztő tájékoztatás hangzott el, valamint az aláírásgyűjtés nem a Ve. szerinti íveken történt, ehhez kapcsolódóan nem tudtak a jelölő szervezet képviselői adatvédelmi tájékoztatót sem bemutatni, továbbá megjegyzte, hogy a támogatói aláírások leadására a kifogásolt magatartás napján reggel már sor került. Ez alapján a Kúria megítélése szerint a választópolgárok megtévesztése fennáll, ami felveti a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás Ve. 2. § (1) bekezdése e) pontja szerinti alapelvének sérelmét. A korábbi alkotmánybírói döntés alapján ugyanakkor azt kell eldönteni, hogy a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás Fidesz–KDNP általi megsértése a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos korlátja-e. Ezt mérlegelve a Kúria álláspontja szerint a jelölő szervezetek azon joga, hogy szabadon folytathatnak politikai kommunikációt a választókkal, s ennek keretében politikai programjaik megerősítésére, a választók véleményének közvetlen megismerése érdekében aláírásokat is szabadon gyűjthetnek, nem adhat felhatalmazást arra, hogy nem megfelelő, ellentmondásos tájékoztatáson alapuló hozzájárulás alapján kérjék el a választópolgárok személyes adatait, így a konkrét ügyben a jogsértést újból – az első határozatával megegyezően – a Kvk. II.37.706/2019/4. számú döntésével megállapította.⁸

⁷ <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9B9111DF6CF63839C125840000505FAC?OpenDocument>

⁸ <https://kuria-birosag.hu/hu/valhat/kvkii3770620194-szamu-hatarozat>

⁶ <https://kuria-birosag.hu/hu/valhat/kvkii3762820194-szamu-hatarozat>

2.9. A döntéssel szemben a Fidesz–KDNP – immár harmadszor – az Alkotmánybírósághoz fordult alkotmányjogi panasszal. Ebben egyrészt kifejtette, hogy a Kúria nem megfelelő elérhetőségen hívta fel nyilatkozatra, és a nyilatkozat elmaradását követően a kétséget kizáróan nem bizonyított tény a terhére értékelte. Emellett pedig felhívta a figyelmet arra, hogy videofelvételt készítő személyek az aláírásgyűjtő ívet nem akarták aláírni, így a nekik adott téves tájékoztatás önmagában nem is volt alkalmas jogsértésre. Az alkotmányjogi panasz kifejtette továbbá, hogy álláspontja szerint már az is felveti a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét, hogy a Kúria mindhárom végzésében ragaszkodott az első megállapításához.

Az Alkotmánybíróság a 21/2019. (VI. 26.) AB határozatában (a továbbiakban: ABh.3.) megállapította, hogy a Kúria azonos tényállás és azonos jogcím alapján az alkotmánybírói iránymutatás szerinti megismételt eljárásban nem hozhat ugyanolyan határozatot, mint korábbi eljárásában, mert akkor az a döntés is szükségképpen ellentétes lesz a taláros testület megállapításával. Az alkotmánybírói iránymutatást negligáló bírósági döntés alkalmas a bírósági hatáskör túllépésére, önkényes, visszaélés a bírói függetlenséggel, amely által sérti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. Az Alkotmánybíróság döntésében kifejtette továbbá, hogy a döntést azért is megsemmisíti, mert a Fidesz–KDNP részére a nyilatkozattételre való felhívást rossz e-mail-címre küldték meg. A határozat továbbá értékeli a „megtévesztő” és az „ellentmondásos” fogalmi tartalmakat, hangsúlyozva, hogy a jogszabály nem tiltja az ellentmondásos, de nem bizonyítottan rosszhiszemű kampánykommunikációt. Ugyanis amennyiben minden ellentmondásos magatartás egyben megtévesztő is volna, akkor az a teljes kampánykommunikáció, ezzel együtt a politikai küzdelmet bírói kontroll alá helyezné. A taláros testület a fentiekre figyelemmel a véleménynyilvánítás szabadsága (Alaptörvény IX. cikk) és tisztességes bírósági eljáráshoz való jog (Alaptörvény XXVIII. cikk) sérelme miatt megsemmisítette a bírói döntést, emiatt nem vizsgálta az indítvány további elemeit, így az eljáró bírói tanács elfogultságát sem. Ugyanakkor újra megjegyezte az ABh2.-ből kiolvasható megállapítását, hogy az Alkotmánybíróság nem hoz, és nem is hozhat döntést az eljárás alapjául szolgáló kérdésben, mert a bizonyítékok értékelése és mérlegelése a bíróságok feladata. A taláros testületnek csupán annyi a szerepe, hogy az általa meghatározott keretek között dönthet a bíróság. Konkrét ügyben ezt azt jelenti, hogy azonos tényállás és azonos jogcím alapján a megismételt eljárásban a korábban megsemmisített végzéssel azonos végzést nem hozhat.⁹

2.10. Az Alkotmánybíróság harmadik döntését követően a beadványozó Momentum visszavonta az Nemzeti Választási Bizottság határozattal szembeni felülvizsgálati kérelmét, így a Kúriának nem kellett negyedszerre is döntenie az ügyben.¹⁰

3. KÖZIGAZGATÁSI PERJOGI MEGÁLLAPÍTÁSOK

Ahogy a bevezetőben említettem, habár nem gyakran, de megtörténhet, hogy egy kasszációs jogkörrel rendelkező bíróság a közigazgatási per során megsemmisíti a közigazgatási szerv döntését, amelyet követően még a szerv többször hoz olyan döntést, amelyet a közigazgatási bíróság ismételtlen megsemmisít. Az Alkotmánybíróság és a Kúria között történt, mindkét szerv három-három döntésével végződő, majd a kérelmező által visszavont felülvizsgálati kérelemmel zárult Kálvin téri aláírásgyűjtéssel kapcsolatos ügyet azért tartottam vizsgálatra érdemesnek, mert az Alkotmánybíróság számos, közigazgatási perjogi szempontból lényeges megállapítást tett a három döntésében. Megjegyzendő ezzel összefüggésben, hogy a választási eljárás nem az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény hatálya alá tartozik, hanem kivett eljárás, és a Ve. speciális eljárási rezsimit hoz létre, amely a bírósági gyakorlat alapján zárt rendszert képez, ahogy ezt az Alkotmánybíróság is megerősítette, ugyanakkor közigazgatási perjogi szempontból a választási szervek döntései ugyanúgy a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény szerinti bírósági felülvizsgálat alá vonhatók, mint bármely más közigazgatási szerv döntése.

Megjegyzendő továbbá a hazai alkotmányjogi gyakorlatban meglehetősen ritkán fordult elő az, hogy az Alkotmánybíróság háromszor foglalkozott ugyanazon ügygel.¹¹ Tekintjük át a perjogi szempontú megállapításokat!

3.1. AZ ELLENÉRDEKŰ FÉL BEVONÁSA AZ ELJÁRÁSBA

A Kúria az első döntése során a Nemzeti Választási Bizottság határozatát megváltoztatta, és megállapította, hogy a Fidesz–KDNP jogsértést követett el. Az Alkotmánybíróság első döntésében hangsúlyozta, hogy tisztességes eljáráshoz fűződő jogból következik, hogy az érdekelt felet értesíteni kell a perbelépés lehetőségéről. Ez a szabály ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy a hatályos közigazgatási perjogi kódexünkben, a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényben is szabályozott [20. § (4) bekezdés]¹². Az alkotmányjogi problémát éppen az okozta, hogy a Kúria nem kereste meg az ellenérdekű felet. Érdekes annak megítélése, hogy vajon a választási eljárásban, amely egy gyors, szoros határidőkkel járó bírósági eljárást indokol, az értesítésnek mi lehet a következménye.

Megjegyzendő, hogy a szoros határidők indoka, hogy az állítólagos választási jogsértésről a választási szervek és a bíróságok minél előbb jogerős döntést hozzanak, ugyanakkor a határidő rövidsége értelemszerűen azt is eredményezi,

¹¹ Megjegyzendő, hogy ezt megelőzően – még az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően – szintén választási kérdéseknél került sor hasonlóra, 2007-ben a népszavazási kérdések hitelesítésével összefüggésben.

¹² 20. § (4) A perbelépés lehetőségéről az ismert érdekeltet a bíróság értesíti. Az értesítéssel egyidejűleg a bíróság közli a keresetlevelet, ha erre korábban nem került sor. A perbelépés lehetőségéről való értesítésnek hivatalból vagy valamely fél kérelmére az ítélet jogerőre emelkedéséig az eljárás bármely szakaszában helye van.

⁹ <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/912D2512AFC2616BC1258416004DC8F5?OpenDocument>
¹⁰ https://hvg.hu/itthon/20190621_Visszavonja_a_kerelmet_a_Momentum_a_KuriaAlkotmanybirosag_kozti_parbaj_ugyben

hogya feleknek is nagyon szűk határidők vannak az eljárásban, így eljárási cselekményeket is csak korlátozottan tudnak tenni. Ezért jutott a Kúria a második döntésében arra a megállapításra, hogy a szoros határidők miatt választási eljárásban nem szükséges a perbelépés lehetőségét biztosítani, ehelyett elegendő nyilatkozattételre felhívni a felet¹³. Az Alkotmánybíróság az ABh3.-ban foglalkozott a nyilatkozattételre történő felhívással, ahol nem ezt a „korlátozott” beavatkozási lehetőséget kifogásolta, hanem azt, hogy az ellenérdekű felet nem a jogszabály szerint megadott elektronikus elérhetőségén értesítették. Tehát amennyiben a jogalkotó úgy dönt, hogy bizonyos közigazgatási ügytípusokban a közigazgatási pernek nagyon rövid, szűk határidőket szab, abban az esetben is elengedhetetlen az ellenérdekű fél vagy más harmadik személy értesítése, azonban nem feltétlenül szükséges a perbelépés biztosítása, hanem elegendő lehet a nyilatkozattételre való felhívás.¹⁴

3.2. ELTÉRŐ SZABÁLYOK ALKALMAZÁSA A KASSZÁCIÓS ÉS A REFORMATÓRIUS BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSRA

Az ABh1. viszont nem csak amiatt érdekes, hogy kimondta, hogy az ellenérdekű fél értesítésének elmulasztása sértette a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. Az Alkotmánybíróság azt is kimondta, hogy egy ilyen jellegű eljárási hiba nem feltétlenül sérti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot, mert ha a bíróság kasszációs döntést hoz, mert ebben az esetben az ügy visszakerül egy korábbi eljárási szakaszba, amelynek eredményeként új döntést hoznak, így a korábbi eljárási hiba a későbbi szakaszban orvosolható. Viszont megváltoztató döntés során az érintettek részvételi lehetősége nem kerülhető meg.

Számomra ebből az utalásból az következik, hogy a jogalkotó – az ügy sajátosságaira tekintettel – tehet különbséget a kasszációs és a reformatórius döntés jogkör eljárási szabályai között. Ugyanis egy kasszációs jogkörben eljáró bírói fórumnak elegendő lehet utalni a hatósági eljárás során elmaradt vagy hibás eljárási cselekményekre, mert azok a megismételt hatósági eljárásban kijavíthatók. Ezzel szemben a reformációs eljárásban ezeket az orvoslásokat a bíróságnak

magának kell megtennie (vagyis döntését megelőzően olyan helyzetnek kell fennállnia, hogy a tényállás teljes mértékben tisztázott legyen és minden a jogvita eldöntése szempontjából releváns információ rendelkezésre álljon). Ebből következően a reformációs jogkörben eljáró bírósági fórumnak sokkal körültekintőbben kell álláspontot szerítenie, így a megváltoztató döntés az alaposabb eljárásból fakadóan hosszabb ügyintézési időtartamot és többletgaranciákat is igényelhet.

3.3. AZ ELJÁRÓ SZERVEK INDOKOLÁSI KÖTELEZETTSÉGE

Az ABh2.-ben az Alkotmánybíróságnak az indokolási kötelezettséggel kellett foglalkoznia, mert az indítványozó álláspontja szerint a Kúria második döntésének rendelkező része ellentétes volt az indokolással. Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy az eljáró bíróság (és véleményem szerint a hatósági jogalkalmazásban az eljáró közigazgatási szerv) kötelezettsége, hogy az eljárásban szereplő feleknek az ügy szempontjából lényeges megállapításait kellő gondossággal megvizsgálja, és ezt értékelje. Azonban az értékelés nem lehet csupán egy láthatatlan mozzanat az eljárásban, ugyanis mind a hatóságnak, mind a bíróságnak döntésében számot kell adnia arról, hogy a tényállástisztázási kötelezettségének miként tett eleget, amely azt jelenti az indokolásnak ki kell terjednie az ügy szempontjából releváns kérdésekre. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy minden egyes, a felek által hozott bizonyítékot, nyilatkozatot egyesével kell értékelnie, csupán a releváns elemekre szükséges kitérni.¹⁵ Ez mind a bírósági, mind a hatósági eljárásokban irányadó.

Az indokolási kötelezettséggel összefüggésben állapította meg továbbá az Alkotmánybíróság, hogy a bírósági végzés rendelkező része nem állhat ellentétben az indokolásban foglaltakkal, mert az sérti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. Ez álláspontom szerint – magától értetődően – nemcsak bírósági, hanem hatósági eljárásokban, sőt minden állami szerv előtti eljárásban generálisan érvényesülő követelmény.

3.4. ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI IRÁNYMUTATÁS TARTALMA

Az Alkotmánybíróság korábban számos határozatában kijelentette, hogy nem feladata a ténykérdések vizsgálata, a bírósági eljárások hibáinak kijavítása és bírósági döntések meghozatala vagy pótlása. Az ABh1.-et követő megismételt kúriai eljárásban az eljáró tanács viszont azt mondta ki indokolásában, hogy habár álláspontja szerint a Fidesz–KDNP aktivistái megtévesztő magatartással jártak el, azonban

13 „(...) az érdekelt teljes körű részvételének nincsenek meg a feltételei, figyelemmel a rendkívül rövid eljárási határidőkre, továbbá ezen választási jogintézmény sajátos jellegére. (...) Az idő rövidsége miatt nincs mód együttesen az érdekelt értesítésére, érdekelti helyzetének igazoltatására, a perbelépés engedélyezéséről való külön döntéshozatalra, csupán az érintett nyilatkozatának rövid határidővel való előterjesztésére.” Kvk.II.37.628/2019/4. számú határozat 19. pont, ezzel kapcsolatban ugyanakkor megjegyzendő, hogy a Kúriának elvben – ha az ügy egyéni körülményei indokolják – a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény 125. § c) pontja alapján lehetősége lett volna a perbelépésre az általános szabályoktól eltérő, rövidebb időtartamot is meghatározni.

14 Megjegyzendő jogalkotói oldalról, hogy különbséget kell tenni a közigazgatási peres és nemperes (egyszerűsített peres) eljárások között. Mert míg peres ügyeknél a perbelépésnek érdemi kihatással járhat, addig a nemperes ügyekben (egyszerűsített perekben) a perbelépésnek nincs különösebb hozzáadott értéke, mert ilyen ügyekben alapvetően okirati bizonyítás alapján dönt a bírósági fórum, tehát nincs tárgyalás és egyéb bizonyítás sem, így a nyilatkozattétel lényegében az esetek döntő többségében megfelelően tekinthető.

15 Megjegyzendő, hogy mindig mérlegelés tárgyát képezi az, hogy a hatóság, illetve a bíróság minden, a döntés szempontjából releváns bizonyítékot, nyilatkozatot értékelt-e. Ugyanis az értékelési szempontrendszer mindig szubjektív, ezért olyan álláspont is ismert, hogy a hatóságnak, illetve a bíróságnak érdemes kitérni azon információkra, körülményekre, amelyeket nem tart relevánsnak, és megindokolni, hogy miért nem tartja őket az ügy eldöntése szempontjából relevánsnak.

az Alkotmánybíróság döntésére figyelemmel „*azt kellett megállapítania, hogy a jelen esetben vonatkozóan a Fidesz–KDNP jelölő szervezet kampánytevékenységének végzése során – a véleménynyilvánítási szabadságra tekintettel – nem követett el jogsértést*”¹⁶. Emiatt a taláros testületnek újra ki kellett térnie az iránymutatása jellegére.

Ennek során megerősítette, hogy az eljáró bírói fórumnak az alkotmánybíróági döntés keretei között, de önállóan kell a konkrét ügyre vonatkozó érdemi döntést meghoznia. Az Alkotmánybíróság döntése azt vizsgálja meg, hogy a vizsgált bírósági határozat összhangban van-e az Alaptörvénnyel, illetve kijelöli a döntés alkotmányos kereteit, azonban azt nem határozhatja meg, hogy azzal milyen döntés állna összhangba. Vagyis a szakjogi vagy alkotmányosági felülvizsgálatot végző bíróság a kasszációs jogkörben eljárva iránymutatást adhat a megismételt eljárásra, az azonban soha nem terjedhet ki a meghozandó döntés érdemi tartalmára. Ez a megállapítás az ABh2. szerint nemcsak az alkotmányosági ügyekre, hanem a közigazgatási perrendtartás szerinti kasszációs jogkörre is igaz. Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy alapvető különbség van az alkotmányosági és a szakjogi kasszáció között, mert míg az Alkotmánybíróság a korábbi döntésének nem megfelelő bírósági határozat vagy végzés esetén kizárólag újbóli megsemmisítést alkalmazhat, addig a bírósági fórum a döntésének nem megfelelő közigazgatási határozatot hozó szerv döntését megváltoztathatja vagy – a bírósági gyakorlat szerint – teljesítési bírsággal is sújthatja a megfelelő döntés kikényszerítése érdekében.

Az ABh3.-ban az Alkotmánybíróság megállapította továbbá, hogy megismételt eljárásban azonos tényállás és azonos jogcím alapján a korábban megsemmisített döntéssel azonos döntést nem lehet hozni. Az ennek ellenére meghozott bírósági döntés önkényes, túllépi a bíróságok hatáskörét és visszaélés a bírói függetlenséggel, ami ellentétes a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal. Megjegyzendő, hogy ez nemcsak bírósági viszonylatban, hanem megismételt hatósági eljárásban is követelmény véleményem szerint, ugyanakkor ebben az esetben, ahogy az előzőekben is jeleztem, a bíróságnak lehetősége van a szervet teljesítési bírsággal súlytani, azonban erre álláspontom szerint csak akkor van lehetőség, ha bíróság megállapította, hogy a megismételt hatósági eljárásban a hatóság azonos tényállásra alapozva azonos jogcímen hozta meg döntését.

3.5. ALAPJOGI ÉRINTETTSÉG VIZSGÁLATA

Az ABh1.-ben az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a Kúria tanácsa nem megfelelően járt el, mert nem értékelte a kifogásolt magatartás alapjogi vonatkozásait. Figyelemmel arra, hogy a kifogásolt magatartás választási ügyben történt, kampányidőszakban, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy a tisztességes és rendeltetészerű választási eljáráshoz való jog a konkrét esetben a véleménynyilvánítás részét képező, választási (politikai) kampánykommunikációval került szembe. A döntések alapján

kijelenthető, hogy amennyiben a vizsgált ügynek alapjogi vonatkozása van, azt mind a közigazgatási eljárásokban, mind a közigazgatási perekben az eljáró szerveknek figyelembe kell venniük.

3.6. TÖRVÉNYI TILALMAK KITERJESZTÉSE

A Kúria az első eljárásban a tisztességes és rendeltetészerű joggyakorlás sérelmét állapította meg. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Ve. egy zárt rendszert képez, és a bírósági jogértelmezés a törvényhozó szerepét nem veheti át, és nem állapíthat meg a törvényi szabályokon túl tilalmazott magatartást. Ez a törvényhozó akaratán túli terjeszkedést jelent, a törvény egyfajta kiegészítését jelenti, amely lerontja a jogszabályt. Ez választási eljárásban nem lehetséges. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy más hatósági vagy bírósági jogalkalmazás során is kiemelt figyelmet szükséges arra fordítani, hogy a jogalkalmazók a törvényen ne terjeszkedjenek túl, és ne állapítsák meg olyan magatartás tilalmát, amelyet jogszabály nem tilt.

3.7. AZ ELJÁRÓ MAGASABB FÓRUM KRITIKÁJA

A Kúria a második döntésében több helyen utalt arra, hogy a jogalkotó mulasztásban van, továbbá az Alkotmánybíróság a döntésében nem minden, az eljáró tanács szerint lényeges körülményre tért ki (pl. 21., 31., 34. pontok). A taláros testület döntésében jelezte, hogy a kérdést részletesen nem vizsgálja a második kúriai végzés megsemmisítése miatt, azonban megjegyzi, hogy bírói fórum nincs feljogosítva az Alkotmánybíróság döntésének értékelésére vagy felülbírálatára. Ez minden eljáró bíróságra vagy közigazgatási szervre vonatkozik erre vonatkozó esetleges kifejezett jogszabályi felhatalmazás nélkül.

A Kúria jogalkotói mulasztásra vonatkozó álláspontjával összefüggésben pedig megjegyzem, hogy álláspontom szerint nem indokolt, sőt káros is, ha a bírósági eljárás minden mozzanatát jogszabályban – a választási eljárás esetén – törvényben szabályozzuk. Ugyanis a jogalkotó akármennyire törekszik minden eset leszabályozására, újabb és újabb esetek jelenhetnek meg, amelyekre a jogalkotó nem gondolt, amelyek teljesen átláthatatlanná teszik a teljes leszabályozottság követelményétől terhelt kazuisztikus szabályozást. Ezért álláspontom szerint a jogszabályoknak generális, általános szabályokat kell tartalmazniuk, és a jogalkalmazónak kell eljárása során az egyes eljárások során úgy alkalmazni a szabályokat, hogy az megfeleljen a tisztességes bírósági eljáráshoz való jognak.

Az eljáró magasabb fórum kritikájával összefüggésben megjegyzendő, hogy az ABh3. alkotmányjogi panaszában a Fidesz–KDNP felvetette a pártatlanság hiányát a Kúria részéről, figyelemmel a három bírói döntésre. Ez utóbbi indítványi elemmel az Alkotmánybíróság nem foglalkozott, azonban jelendő, hogy a bírósági szabályokban nem kizáró ok az, ha a bírói döntést az Alkotmánybíróság megsemmisíti és az eljáró bíróságot új eljárásra kötelezi, ugyanakkor a közigazgatási perben, ha valamelyik fél szerint nem

¹⁶ Kvk.II.37.628/2019/4. számú határozat 37. pont.

várható el pártatlan eljárás a bíróság részéről, a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény 10. § (1) bekezdés h) pontja alapján kizárást kezdeményezhet.

3.8. EGYÉB, KÖZIGAZGATÁSI PERJOGI ÉS JOGI SZEMPONTBÓL RELEVÁNS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A Kúria és az Alkotmánybíróság döntései a fentiek mellett további, a választási eljárási jogra vonatkozó speciális megállapításokat is tartalmaznak.

A Kúria felülbírálta a Nemzeti Választási Bizottság álláspontját az érintettség értelmezésével kapcsolatban. Viszont figyelemmel arra, hogy a Ve. a Kp.-hoz képest speciális érintettségi szabályokat határoz meg, amelyeket kampányidőszakban alkalmazni kell, ebből általános közigazgatási eljárásjogi vagy perjogi szabály nem állapítható meg.

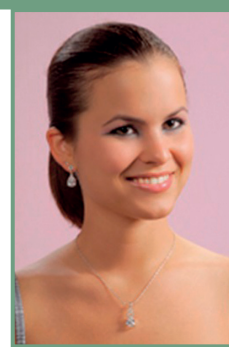
Szintén kizárólag választási eljárási körbe sorolom az ABh3.-ban megjelenő azon gondolatmenetet, amely a tisztességes és rendeltetésszerű választási joggyakorlás fényében értelmezi a „megtévesztő” és „ellentmondásos” fogalmakat.

4. ÖSSZEGRZÉS

A fentiekben bemutattam a Kálvin téri aláírásgyűjtést követő két közigazgatási határozatot, három kúriai végzést és három alkotmánybírósági döntést. Mint már a korábbiakban is jeleztem, a magyar közigazgatási jogban nem szokványos, hogy az Alkotmánybíróságnak ennyit kell foglalkoznia egy ügyvel, viszont számos megállapítást és tanulságot eredményezett mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak. Az Igazságügyi Minisztériumban elsősorban jogalkotási oldalról vizsgáljuk az ügyeket, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a jogalkalmazói visszajelzéseket sem, ezért is nagyon fontos számunkra az ügy tapasztalatainak a levonása. Habár az ügy az Alkotmánybíróság és a Kúria között eredményezett összesen hat határozatot, azonban egyes megállapításai nemcsak közigazgatási perjogi oldalról fontosak, hanem a közigazgatási szerv és a közigazgatási bíróság közötti viszonyrendszerben is relevánsak, ezzel is segítséget nyújtanak nekünk, hogy a jövőben létrehozandó szabályozások során olyan normákat alkossunk, amelyek megfelelnek a tisztességes bírósági eljáráshoz való követelménynek.

Tóth Csenge Diána*

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának változásai az új Büntető Törvénykönyv tükrében

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Magyarországnak kötelessége a közösségek méltóságának védelméről gondoskodnia, ami alaptörvényi, nemzetközi jogi és európai uniós jogi kötelezettségekből is fakad. „A büntető-igazságszolgáltatás gyűlölet-bűncselekményekre adott válasza csak egy, és talán nem is a legfontosabb a lehetséges állami reakciók közül. Mindazonáltal a vonatkozó tényállások (...) fontos szimbolikus jelentőséggel is bírnak.”¹

A gyűlölet-bűncselekmények kategóriája a mai napig számos vitát generál mind hazai, mind pedig nemzetközi szinten, amelynek hátterében leginkább az a tény állhat, hogy igazából nincs egy kialakult, egységes és általánosan elfogadott gyűlölet-bűncselekményi fogalom. Nemzetközi szervezetek szintjén leginkább az Európai Bizottsági és Együttműködési Szervezet (a továbbiakban: EBESZ), Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (a továbbiakban: ODIHR), a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (a továbbiakban: ECRI), az ENSZ Faji Diszkrimináció Felszámolásával Foglalkozó Bizottság (a továbbiakban: CERD) és az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (a továbbiakban: FRA) foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények kérdéskörével. Egyik szervezet sem készített azonban egy, a fenti követelményeknek is megfelelő fogalom meghatározást, csupán az e kategóriába sorolható cselekmények legáltalánosabb jellemzői alapján igyekeznek azt meghatározni.²

Az ODIHR szerint a gyűlölet-bűncselekmények két fő elemből tevődnek össze, egy alapbűncselekményből (pl. testi

sértés vagy garázdaság) és egy előítéletes motivációból („bias motivation”).³ Ez az előítéletes motiváció az, ami megkülönbözteti a gyűlölet-bűncselekményeket a többi bűncselekménytől. Az ECRI is ezt a meghatározást használja.⁴

Az ODIHR arra is felhívja továbbá a figyelmet, hogy a „gyűlölet-bűncselekmény” kifejezés és a „gyűlölet-motiváció” kifejezések használata kifejezetten félrevezető lehet. Számos olyan bűncselekmény létezik, amelyet „gyűlöletből” követnek el, azonban mégsem esnek a gyűlölet-bűncselekmények kategóriájába, így pl. emberölés elkövethető a sértettel szemben táplált gyűlölet miatt, és mégsem feltétlenül minősül gyűlölet-bűncselekménynek, csak ha az a sértett egy védett tulajdonságával szemben táplált előítélet végett történt. Másrészt ennek fordítottja is elképzelhető, vagyis egy bűncselekmény minősülhet gyűlölet-bűncselekménynek annak ellenére, hogy az elkövető nem érez gyűlöletet az adott sértett irányába, csupán a sértett által képviselt csoport, vagy akár csak egy eszme vagy egy fogalom ellen táplál ellenséges érzelmeket.

A gyűlölet-bűncselekmények mindazonáltal súlyosan megalázó és megfélemlítő hatással lehetnek mind a cselekmény sértettjére, mind pedig a sértetten keresztül az általa képviselt közösségre is, ami kifejezetten hátrányos következményekkel járó társadalmi feszültségeket szíthat, vagy tovább fokozhatja azokat.⁵

A fentiekre tekintettel Magyarország a nemzetközi előírásokból fakadó kötelezettségének úgy tett eleget⁶, hogy a gyűlölet-bűncselekménynek minősíthető magatartásokat elsősorban sui generis tényállások keretében iktatta a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvénybe (a továbbiakban:

* Tóth Csenge Diána: Igazságügyi Minisztérium, Büntető Anyagi Jogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Kodifikációs Főosztály, jogi ügyintéző.

1 BÁRD Petra: A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere.

<https://drive.google.com/file/d/0B2SNd0aaBWEV3ZmSlpRWZvNzQ/view>, 2019. 08. 16. 1. o.

2 Mind az ODIHR, mind pedig a többi nemzetközi szervezet által kiadott számos, jogi szabályozásra vonatkozó ajánlásban annyi a közös, hogy azok a gyűlölet-bűncselekmények főbb tartalmi elemeinek tekintetében javasolnak meghatározott pontokat, amiket a jogalkotónak figyelembe kell vennie a nemzeti szabályozás kialakítása során. Ilyen szabályozási pont például, hogy mind személy, mind pedig tárgy lehessen a gyűlölet-bűncselekmény célpontja; mind alapesetként, mind pedig minősítő körülményként értékelni lehessen az előítéletes motivációból történő elkövetést; valós vagy vélt csoporthoz tartozás is megalapozhassa a bűncselekményt. Az ajánlások továbbá felsorolják azokat az alapvető csoportképző tényezőket is, amelyekkel szembeni előítélet végett elkövetett bűncselekmény gyűlölet-bűncselekménynek minősülhet stb..

3 <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true> (2019. 07. 04.) 16. o.

4 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01> (2019. 07. 04.) 19. o.

5 BÁRD Petra: A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere. <https://drive.google.com/file/d/0B2SNd0aaBWEV3ZmSlpRWZvNzQ/view>, 2019. 09. 04. 3. o.

6 Kúria: A joggyakorlat-elemző csoportok vizsgálati eredményeinek összefoglalói. Az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának vizsgálata, 2015. Összefoglaló vélemény az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának elemzéséről. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_4.pdf, 2019. 09. 04. 7–8. o.

Btk.), másrészt az előítélet motivációt az aljas indok⁷ keretében, mint minősítő körülmény szabályozta.⁸

E cikk nem vizsgálja a tág értelemben véve gyűlölet-bűncselekménynek definiálható, a Btk. emberiség elleni bűncselekményekről szóló fejezetében szabályozott tényállásokat, hanem az egyes hátrányos megkülönböztetésen és előítéleten alapuló nem erőszakos bűncselekmények közül

- a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §),
- a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (Btk. 333. §),
- az önkényuralmi jelkép használata (Btk. 335. §)

bűncselekmények, míg az erőszakos jellegű bűncselekmények közül

- a közösség tagja elleni erőszak (Btk. 216. §)

bűncselekménye szabályozásának jelentősebb változásait foglalja össze.

2. A KÖZÖSSÉG ELLENI USZÍTÁS SZABÁLYOZÁSÁNAK VÁLTOZÁSAI

A közösség elleni uszítás bűncselekménye hatályos szövegének kialakításáig igencsak hosszú és göröngyös út vezetett. Az Országgyűlés elsőként 1989. évi XXV. törvénnyel állapította meg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 269. §-ának új címét (közösség elleni izgatás) és szövegét. Ennek megfelelően a bűncselekmény (1) bekezdése alapján a közösség elleni izgatás büntette valósult meg, ha az elkövető nagy nyilvánosság előtt a magyar

7 A rasszizmus, illetve más hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetőleg célból történő elkövetésnek minősül. A Btk. Különös Részében több olyan bűncselekmény is található (pl. emberölés, testi sértés, rágalmozás stb.), amelyeknél minősített eset és így súlyosabban büntetendő az aljas indokból, illetve célból történő elkövetés.

Amennyiben az elkövető olyan bűncselekményt követ el, amelynél az aljas indok, illetőleg cél nem minősítő körülmény (pl. zaklatás), a bíróság a büntetékiszabás körében súlyosító körülményként értékelheti a gyűlölet által motivált elkövetést, amennyiben az megfelelően bizonyított, amint ezt az ítékezés során figyelembe vehető súlyosító és enyhítő körülményekről szóló 56. számú BK vélemény III. 2. pontja is meghatározza: „Az az elkövetési mód, amit a törvény az egyes bűncselekményeknél minősítő körülményként értékel, más bűncselekményeknél általában súlyosító körülmény”.

Emellett a Btk. 80. §-a általánosan megfogalmazza azt a követelményt, miszerint a büntetést – céljának szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.

8 Összességében elmondható, hogy a „gyűlölet-bűncselekmény” kifejezés általánosan használt – azonban kizárólag kriminológiai – fogalomvá vált, és nem tekinthető az általa leírni kívánt jelenséget tökéletesen tükröző, pontos, büntetőjogi kodifikációra alkalmas fogalomnak. Az alkotmányos büntetőjog követelményének nem felel meg egy ilyen határozatlan vagy túlzottan tág fogalom használata, amely akár teret engedhetne a büntetőjog önkényes alkalmazásának. Ezt igazolja az Alkotmánybíróság a 12/1999. (V. 26.) AB határozata is, amely alkotmányellenesnek minősítette a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269. § b) pontjának az „*illetve gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el*” fordulatát, mivel az túlzottan tágan jelölte ki a büntetendő magatartások körét és nem felelt meg az alkotmányos büntetőjoggal szemben támasztott követelményeknek (határozottság, egyértelműség, önkényes jogalkalmazás lehetőségének kizárása).

nemzet vagy valamely nemzetiség, illetve valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai elleni gyűlöletre uszított. A bűncselekmény (2) bekezdése alapján pedig a bűncselekmény vétségi formája valósult meg, ha az elkövető nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használt, vagy más ilyen cselekményt követett el.⁹ A (2) bekezdést azonban – amelyet a közösség elleni izgatással összefüggésben mind a mai napig gyalázkodási tényállásként emlegetnek – az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozattal megsemmisítette, mert álláspontja szerint a köznyugalom fenntartásához nem szükséges, hogy a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatát önmagában véve büntetőjogi büntetéssel fenyegetse a törvény, hiszen ezzel a jogalkotó szükségtelenül, és az elérni kívánt célhoz képest aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot.

A tényállás következő módosítására az 1996. évi XVII. törvénnyel került sor. A gyűlöletre uszít kifejezés változatlanul hagyása mellett bekerült a szövegbe a gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el szövegrész. Ezt azonban az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte a 12/1999. (V. 21.) AB határozatában. Indoka az volt, hogy a novella olyan tényállási elemet iktatott be, amely nem felelt meg a jogbiztonság elvének, nem elégítette ki az alkotmányos büntetőjog határozottságának, egyértelműségének követelményét, és magában hordozta a véleménynyilvánításhoz való alkotmányos alapjog önkényes korlátozásának lehetőségét.

2003. december 8-án az Országgyűlés ismételen elfogadott egy törvénymódosítást, amely a régi Btk. 269. §-át érintette, azonban a köztársasági elnök előzetes normakontrollt kért többek között azzal az indokkal, hogy az új törvény-szöveg¹⁰ alapján a bíróságok nagyobb mértékben korlátoznák a véleménynyilvánítás szabadságát. Az Alkotmánybíróság előzetes normakontroll keretében a 18/2004. (V. 25.) AB határozatával alkotmányellenesnek nyilvánította a törvényt.

Az Országgyűlés a 2008. február 18-ai ülésnapján elfogadott egy újabb törvényt a régi Btk. módosításáról, amellyel kapcsolatban azonban a köztársasági elnök szintén előzetes normakontrollt kért az Alkotmánybíróságtól. Ez egy olyan új törvényi tényállással egészítette volna ki a régi Btk.-t, amely a gyalázkodást rendelte volna büntetni. A törvénymódosítás célja az volt, hogy a jogalkotó biztosítsa azt, hogy a gyalázkodó kijelentések és mozdulatok akkor is büntethetők legyenek, ha a sértettek konkrét személye nem állapítható meg. A gyaláz-

9 Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 332. §-hoz.

10 „269. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt valamely nemzet, vagy valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre izgat, vagy erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki nagy nyilvánosság előtt az emberi méltóságot azáltal sérti, hogy mást vagy másokat a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt becsmérel vagy megaláz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

zkodást büntetni rendelő új törvényi tényállást¹¹ tartalmazó törvény módosítást azonban az Alkotmánybíróság a 95/2008. (VII. 3.) AB határozatában alkotmányellenesnek nyilvánította.

A büntető törvényi rendelkezések alkotmánybírósági vizsgálatának alapja mind a négy esetben

- a véleménynyilvánításhoz való alkotmányos alapjog,
- az ezzel a joggal kapcsolatban meglévő nemzetközi jogi követelményrendszer (ez értelemszerűen a hazánk által aláírt nemzetközi szerződésekben foglalt számos kötelezettségvállalást jelenti),
- az Emberi Jogok Európai Bírósága által a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben megfogalmazott számos bírósági ítélet, illetve
- a véleménynyilvánítás jogával összefüggésben az Alkotmánybíróság által kimunkált „precedensjog” volt.¹²

Az Alkotmánybíróság már az 1992. évi 30/1992. (V. 26.) AB határozat határozatában is nagy hangsúlyt fektetett az alkotmányos jogállamok többségében elfogadott „*clear and present danger*” elvre, amely szerint a közösség elleni izgatás bűncselekményének vizsgálatakor a nyilvánvaló és közvetlen veszély tesztjét és a támadott értékek egyediségének követelményét mindenképpen figyelembe kell venni.¹³ Csak bizonyos mérték fölött (azaz a nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén) igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása.¹⁴ Az Alkotmánybíróság kiemelkedő sze-

repet tulajdonít azon elvi tételnek is, amely szerint „*a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül*”¹⁵, továbbá „*a szólásszabadság korlátozását nem alapozhatja meg a szélsőséges álláspont tartalma, kizárólag annak közvetlen, belátható következménye*”¹⁶.

A fentiekben ismertetett magyar alkotmányossági előzmények, alkotmányjogi szempontok figyelembevétele mellett ugyanakkor a kormányzat az elmúlt években kiemelt figyelmet fordított a hátrányos megkülönböztetésen és előítéleten alapuló magatartások, így különösen a rasszizmus, az idegengyűlölet, illetve ezen belül is az antiszemitizmus ellen való fellépésre. Ennek az egyik legjelentősebb megnyilvánulása Magyarország Alaptörvényének 2013. március 25-én elfogadott és 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása¹⁷, ami Bárándy szerint is „*egyértelműen lehetővé teszi, hogy a közösséget sértő véleménynyilvánítást törvények tiltsák, a véleménynyilvánítás szabadságát pedig e megnyilvánulások esetén nem részesíti alkotmányos védelemben*”¹⁸.

A 2013. július 1-jén hatályba lépett Btk. a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §) tényállását azonban az Alaptörvény negyedik módosítása ellenére lényegesen nem alakította át. Formai változtatásnak tekinthető a bűncselekmény elnevezése és az elkövetési magatartás közötti koherencia megteremtése azáltal, hogy a bűncselekmény a Btk. szerint a címében már nem az „izgat”, hanem az „uszít” kifejezést használja.

11 Gyalázkodás

„181/A. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzettel, vagy a lakosság egyes csoportjaival, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporttal kapcsolatban olyan kifejezést használ, vagy hírszettel, amely alkalmas arra, hogy a csoport tagjainak becsületét csorbítsa, avagy emberi méltóságát megsértse, vétséget követ el és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nagy nyilvánosság előtt olyan – különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló – testmozdulatot tesz, amely alkalmas a magyar nemzet, vagy lakosság egyes csoportjai, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport tagjai becsületének csorbítására, avagy emberi méltóságának megsértésére.

(3) Nem büntethető, aki politikai párttal, vagy politikai közszereplést is folytató társadalmi szervezettel kapcsolatban közszereplésükkel összefüggésben

a) olyan kifejezést használ, vagy hírszettel, amely alkalmas arra, hogy a lakosság e csoportjához tartozó tagok becsületét, vagy emberi méltóságát megsértse,

b) a (2) bekezdésben meghatározott magatartást tanúsít.”

12 Kúria: A joggyakorlat-elemző csoportok vizsgálati eredményeinek összefoglalói. Az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának vizsgálata, 2015. III. sz. melléklet A „gyűlöletbeszéd” büntetőjogi szabályozása és az Alkotmánybíróság gyakorlata. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/iii_sz_melleklet_-_a_gyuloletbeszed_alkotmanyos_osszefuggesei.pdf, 2019. 09. 04.

13 Clear and Present Danger. <https://www.law.cornell.edu/constitution-conan/amendment-1/clear-and-present-danger> 2019. 09. 02.

14 KOLTAY szerint azonban „*a köznyugalom és az egyéni jogok védelme egymástól nem választható el, ami azt is jelenti, hogy e két védett jogi tárgyra nézve, az alapjog-korlátozás szempontjából a gyakorlatban felesleges eltérő mércét alkalmazni, mert az egymástól való elválaszthatatlanságuk miatt a kettő közül az alacsonyabb (a szólásszabadságot inkább korlátozó) mércét kell alkalmazni a bűncselekmény elkövetésének megállapításához. Azaz – mivel az egyéni jogokat (mivel azok konkrétak) a clear and present danger mércéhez képest alacsonyabbra helyezett mércé alapján lehet a kifejtett véleménytől alkotmányosan megvédeni – azon megállapítás, miszerint a köznyugalom (ha az önmagában, kizárólagosan képezne*

a bűncselekmény jogi tárgyát) egyébként csak a clear and present danger mércé alkalmazását követően tartaná az AB alkalmasnak arra, hogy védelme érdekében a szólásszabadságot korlátozzák, indifferens, és így nem kell figyelembe venni a jogalkalmazáskor. (...) ha „csupán” a köznyugalom megzavarásáról van szó, akkor clear and present danger kellene a szólásszabadság korlátozásához. DE nem csak erről van szó, a „döntő” az, hogy alanyi (egyéni) jogok is veszélybe (de nem feltétlenül clear and present dangerbe) kerültek”. In: Koltay András: A nagy magyar gyűlöletbeszédvita: A „gyűlöltre uszítás” alkotmányos mércéjének azonosítása felé. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Allam-%20es%20Jogtudomany/2013_1_2/2013-1-2-koltay.pdf, 2019. 09. 04. 8–9. o.

15 30/1992. (V. 26.) AB határozat, Indokolás V. 3.

16 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, Indokolás III. 2.1.

17 Ki kell emelni, hogy Magyarország Alaptörvényének 2013. március 25-én elfogadott és 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása révén az Alaptörvénynek a véleménynyilvánítás szabadságát rögzítő rendelkezései új rendelkezésekkel egészültek ki. Az Alaptörvény IX. cikk új (4) és (5) bekezdése a következő alkotmányos rendelkezéseket tartalmazza:

„(4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

(5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”

18 Dr. Habil. Bárándy Gergely: Hová vezethet a tolerált gyűlöletbeszéd? Gondolatok a parlamenti gyűlöletbeszéd, s a nagy nyilvánosság előtt elkövetett gyalázkodás egyes társadalmi hatásairól. (In: Válogatás a 2014-ben és 2015-ben tartott tudományos rendezvények előadásából – Kriminológiai Közlemények 75. Magyar Kriminológiai Társaság – Budapest, 2015. 78. o.)

http://barandygergely.hu/dokumentumok/egyeb_publicaciok/hova%20vezethet%20a%20toleralt%20gyuloletbeszed%20kriminologiai%20kozlemenyek%202016.pdf; 2019. 09. 04.)

A tényállás a védett csoportok tekintetében védelmet biztosít valamely *nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz* tartozása vagy vélt tartozása miatt az egyes személyeknek. Új eleme a tényállásnak továbbá, hogy a lakosság egyes csoportjai közül nevesíti a *nemi identitást, a nemi irányultságot és a fogyasztékoságot*¹⁹ is. Az egyes nemzetközi dokumentumokban nevesített „(bőr)szín” és a „származás” alapján meghatározott csoportok a magyar jogi szabályozásban nemzeti, etnikai és faji csoportokként értelmezhetők, és ekként kapnak büntetőjogi védelmet. Következésképpen a „(bőr)szín” és a „származás” szerinti csoportok nem tartoznak a „lakosság egyes csoportjai” körébe. A „nemzeti és etnikai csoport” megnevezés látszólag ugyan egyezik a nemzetiségek jogairól rendelkező 2011. évi CLXXIX. törvény tartalmi meghatározásaival²⁰, azonban a Btk.-beli fogalom lényegesen szélesebb körre terjed ki. A „nemzeti csoport” fogalom nem az állampolgárságra, hanem valóban a nemzeti származásra vonatkozik.

E csoportképző kategóriák fenntartásával a jogalkotó nem csupán az ország területén legalább egy évszázada honos, magyar állampolgárságú népcsoportok (nemzetiségek) védelmét kívánta biztosítani, hanem – állampolgárságtól függetlenül – mindazon nemzeti, etnikai és faji csoportok védelmét, amelyek tartós vagy ideiglenes jelleggel élnek, tartózkodnak Magyarországon (pl. letelepedett külföldiek vagy hontalanok). Ez egy adott eset összes körülményének tükrében akár azt is jelentheti, hogy ha a bűncselekményt az utóbbi csoportokkal szemben nemzeti, etnikai, faji vagy vallási motiváció alapján követik el, a cselekmény a „nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz való vagy vélt tartozás” szerint minősül. Ha azonban a tényállásszerű magatartás „általában” (nemzeti, etnikai, faji származásuk említése nélkül) irányul pl. letelepedett külföldi ellen, a védelem e csoport tagját, illetve a csoportot a „lakosság egyes csoport-

jaihoz való vagy vélt tartozás” szerint, mint a „lakosság egyes csoportjait”²¹ illeti meg.

A tényállás következő jelentősebb módosítására 2016-ban került sor²², aminek az elfogadása az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) 2015. december 23-án, EU Pilot programon²³ keresztül a magyar Kormányhoz a Tanács 2008/913/IB kerethatározata²⁴ (a továbbiakban: kerethatározat) magyarországi átültetése tárgyában megküldött megkeresésére vezethető vissza. A Bizottsággal történt egyeztetések eredményeként sor került a Btk. közösség elleni uszítás rendelkezéseinek módosítására. Ez egyrészt arra terjedt ki, hogy – bár a joggyakorlat eddig is elfogadta azt, hogy a tényállás kiterjed az egyénre is, amennyiben az őt ért támadásra valamely védett csoporthoz való vagy vélt tartozása miatt került sor – a tényállás a példálózó jelleggel felsorolt védett „csoport” mellett a továbbiakban a „csoport tagjára” is már kifejezett utalást tartalmaz, ezzel teremtve meg a teljes összhangot a kerethatározat idevonatkozó rendelkezésével.

A 2016-os módosítás másik meghatározó jellegű újítása a tényállásban meghatározott elkövetési magatartást érintette. Ennek értelmében a Btk. 332. §-ának tényállása kifejezett hivatkozást tartalmaz a gyűlölet mellett az „erőszakra” történő uszításra is, ezzel törvényi szinten egyértelműsíti, hogy a gyűlöletre uszítás és az erőszakra uszítás nem azonos fogalmak. Ennek megfelelően, a gyűlöletre uszítás tehát nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét, illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, ez utóbbit a „erőszakra uszít” elkövetési magatartás fedi le.

Ki kell emelni, hogy a közösség elleni uszítás továbbra is veszélyeztetési bűncselekmény, ezért a bűncselekmény megállapításához nem szükséges, hogy a gyűlölet másokban ténylegesen kialakuljon vagy megnyilvánuljon, elegendő ennek veszélye is. Ha az elkövető tudatában van annak, hogy a nagy nyilvánosság előtti megnyilvánulása gyűlölet szítására objektíve alkalmas, megvalósította a bűncselekményt. „Nemcsak akkor valósul meg, amikor a veszély már a tetőfokát eléri, vagy ahhoz közeledik, hanem már akkor is mihelyt a gyűlöletkeltésből származható veszély már felismerhető.” (Királyi Kúria 5793/1923.)

Annak ellenére, hogy a közösség elleni uszítás veszélyeztetési bűncselekmény, csak szándékosan követhető

19 BÁRD szerint a védett csoportok kiválasztásával kapcsolatos „hatékony szabályozás feltétele, hogy a jogalkotó szembenézzen az adott állam múltjával, a történelem során saját állampolgáraival szemben elkövetett bűnökkel, erről társadalmi vitát generáljon, majd végül a fokozottan védendő csoportok kiválasztásáért felelősséget vállaljon. Ellenkező esetben ugyanis vagy kizárólag a nemzetközi minimumkötelezettségeket teljesíti a jogalkotó, és az ott meghatározottakon túli, a gyakorlatban diszkriminált és bántalmazott kisebbségi csoportokra nem terjeszti ki a gyűlölet-bűncselekmények védelmi körét (...), vagy pedig annak érdekében, hogy minden tetszőleges csoportnak megfeleljen, gyakorlatilag bármely, tetszőleges közös ismérvel rendelkező egyének csoportját fokozott védelemben részesíti...” BÁRD Petra: A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere. <https://drive.google.com/file/d/0B2SNd0aaBWEnV3ZmSlpIRWZvNzQ/view>, 2019. 09. 04. 5.o.

20 „1. § (1) E törvény értelmében nemzetiség minden olyan – Magyarországot területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

(2) A nemzetiségi jogok és kötelezettségek vonatkozásában az (1) bekezdés szerinti nemzetiséghez tartozik az a Magyarországon lakóhellyel rendelkező személy, aki magát valamely nemzetiséghez tartozónak tekinti és ezen nemzetiséghez tartozását az e törvényben meghatározott esetekben és módon kijelölteti.”

21 Amint azt a 30/1992. (V. 22.) AB határozat is kifejtette, a lakosság egyes csoportjai kategória mögött „az eltérő nézetrendszer (párttagok, egyesületek, mozgalmak stb. résztvevői) vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg”.

22 A Btk. 332. §-ának új szövege az módosító törvény (2016. évi CIII. törvény) kihirdetését követő nyolcadik napon, vagyis 2016. október 28-án lépett hatályba.

23 „Ha a Bizottság az uniós jog esetleges megsértését észleli, vagy panaszt kap ilyen esetről, megpróbálja strukturált párbeszéd keretében (az ún. EU Pilot rendszeren keresztül) gyorsan rendezni a problémát az érintett tagállammal.” https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/index_hu.htm (2019. 09. 04.).

24 A Tanács rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.).

el, de elegendő, ha az elkövető tudata csupán arra terjed ki, hogy a nagy nyilvánosság²⁵ előtt tett megnyilvánulásai a védett csoportok valamelyike ellen irányulnak, gyűlölet vagy erőszak felkeltésére alkalmasak, és ezen magatartásnak vagy az a célja, hogy gyűlöletet vagy erőszakot szítson vagy előre látja, hogy gyűlölet vagy erőszak alakulhat ki, de ennek a tudattartalomnak magába kell foglalnia annak felismerését is, hogy a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba [intoleráns, kirekesztő, jogfosztó magatartásba, végső esetben – erőszakos jellegű – cselekvésbe csaphat át (EBH 1999.5., EBH 1999.6., EBH 2010.2215.)].

3. A NEMZETI SZOCIALISTA VAGY KOMMUNISTA RENDSZEREK BŰNEINEK NYILVÁNOS TAGADÁSA SZABÁLYOZÁSÁNAK VÁLTOZÁSAI

A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekmény alapjait az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozatában kifejtett azon alkotmányos álláspont teremtette meg, amely nem tesz különbséget a náciizmus és a kommunizmus áldozatainak emberi méltóságát, kegyeleti jogait sértő megnyilvánulások büntetőjogi megítélésében. Az Országgyűlés 2010. február 22-ei ülésén elfogadta a régi Btk. újabb módosítását²⁶, és így új büntetőjogi tényállás született a „holokauszt nyilvános tagadása” elnevezéssel (rég. Btk. 269/C. §), amely 2010. április 10-től lett része a régi Btk.-nak. Az Országgyűlés ezt követően

25 A magyar szabályozás szerint a nagy nyilvánosság előtti elkövetésnek a feltétele, hogy a bűncselekmény megvalósításakor nagyobb létszámú személy legyen jelen, vagy fennálljon annak a reális lehetősége, hogy arról nagyobb, előre meg nem határozható, egyszeri ránézésre meg nem állapítható számú személy szerezzon tudomást (BH 1981.223.). Az értelmező rendelkezés értelmében a nagy nyilvánosság előtt elkövetett bűncselekmény megállapításának helye van mindazokban az esetekben, amikor rádió, televízió, újság, elektronikus hírközlő hálózat [például digitálisan rögzített képi anyag (videoklip) feltöltésével az internet valamely megosztó portáljára], vagy sokszorosítás útján történik az elkövetés (Btk. 459. § 22. pont).

Kubicza szerint az „Interneten terjedő gyűlöletbeszéd-tartalmak azért is veszélyesebbek a „hagyományos” kiadású beszédeknel, mert nagyobb tömegekhez juthatnak el kevesebb idő alatt, ráadásul az adott beszéd törlése sem jelent feltétlenül végleges megoldást, hiszen az addig eltelt idő alatt számos olvasója adhatta tovább, menthette le és terjeszthette azt más platformokon. (...) az Internet tartalmát tekintve nem tartozik egy hivatal fenntartása alá, nincs egy kifejezett szervezet, amely ellenőrizhetné a világhálón megjelenő valamennyi bejegyzést, így a gyűlöletbeszéd-tartalmak gondatlanul szaporodhatnak. Egyes országok beavatkozása közel sem elégséges az ilyen oldalak és bejegyzések megfékezéséhez, hiszen hiába kapcsolják le ezeket a honlapokat, ha azok akár migrálással, akár pedig webtárhegy szolgáltatással továbbélhetnek. Az Internet adta anonimitásnak köszönhetően a gyűlöletbeszéd-tartalmú bejegyzések írói ellen is szinte lehetetlen fellépni (...) Adott a feltételezés, hogy ha a honlapok ki tudják kerülni a korlátozásokat áttelepüléssel, akkor a hazai felhasználók elérhetőségének korlátozásával meg lehetne gátolni, hogy az adott állam által nemkívánatosnak minősített honlapokat a lakosság elérhesse. Azonban ez a módszer is csak azoknál a felhasználóknál vezethet eredményre, akik nem próbálják meg egy teljesen legálisan működő VPN szolgáltatón keresztül elérni ezen oldalakat. Joghatóság hiányában pedig egy ország sem képes végérvényesen meggátolni a lakosságát a kifogásolt oldalak elérésében”. In: KUBICZA Márta: Mit utálunk jobban? Infokommunikáció és Jog, 2017. Különszám, 42. o.

26 2010. évi XXXVI. törvény 1. §. Hatályos: 2010. IV. 10-től.

2010. június 8-án módosította e tényállást²⁷, így a bűncselekmény új elnevezése „a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek által elkövetett bűncselekmények nyilvános tagadása” lett. A módosítás 2010. július 24-én lépett hatályba. A régi Btk.-ban szabályozott tényállás alapján, aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény létjogosultságát igazolta továbbá az Alaptörvénynek 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása, és az Alkotmánybíróság 16/2013. (VI. 20.) AB határozatának azon megállapítása, amely szerint a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek által elkövetett bűncselekmények nyilvános tagadása bűncselekmény nem ütközik az Alaptörvénybe. Ez utóbbi AB határozatban az Alkotmánybíróság a fenti alaptörvényi módosítás szerepét is hangsúlyozta, mint amely rendelkezések tulajdonképpen megtiltják a véleménynyilvánítás szabadságával való tudatos visszaélést. Az Alkotmánybíróság megállapította továbbá, hogy a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való visszaélésnek tekintendő, és a szankcionálni rendelt közlések az általános társadalmi meggyőződéssel oly mértékben ellentétesek, az igazságérzetet és az áldozatok méltóságát oly mértékben sértik, hogy így arra is alkalmasak lehetnek, hogy közfelháborodást keltve, másokat megbotránkoztatva olyan indulatot gerjesszenek, amely a köznyugalom megzavarásához vezethet.

A Btk. (333. §) szigorításának eredményeként a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása – nemzetközi büntetőjogi követelményekre – a kérdéses bűnök tagadása, kétségbe vonása és jelentéktelen színben való feltüntetése mellett új elkövetési magatartásként büntetni rendeli az „igazolni törekvést” is.

4. AZ ÖNKÉNYURALMI JELKÉP HASZNÁLATA SZABÁLYOZÁSÁNAK VÁLTOZÁSAI

Az önkényuralmi jelkép használatáról szóló büntetőjogi tényállást az 1993. évi LXV. törvény iktatta a régi Btk.-ba. Ennek oka az 1993. évi LXV. törvény indokolása szerint az volt, hogy a „különböző szélsőséges (fasiszta és bolsevista) szimbólumok továbbélése, újra felhasználása felháborítja, jogos érzékenységében sérti a társadalom jelentős részét²⁸”, és az ilyen cselekmények „rontják hazánk nemzetközi hírnevét is”.²⁹ Az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozata megállapította, hogy e tényállás „olyan jelképek terjesztését, nagy nyilvánosság előtti használatát és közszemlére tételét rendeli büntetni, amelyek politikai diktatúrák jelképei voltak;

27 2010. évi LVI. törvény 7. §. Hatályos: 2010. VII. 23-tól.

28 Indokolás az 1993. évi LXV. törvényhez.

29 Indokolás az 1993. évi LXV. törvényhez.

e diktatúrák tömegesen követtek el törvénytelenégeket, sértették meg az alapvető emberi jogokat”.³⁰ Az Alkotmánybíróság kimondta továbbá, hogy „jelen történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszeren és szankciókon kívül más jogi eszköz a hatékony védelemre nem biztosított (ultima ratio)”³¹. Az önkényuralmi jelkép használata bűncselekmény tényállásban felsorolt jelképek olyan eszmékhez és eseményekhez kapcsolódnak, amelyekben a hatalom erőteljes megragadásával és diktatórikus fenntartásával járnak együtt, a lakosság egyes csoportjaiban félelmet, fájdalmas emlékeket vagy akár fenyegetettség érzését válthatják ki. Fel kell hívni a figyelmet azonban az Emberi Jogok Európai Bíróságának a „Vajnai kontra Magyarország” ügyben hozott 2008. július 8-án kelt ítéletére³² is, amelyben az EJEB megállapította, hogy az ötágú vöröscsillag nagy nyilvánosság előtti használatának a régi Btk. szerinti szankcionálása sérti az Egyezmény 10. cikkében foglalt véleménynyilvánítás szabadságát. A bíróság ítéletének tükrében az Alkotmánybíróság is vizsgálta a régi Btk. vonatkozó tényállását, és alkotmányellenesnek minősítette azt³³, tekintettel arra, hogy a jogalkotó túlzottan általánosan és túlzottan tágan határozta meg a büntetőjogi tilalom kereteit. A jogalkotó ezt követően a 2013. évi XLVIII. törvénnyel az EJEB és az Alkotmánybíróság döntésének tükrében újr szabályozta a régi Btk.-ban a bűncselekményt.

A hatályos Btk. megtartotta a korábbi szabályozásban felsorolt jelképek zárt listáját, amely a horogkeresztet, az SS jelvényt, a nyilaskeresztet, az ötágú vöröscsillagot és a sarló-kalapácsot tartalmazza. A bűncselekmény elkövetési tárgyai a törvényi tényállásban felsorolt jelképek tárgyiasult formái, amibe olyan tárgyak is beletartoznak, amelyek felületén képszerűen kerültek ezek a jelképek ábrázolásra.

A bűncselekmény elkövetési magatartásai az önkényuralmi jelképek terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, illetve közszemlére tétele. Fontos kiemelni, hogy a fent felsorolt bármely elkövetési magatartás kizárólag abban az esetben büntethető, ha az eset összes körülményére figyelemmel az a köznyugalom megzavarására objektíve alkalmas, ezzel megfelelve az EJEB, valamint az Alkotmánybíróság által meghatározott, fentebb ismertetett követelményeknek.

Az sem mellékes, hogy ez a bűncselekmény szubszidiárius jellegű, vagyis csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Súlyosabb bűncselekménynek minősülhet, és az eset összes körülményét figyelembe véve szóba kerülhet akár a *közösség elleni uszítás* (Btk. 332. §) tényállása, a *nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása* (Btk. 333. §) tényállása, vagy akár még a *közösség tagja elleni erőszak* (Btk. 216. §) tényállása is.

30 14/2000. (V. 12.) AB határozat IV. 3. pont.

31 14/2000. (V. 12.) AB határozat IV. 5. pont.

32 Vajnai Attila kontra Magyarország, 33629/06.

33 4/2013. (II. 21.) AB határozat V. [61]: „A diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazása, terjesztése vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítása alkotmányosan elfogadható lehet, ha a büntetőjogi szabályozás kellően pontos, konkrét és meghatározott ahhoz, hogy az ne jelentsen aránytalan beavatkozást a véleménynyilvánítás szabadságába, illetve a tényállás a cél elérése érdekében a lehető legszűkebb körre vonatkozik.”

5. A KÖZÖSSÉG TAGJA ELLENI ERŐSZAK SZABÁLYOZÁSÁNAK VÁLTOZÁSAI

A régi Btk. korábbi 156. §-ában büntettként szabályozta a valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagjának, a csoporthoz tartozása miatt, súlyos testi vagy lelki sérelmet okozását, amelyet azonban az 1996. évi XVII. törvény hatályon kívül helyezett, és helyette a régi Btk. 174/B. §-ba iktatta a közösség tagja elleni erőszak tényállását. A bűncselekményben szabályozott védetti kör ekkor még kifejezetten szűknek tekinthető, hiszen csak a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoporthoz tartozás alapján történő elkövetést szankcionálta. A 2008. évi LXXIX. törvény azonban kiterjesztette a védelmi kört, így közösség tagja elleni erőszakot követett el az, aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön. A cselekmény súlyosabban minősült amennyiben a bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve, jelentős érdeksérelmet okozva, a sértett sanyargatásával, csoportosan, bünszövettségben követték el.

2011-ben³⁴ a jogalkotó kiegészítette a tényállást egy új bekezdéssel, amely szerint három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte fenyegetni azt, aki olyan kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz tartozó közösség tagjaiban riadalmat keltsen. Ez egyfajta előrehozott védelmet jelent az előítéleten alapuló erőszakos cselekményekkel

34 Ebben az évben jelent meg Magyarországon az „egyenruhás bűnözés” néven ismertté vált bűnözői jelenség, ami miatt elszaporodtak egyrészt a hivatalosság látszatát keltő civil szerveződések, másrészt azok a magatartások, amelyek ugyan nem érték el a közösség tagja elleni erőszak tényállásában szankcionált erőszak mértékét, azonban az egyes nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok tagjaiban jogos félelmet, riadalmat keltek. A jogalkotó a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2011. évi XL. törvénnyel biztosított határozott fellépést e magatartásokkal szemben. A közösség tagja elleni erőszak tényállásának módosítása mellett új bűncselekményként került bevezetésre a közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezése (Btk. 352. §), amely szerint a közbiztonsági tevékenység szervezése jogszabályi felhatalmazás nélkül a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló, vagy ennek látszatát keltő tevékenység szervezésével válhat jogellenessé. E magatartás szankcionálásának célja elsősorban az volt, hogy megakadályozza a civil szerveződések törvényi felhatalmazás és állami kontroll nélküli, a hivatalosság látszatát keltő szerveződéseit. A jogalkotó büntetni rendelte a közbiztonsági tevékenység jogosulatlan végzését (Szabstv. 171. §) a szabálysértési joganyagban is, vagyis aki közterületen vagy nyilvános helyen olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet végez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy ilyen tevékenység látszatát kelti, szabálysértést követ el.

E jelenséghez kapcsolódóan említést lehet még tenni az egyesülési joggal visszaélés (Btk. 351. §) bűncselekményéről is, amely a bíróság által feloszlattott egyesület vezetését, annak a működéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítását, illetve, ha az a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történik, az abban való részvételt rendeli büntetni. A jogalkotó az erre vonatkozó szabálysértési jogi szabályozást is szigorította, azaz a feloszlattott egyesület tevékenységében való részvétel (Szabstv. 174. §) amennyiben az nem a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történik, szabálysértésnek minősülhet, és az elkövetése esetén elzárás büntetés kiszabására is lehetőség van, illetve a kiszabható pénzbírság összege is felemelkedett.

szemben, hiszen a tényállás nem kívánja meg azt, hogy a kihívóan közösségellenes magatartást – vagyis a közösségi együttélés szabályainak nyílt semmibevételét – az elkövető más személlyel szemben tanúsítsa, hanem elegendő, ha az a tényállásban meghatározott diszkriminatív indítékból, dolog (pl. az utcán parkoló gépkocsi stb.) ellen irányul. E magatartásnak továbbá alkalmasnak kell lennie arra, hogy riadalmat keltsen, de a bűncselekmény megvalósulásához nincs szükség arra, hogy a riadalom be is következzen.³⁵

Az Btk. (216. §) lényeges változást nem eszközölt a tényálláson, megtartotta az elfogadása előtti másfél évben hozott büntetőjogi szigorításokat, köztük a 2011. évi XL. törvény rendelkezéseit is, de a lakosság egyes csoportjai tekintetében itt is kiemelésre került a fogyatékos, a nemi identitás és a szexuális irányultság.

6. KÖVETKEZTETÉSEK

Bár a mai napig heves viták zajlanak a gyűlölet-bűncselekmények jogi szabályozásának lehetőségeiről, módjairól és eszközeiről, e szabályozások alkotmányossági kérdéseiről, illetve magáról a gyűlölet-bűncselekmény fogalmáról, a „nemzetközi jog iránymutatással szolgál a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni küzdelem jogi keretrendszer vonatkozásában, de jellemzően csak a főbb célokat határozza meg, tág mozgásteret hagyva az államok jogalkotói számára”³⁶. Ezért is fordulhat elő, hogy jelentős különbségek vannak az egyes országok szabályozási megoldásai között. Tagadhatatlan, hogy a büntetőjog a gyűlölet-bűncselekmények akár sui generis tényállásként való szabályozásával, akár a gyűlöletmotívum minősítő körülményként való nevesítésével „erős érzelmi és szimbolikus töltettel rendelkezik”³⁷, hiszen e magatartások és ezek szankcionálásának „hatásai nem csupán az egyéni áldozatot tekintve jelentősek, hanem a védett csoport és a teljes társadalom is érintetté válik, és így hatással lehetnek mind a közösségek közötti kapcsolatokra, mind a társadalmi stabilitásra”³⁸, beleértve az egyenlőség általánosan elfogadott társadalmi értéként történő elismerését is. „A csoportos támadások és az előítélettel kapcsolatos bűncselekmények aláássák azt a szabadságot, amely egy nyílt és toleráns társadalom alapját kell, hogy képezze.”³⁹

Az Alaptörvény negyedik módosítása Magyarországon megteremtette az alapot arra, hogy a közösségek méltóságát a büntetőjog eszköztárával is hatékonyabban lehessen megvédeni.⁴⁰ Összességében elmondható, hogy az e bűncselekményi kategóriába vonható bűncselekmények Btk.-beli szabályozásával, illetve e szabályozás rendszeres felülvizsgálásával, valamint az alkotmányossági és a nemzetközi követelményeknek való megfeleltetésével a hazai büntetőjogi szabályozás⁴¹ összhangban van a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos nemzeti és nemzetközi elvárásokkal is.

Végül arról sem szabad megfeledkezni, hogy a hatóságok gyűlölet-bűncselekmények terén megfigyelhető hozzáállásában is folyamatos fejlődés figyelhető meg⁴², egyre több nyomozás indul⁴³, az ügyészség egyre több esetben emel vádat és a bíróság pedig egyre több esetben tudja az elkövető bűnöségét megállapítani és határozatában sajátos magatartási szabályként különleges intézkedéseket írnak elő az elkövetőknek, így pl. holokauszt emlékhely meglátogatását vagy a témára vonatkozó könyvek elolvasását.

35 Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 216. §-hoz.

36 BÁRD Petra: *A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere*. <https://drive.google.com/file/d/0B2SNd0aaBWEEnV3ZmSlpRWZvNzQ/view>, 2019. 09. 04. 11. o.

37 BÁRD Petra: *A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere*. <https://drive.google.com/file/d/0B2SNd0aaBWEEnV3ZmSlpRWZvNzQ/view>, 2019. 09. 04. 4–5. o.

38 DINÓK Henriett Éva: *A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának általános kérdései – a kiemelt büntetőjogi figyelem mellett és ellen szóló érvek*. http://real.mtak.hu/21491/1/2014_4_beliv_DINOK_u_114115.554849.pdf, 2019. 09. 04. 2. o.

39 FERENCZY Konrád: *A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés Európában*. https://www.academia.edu/34764785/A_gy%C5%B1%C3%B6let-b%C5%B1ncselekm%C3%A9nyek_elleni_fell%C3%A9p%C3%A9s_Eur%C3%B3p%C3%A1ban, 2019. 09. 04. 10. o.

40 Nem szabad azonban elfeledkezni arról sem, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:54. § (5) bekezdése is védelmet biztosít a megtámadott csoportoknak és az azokhoz tartozó egyéneknek, amikor kimondja, hogy „A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti”. Az ehhez kapcsolódó eljárással kapcsolatban pedig ugyanezen § (4) bekezdése is tartalmaz egy fontos előírást, mégpedig azt, hogy „az ügyész a jogosult hozzájárulása nélkül is – az elévülési időn belül – keresetet indíthat”.

41 Érdemes megjegyezni, hogy büntetőjogi szabályozás egyes magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása mellett számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely fokozott védelmet kíván biztosítani a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai számára is. Ilyen többek között a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó speciális rendelkezéseket tartalmazó XIV. Fejezete, amely alapján – az eset összes körülményét (pl. a bűncselekmény erőszakos jellegét) figyelembe véve – akár a gyűlölet-bűncselekmények sértettje is minősülhet ilyen személynek. A különleges bánásmód eszköztárára a kényszerintézkedésekhez hasonlóan szintén egy fokozatosságra épülő rendszer, ami egyrészt kíméleti szabályokban, másrészt védelmi jellegű szabályokban ölt testet. Emellett például az Interneten elkövetett gyűlölködő magatartásokkal szemben adott esetben alkalmazható szankciók közül ki lehet emelni az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatoknak a végleges hozzáférhetetlenné tételét (Btk. 77. §). A jogi szakvizsga büntető anyagi jogi tételsorába expressis verbis bekerült az IHRA 2016. május 26-i ülésén elfogadott „antiszemitizmus” definíciója.

42 Az Európai Unió lapjogi Ügynöksége (FRA) 2016-os jelentésében jó gyakorlatként hivatkozik a Gyűlölet Elleni Munkacsoport és a rendőrségen működő gyűlölet-bűncselekmény szakvonal közötti együttműködésre. <https://fra.europa.eu/en/promising-practices/specialised-unit-within-police-and-its-multi-agency-partnerships-cooperation> 2019.09.04., <http://gyuloretellen.hu/aktualitasok/tendorsegi-egyeztes-hatekonyabb-jogalkalmazas-erdekeben> 2019. 09. 04.

43 2018 júliusa óta pedig valamennyi bűncselekmény esetében – sértett hozzájárulása függvényében – lehetőség van az előítéletes indítékot a statisztikai rendszerben is feltüntetni. Gyűlölet-bűncselekmények elleni Munkacsoport: Sokat javult a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatgyűjtés az új bünyügyi statisztikai rendszerben. <http://gyuloretellen.hu/aktualitasok/sokat-javult-gyuloret-buncselekmenyekre-vonatkozó-adatgyujtes-az-uj-bunugyi>, 2019. 09. 04.

A fentiekől függetlenül azonban szem előtt kell tartani, hogy a büntetőjogi szabályozás egy alkotmányos demokratikus jogállamban csupán, mint végső eszköz alkalmazható és egy egyre inkább globalizálódó és radikalizálódó társadalomban elkerülhetetlen a társadalmi feszültségek szociológiai, gazdasági, illetve történelmi okait feltérképezni és lehetőség szerint büntetőjogon kívüli érdemi lépéseket tenni a feloldá-

sukra, és egy toleránsabb társadalmi közeg megteremtésére. „A gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépés hatékonysága kizárólag egy komplex stratégia⁴⁴ keretében valósítható meg, amellyel egyben az alapul szolgáló társadalmi problémák is kezelhetők lennének.”⁴⁵

44 Különös hangsúlyt kellene kapnia az oktatásnak a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni küzdelem és az elfogult nézetek és az előítéletek kezelése során, amint azt az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagállamai számos EBESZ-kötelezettségvállalásban és határozatban is elismerték. Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete: Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak.
<https://www.osce.org/hu/odihr/420806?download=true> 2019.09.04.

45 DINÓK Henriett Éva: *A gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépés jelentősége és lehetőségei*.
http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2748/1/Dinok%20Henriett%20Eva_ertekezes.pdf, 2019.09.04. 234. o.

Farkas Fatime*

A fogyasztói minőség egyes kérdései: a fogyasztói szerződés és a fogyasztói magatartás kritériumai

A XXI. század társadalmának találó elnevezése a fogyasztói társadalom¹. A termelés-fogyasztás viszonyában kiemelt szerep jut a fogyasztónak, akik napjainkban többféle „szolgáltatást fogyasztanak”. A gazdasági folyamatokban, a fejlett tömegtermés aktív résztvevőjeként a fogyasztók egyre inkább kiszolgáltatottá válnak: piaci döntéseiket nem elsősorban objektív szükségleteik motiválják, hanem a kiterjedt reklám és egyéb marketingmódszerek, külső körülmények, különösen a nem megfelelő vagy hiányos tájékoztatás a professzionális szerződő fél oldaláról. Mindezek a körülmények életre hívták a fogyasztóvédelem komplex intézményrendszerét, melynek alapját a jelen tanulmányban ismertetni kívánt fogyasztói szerződés és a szerződésre lépő fogyasztó magatartási mércéje képezi.

1. A FOGYASZTÓ FOGALMÁRÓL ÁLTALÁBAN A MAGYAR JOGSZABÁLYI KÖRNYEZETBEN

Az 1959-es Ptk.² a kihirdetésének napján, 1959. augusztus 11-én nem tartalmazta sem a fogyasztó, sem a fogyasztói szerződés definícióját. Az 1997. évi CXLIX. törvény³ 10. § (2) bekezdése az 1959-es Ptk. 685. §-át egy új d) ponttal, a fogyasztó fogalmával egészítette ki: a közüzemi szerződés kivételével, gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül szerződést kötő személy. A fogyasztó fogalmát tehát csak 1998. március 1. napjától kezdődő hatállyal nevesítette a törvény. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás folyamatában előre haladva, a polgári jogi szabályozás felül-

vizsgálata keretében 2002-ben újabb módosítás⁴ következett: az 1959-es Ptk. 685. §-a egy új e) ponttal, a kódex egésze tekintetében egységes fogyasztói szerződés⁵ fogalommal bővült. Egyidejűleg módosult a fogyasztó meghatározása is akként, hogy fogyasztónak minősül a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést, azaz fogyasztói szerződést kötő személy. A 2006. évi III. törvény⁶ a fogyasztóvédelmi vonatkozású magánjogi szabályozásnak az európai közösségi jogból eredő követelményekhez való hozzáigazítását célozta, különösen az Európai Bizottság által addig meghozott magánjogi vonatkozású ítéleteinek jogszabályi szinten történő megjelenítését.

A Ptk.⁷ 8:1. § (1) bekezdés 3. pontja alapján fogyasztó az a természetes személy, aki szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül jár el. A Ptk. a vállalkozás⁸ fogalmát a fogyasztó definíciótól való egyértelmű elhatárolással határozza meg, azzal, hogy bármely személyt – ideértve akár a természetes személyt is – vállalkozásnak tekint, aki szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége

* Farkas Fatime: Igazságügyi Minisztérium, Polgári Jogi Kodifikációs Csoport, jogi ügyintéző.

1 A fogyasztói társadalmat a fogyasztói piaci igények maximalizálása, a tartós fogyasztási cikkek tömeges birtoklása, a fokozott állami beavatkozás jelenléte, valamint a szellemi tőke és a minőségi munkaerő felértékelődése, a gazdasági globalizáció jellemzi. FAZEKAS Judit: *Fogyasztóvédelmi jog*. Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2007, 65.

2 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről (a továbbiakban: 1959-es Ptk.).

3 1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.

4 2002. évi XXXVI. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról.

5 „Az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jótállásra és kellekszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a – tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott úrtartalommal ki nem szerelt – vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).” A jogalkotói indokolás hozzáteszi, hogy a fogyasztói szerződés általános értelmezése kizárólag a fogyasztói minőségben (gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból) történő szerződéskötés alapján ragadja meg a fogalmat a törvény más jogszabályhelyei, illetve közvetve a fogyasztóvédelem területét érintő alacsonyabb szintű normák alkalmazásában, és nem szűkíti azt le a szolgáltatott dolog jellege alapján.

6 2006. évi III. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról. Lásd bővebben az általános indokolás 2. pontját.

7 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

8 Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pont.

körében kíván szerződést kötni. E tekintetben a Ptk. célja a fogyasztóvédelmi irányelvvel való összhang megteremtése érdekében a fogyasztó fogalmának a természetes személyekre történő szűkítése.⁹

A fogyasztóvédelmi törvény¹⁰ szerinti fogyasztó definíció több alkalommal is módosult. A törvény kihirdetésének napján, 1997. december 23-ai időállapotában fogyasztónak az a személy minősült, aki gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül árut vesz, rendel, kap, használ, illetve akinek a részére a szolgáltatást végzik, továbbá, aki az áruval vagy szolgáltatással kapcsolatos tájékoztatás vagy ajánlat címzettje. 2013. november 19-től hatályos fogalom¹¹ kiterjesztette a fogyasztó fogalmát a békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezetre, egyházi jogi személyre, társasházra, lakásszövetkezetre, mikro-, kis- és középvállalkozásra is. 2015. december 31. napjával¹² a fogyasztói minőséget érintő lényegi tartalom érintése nélkül ismételtelen megváltozott a definíció, tekintettel a közösségi jogi szabályozásnak az online vitarendezési eljárásával kapcsolatos rendelkezéseire.

A fogyasztóvédelmi törvény hatályos 2. § a) pontja¹³ a korábbi definíciókhoz képest tartalmilag tovább bővült: a törvény a fogyasztó meghatározásával kifejezésre juttatja, hogy a fogyasztókat a 2018/302/EU rendelet¹⁴ célkitűzésével összhangban az állampolgárságon, lakóhelyen, illetve letelepedési helyen alapuló diszkriminációval szemben is védeni kívánja az online vagy offline áruvásárlás vagy szolgáltatás igénybevétele tekintetében. Szükséges kiemelni, hogy a 2018/302/EU rendelet értelmében vevőnek nemcsak a természetes személy minősül, hanem az ugyanilyen fogyasztói pozícióban lévő jogi személy is. Mindkét esetben a végrehajtásra kijelölt szerv a fogyasztóvédelmi hatóság. A fogyasztóvédelmi törvény legutóbbi módosítása következtében tehát a fogyasztó fogalma

kiterjed a 2018/302/EU rendelet alkalmazásában fogyasztói pozícióban lévő vállalkozásokra is.

A fogyasztónak nyújtott hitelről szóló törvény¹⁵ 3. § 3. pontja a fogyasztót önálló foglalkozása és gazdasági tevékenysége körén kívül eljáró természetes személyként nevesíti. A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény¹⁶ alapján az e törvényben, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok vonatkozásában fogyasztó: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy.

2. A FOGYASZTÓ FOGALMÁRÓL ÁLTALÁBAN AZ EURÓPAI UNIÓ JOGANYAGAIBAN ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK¹⁷ JOGGYAKORLATÁBAN

A fogyasztóvédelmi szabályozás szituatív jellegű, akkor avatkozik be, amikor a gyengébb fél egy szerződéskötési helyzetben meghatározott magatartást tanúsít. A fogyasztóvédelmi szabályok szükségszerűsége és szintje mindig attól függ, milyen intellektuális képességeket tulajdonítunk a védendő gyengébb félnek.¹⁸

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változatának 169. cikke alapján az Európai Unió feladata a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosítása.¹⁹ A fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvek által többletvédelemben részesíteni kívánt fogyasztó – bizonyos kivételektől eltekintve²⁰ – az a természetes személy, aki az adott irányelv hatálya alá tartozó ügyletet gazdasági vagy szakmai tevékenységi körén kívül eső célból köti.²¹ Az önálló gazdasági vagy szakmai tevékenység

9 Vékás Lajos véleménye szerint a Ptk. „figyelembe vette, hogy polgári jogunk reformját több területen közvetlenül befolyásolja az Európai Unió jogalkotása, [...] Tudatosan nem törekedett ugyanakkor arra, hogy az uniós magánjog egész anyagát a kódexbe építse. Ennek oka az, hogy az uniós irányelvek szabályozása túlságosan tagolt, kazuisztikus és sűrűn változó jellegű, és ezért minden részletében nem alkalmas egy hosszú távra tervezett kodifikáció célkitűzéseinek megvalósítására”. VÉKÁS Lajos: Külső minták hatása az új Polgári Törvénykönyvben. In: NOCHTA Tibor – FABÓ Tibor – MÁRTON Mária (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, Pécsi Tudomány Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Kódex Nyomda Kft., 2013, 577.

10 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről (a továbbiakban: fogyasztóvédelmi törvény).

11 Módosította az egyes törvények fogyasztóvédelmi célú módosításáról szóló 2013. évi CLXXXIII. törvény 1. §-a.

12 Módosította az egyes közúti és vasúti közlekedéssel, valamint fogyasztóvédelemmel összefüggő törvények módosításáról szóló 2015. évi CCXXV. törvény 27. §-a.

13 Módosította az egyes törvények fogyasztóvédelmi célú módosításáról szóló 2018. évi LXXVI. törvény 1. §-a.

14 A belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló 2018. február 28-i 2018/302/EU rendelet (a továbbiakban: 2018/302/EU rendelet).

15 2009. évi CLXII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről.

16 Lásd a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 6. § (1) bekezdés 28. pontját.

17 A továbbiakban: EuB.

18 OSZTOVITS András: *A fogyasztó fogalma az új Ptk.-ban*. I. pont. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267> (letöltés dátuma: 2019. 08. 12.).

19 Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2012/C/326/01) 169. cikk (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy a fogyasztói érdekek érvényesülésének előmozdítása és a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosítása érdekében az Unió hozzájárul a fogyasztók egészségének, biztonságának és gazdasági érdekeinek védelméhez, valamint a tájékoztatáshoz, oktatáshoz és az érdekeik védelmét célzó önszerveződéshez való jogaik megerősítéséhez.

20 Az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásnyújtásokról, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2015. november 25-i 2015/2302/EU irányelv 3. cikk 6. pontja szerinti utazó fogalom a természetes személynél tágabb személyi körre terjed ki. Hasonlóképpen a természetes személynél szélesebb körű a személyi hatálya az életbiztosításról szóló 2002. november 5-i 2002/83/EK irányelv biztosított fogalmának.

21 Vö.:

- az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 1985. december 20-i 85/577/EGK irányelv 2. cikke;
- a távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 1997. május 20-i 97/7/EGK irányelv 2. cikk (2) bekezdése;

feltételének megvalósulásához szükséges, hogy a tevékenységet végző személy – annak jogi formájától függetlenül – strukturált és folyamatos formában végezze e tevékenységét, nem korlátozódhat mindössze egy adott, különálló szolgáltatásnyújtásra. Másrészt szükséges, hogy az érintett ügylet is az említett tevékenység körébe tartozzon.²² A közösségi jogalkotó a többletvédelem biztosításához tehát két együttes feltétel fennállását követeli meg. Eszerint vizsgálni kell, hogy az ügyletet kötő személy milyen minőségében jár el, illetve milyen célból köti meg a szerződést, és ezzel összefüggésben azt is, hogy az általa megkötött szerződés az ügylet tárgyát tekintve a professzionális tevékenységi körébe tartozó szerződésnek tekinthető-e.²³

Az EuB a fogyasztói szerződés fogalmának értelmezése kapcsán kimondta, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az uniós jogi fogalmakat önállóan kell értelmezni annak érdekében, hogy valamennyi szerződő államban biztosítani lehessen a szerződés egységes alkalmazását.²⁴ Megállapította továbbá, hogy a fogyasztó fogalmát megszorítóan kell értelmezni, és – a szerződés céljára, illetve természetére tekintettel – a különleges szerződéssel érintett személy helyzetére, nem pedig az érintett személy szubjektív körülményeire kell hivatkozni. Ugyanazt a személyt bizonyos ügyletekkel kapcsolatban fogyasztónak, míg másokkal összefüggésben már gazdasági szereplőnek lehet tekinteni. A fogyasztónak nyújtott többletvédelem kizárólag az egyén magánfogyasztásával kapcsolatos szükségleteinek kielégítését célzó, szakmai tevékenységtől vagy ilyen céltól függetlenül kötött szerződés esetén indokolt.²⁵ A fogyasztót megillető különleges védelem szempontjából a kereskedelmi vagy szakmai tevékenységen kívüli szerződéskötésnek van relevanciája. Amennyiben a szerződő fél részben

e tevékenységi körön kívüli, részben pedig a kereskedelmi vagy szakmai tevékenysége körébe eső célból köt szerződést, az eljáró bíróság feladata annak megítélése, hogy a szóban forgó szerződést el nem hanyagolható mértékben az érintett személy kereskedelmi vagy szakmai tevékenységéhez sorolható szükségleteinek kielégítésére szolgál, vagy éppen ellenkezőleg a kereskedelmi vagy szakmai használat szerepe jelentéktelen. A vizsgálat során a nemzeti bíróságnak az iratokból objektíve megállapítható minden lényeges ténybeli körülményt figyelembe kell vennie; nem veheti azonban figyelembe az olyan körülményeket vagy tényezőket, amelyek a fogyasztó voltára hivatkozó személlyel szerződést kötő személy számára felismerhetőek voltak a szerződés megkötésekor, kivéve, ha a fogyasztó voltára hivatkozó személy olyan magatartást tanúsított, amely a másik szerződő félben jogosan kelthette a kereskedelmi vagy szakmai cél meglétének látszatát.²⁶

„A fogyasztói szerződéssé minősítés az ügy érdemi elbírálására kiható jogkérdés: a fogyasztókat kógens rendelkezések védik a szerződéses jogviszonyaikkban. Amennyiben ugyanaz a szerződés nem minősülne ilyennek, a jogvita elbírálása során diszpozitív szabályok lesznek az irányadók²⁷.” Valamely szerződés jogi minősítése során tehát az ügylet tárgya mellett a szerződést kötő fél személyének, az eljáró személy érdekének, azaz szerződéskötési céljának vizsgálata is szükséges. A magyar bírósági gyakorlat a fogyasztói szerződések minősítése tekintetében abból indul ki, hogy fogyasztói szerződésnek azt a jogviszonyt tekinti, amely a fogyasztó és egy olyan személy között jön létre, aki a szerződést szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében köti (vagyis vállalkozás). A szerződő fél a szerződési nyilatkozat értelmezése tekintetében akkor minősül fogyasztónak, ha a szerződést olyan célból köti, amely független az általa folytatott gazdasági vagy szakmai tevékenységtől²⁸, a szerződés minősítése kapcsán ezért a szerződés megkötésének célját és az eljáró személy érdekét együttesen szükséges vizsgálni.²⁹ A minősítés során figyelemmel kell lenni továbbá a rendelkezésre álló adatok, illetve tények alapján a szerződéskötés körülményeire is.³⁰

3. MIKÉNT HATÁROZHATÓ MEG A FOGYASZTÓTÓL ELVÁRT MAGATARTÁS? AZ ÁTLAGFOGYASZTÓ FOGALMA

„Az átlagfogyasztó absztrakciója a fogyasztóvédelem egyik alapvető eleme. Az európai bírósági jogalkalmazási gyakorlatban kialakított, később a másodlagos joganyag központi elemévé vált fogalom, mint a fogyasztóvédelmi beavatkozás alapjának mércéje azt jelzi, hogy az európai fogyasztóvédelmi politika nem célozza meg minden egyes fogyasztó védelmét – az átlagfogyasztó mércéjét el nem érő fogyasztói

- a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999. május 25-i 1999/44/EK irányelv 1. cikk (2) bekezdés a) pontja;
 - a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv 2. cikk b) pontja;
 - a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU irányelv 2. cikk 1. pontja;
 - a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról szóló 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK irányelv 2. cikk d) pontja;
 - a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2008. április 23-i 2008/48/EK irányelv 3. cikk a) pontja,
 - a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról, valamint a 2008/48/EK és a 2013/36/EU irányelv és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról szóló 2014. február 4-i 2014/17/EU irányelv 4. cikk 1. pontja.
- 22 C-256/15. számú Drago Nemec-ügy 34 bekezdés.
 23 Az EuB a C-361/89. számú di Pinto-ügyben foglalkozott a kisvállalkozás és az üzleti tevékenység befejezéséhez kapcsolódó fogyasztói minőség megítélésével. Megállapítása szerint a gazdasági tevékenység megszüntetése érdekében tett előkészítő lépések kifejezetten üzletvezetési tevékenységnek minősülnek és nem a személyes vagy családi szükségletek kielégítése körében merülnek fel. Az EuB indokolásában kitért arra is, hogy a szerződés megkötése, valamint a szakmai és az üzleti tevékenységi kör viszonyát is szükséges vizsgálni.
 24 C-464/01. számú Johann Gruber-ügy 31 bekezdés.
 25 C-464/01. számú Johann Gruber-ügy 36 bekezdés.

26 C-464/01. számú Johann Gruber-ügy ítélet rendelkező rész.

27 OSZTOVITS I. M. II. pont.

28 EBH 2005.1321.II.

29 BH 2016.89., BH 2016.178.

30 BH 2015.197.

magatartás nem vált ki beavatkozást³¹. Az átlagfogyasztó fogalmát sem az elsődleges, sem a másodlagos uniós jog nem definiálja. Ennek kimunkálása az EuB feladata lett, amelynek az alábbiakban röviden – a teljesség igénye nélkül – bemutatott döntéseiben eleget is tett.

Az EuB C-470/93. számú Mars-ügyben hozott ítéletében az észszerűen körütekintő fogyasztó mércéjét állította fel, majd később a C-210/96. számú Gut Springenheide-ügyben hozott ítéletében is hasonlóan az észszerűen tájékozott, észszerű körütekintéssel és óvatossággal eljáró fogyasztói magatartást határozta meg zsinórmértékként. A T-183/02. és a T-184/02. számú El Corte Inglés egyesített ügyekben hozott ítéletében, valamint a C-195/14. számú Teekanne-ügyben hozott ítéletében a Bíróság szintén az észszerűen jól tájékozott, körütekintő és óvatos fogyasztóból indult ki. A különböző döntések különböző irányelvek kapcsán határozzák meg az átlagfogyasztó fogalmát, a Bíróság azonban a vizsgált terméktől vagy szolgáltatástól nagymértékben függetlenül használja az átlagfogyasztó fogalmát.³²

A fogyasztó védelmének teljességéhez az elvárt fogyasztói magatartás pontos meghatározása is hozzátartozik. A magyar jogirodalom egyöntetű álláspontja szerint az átlagfogyasztó megfelelően tájékozott, figyelmes, körütekintő.³³ Ebből az is következik, hogy a tájékozódás és az információk feldolgozása a fogyasztó feladata. A fogyasztók ugyanakkor nem képeznek homogén csoportot, ezért a fogyasztóvédelmi szabályozás differenciálni kényszerül aszerint, hogy a termék

fajtájától, az ügylet típusától, bonyolultságától függően milyen elvárhatósági mércét támaszt az átlagfogyasztóval szemben, egyáltalán milyen fogyasztói magatartást vesz alapul a védelem terjedelmének meghatározása során. A nemzeti fogyasztóvédelmi szabályozás védelmi szintjét nagymértékben befolyásolja a nemzetgazdasági környezet, az adott ország gazdasági fejlettsége és társadalmi berendezkedése is.³⁴

4. ÖSSZEGRZÉS

A fogyasztóvédelmi jogi szabályozás központi kérdése, hogy a jogalkotó kit és milyen jogviszony tekintetében kíván védelemben részesíteni. A fogyasztó fogalma annak első megjelenése óta dinamikus fejlődésen ment keresztül, amelynek velejárójaként mind a hazai, mind az európai uniós jogértelmezési gyakorlat is intenzíven fejlődött. A fogyasztói szerződéssé minősítés az ügy érdemi elbírálására kiható jogkérdés: a fogyasztó e védett jogi pozíciója a szerződés fogyasztói szerződésként való minősítéséből fakad, ezért a fogyasztói minőség meghatározásához a szerződés fogyasztói jellegének meghatározása szükséges. A fogyasztói magatartás kritériumainak meghatározása a jogügylet jellegéhez igazodó összetett mérlegelést igényel, ugyanakkor a bírósági gyakorlat által kimunkált átlagfogyasztótól elvárt magatartási mérce iránymutatásként szolgál a jogi védelem terjedelmének és irányának kijelölése során.

31 BALOGH Virág: *Az átlagfogyasztó fogalmával kapcsolatos egyes kérdések*. 295. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35753/Jogi_tan_2016_Balogh_Virag_p_295307.pdf?sequence=1&isAllowed=y (letöltés dátuma: 2019. 08. 12.).

32 BALOGH: i. m. 297–298. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2005/29/EK irányelv átlagfogyasztói mércéje szerint az átlagfogyasztó jól informált az árákkal kapcsolatosan, elolvassa az internet-szolgáltatók, a bankok és az energia-szolgáltatók által közzétett kommunikációt (még akkor is, ha néha csak felületesen), és nem kizárólag a reklámokból tájékozódik.

33 Török Éva az európai joggyakorlat vizsgálata alapján megállapítja, hogy az átlagfogyasztó értelmes, racionális, megfelelő mértékben körütekintő és figyelmes. Török Éva: *A fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogalkalmazás – különös tekintettel az egyértelmű megfogalmazás követelményére*. In: SZIKORA Veronika – ÁRVA Zsuzsanna (szerk.): *A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században*. Debrecen, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018, 70.; Osztoivits András szerint a fogyasztó átlagosan informált, figyelmes, értelmes, vagyis a fogyasztó észszerű és tudatos. OSZTOIVITS: i. m. I. pont; Hajmási szerint az átlagfogyasztó tájékozott, felismeri a reklámok alapvető célját és tudatában van a marketingalapú, feltételezhető torzításoknak. TÖRÖK: i. m. 72.; A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának vizsgálata kapcsán a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) által alkalmazott fogyasztói mérce az észszerűen tájékozottan, az adott helyzetben általában elvárható figyelmességgel és körütekintéssel eljáró fogyasztó. A GVH döntését felülvizsgáló ítéletáblai döntés kiemeli, hogy a fogyasztótól is elvárható, hogy döntése során haszonmaximalizálásra törekedjék, és ennek érdekében észszerű mértékű információkeresést folytasson. Lásd bővebben a Fővárosi Ítéletábla 2. Kf. 27.350/2008/8. számú határozatát.

34 TÖRÖK: i. m. 67-70.

Béres Nóra*

A Római Statútum alkalmazhatóságának kérdései és kihívásai harmadik államok esetén

1. BEVEZETÉS – PROBLÉMAFELVETÉS

A Római Statútumot¹ megerősítő államok száma bizonyos értelemben győzedelmes diadalnak tekinthető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a nemzetközi jogban vízvonalnak számító öt éven belül sikerült elérni a hatálybalépéshez szükséges 60 ratifikációt. E sorok írásakor a statútum részes államainak száma 123, ami majdnem a nemzetközi közösség államainak kétharmadát feleleli, ám ha ezen államok népességszámát is figyelembe vesszük, akkor láthatjuk, hogy az emberiségnek kevesebb mint a fele tartozik csupán a szerződés területi joghatósága alá. Nem részes felek a Római Statútumban az Egyesült Államok, Kína és Oroszország sem, melyek a Biztonsági Tanács (a továbbiakban: BT) állandó tagjainak háromötödét teszik ki.

A fentiekből kitűnik, hogy igen jelentős azoknak az államoknak a száma, népessége és politikai potenciálja, amelyek a Római Statútum vonatkozásában harmadik államoknak minősülnek, azaz a Nemzetközi Büntetőbíróságot (*International Criminal Court*, a továbbiakban: ICC) létrehozó nemzetközi szerződéshez nem csatlakoztak. Ugyanakkor távolmaradásuk a statútumtól koránt sem jelenti azt, hogy a nem részes feleknek egyszerűen nem kell tudomást venniük a bíróságról.

E tanulmány elsőként a nem részes államok nemzetközi jogi jogállását tekinti át, majd rátér a Római Statútum idevonatkozó rendelkezéseinek bemutatására, míg végül a nem részes felekkel való kapcsolat gyakorlati nehézségeit mutatja be, különös hangsúlyt fektetve a Biztonsági Tanács ebben játszott szerepére.

2. A HARMADIK ÁLLAMOK JOGÁLLÁSÁNAK LÉNYEGES NEMZETKÖZI JOGI VETÜLETEI A RÓMAI STATÚTUM SZEMPONTJÁBÓL

Az államok közötti nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény² 34. cikke kimondja „*a szerződés harmadik állam³ számára – annak beleegyezése nélkül – sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre*”. E norma, mely hűen tükrözi a nemzetközi jog egyik klasszikus alapelvét, az államok szuverén egyenlőségét (és ebből adódóan a beleegyezés, az önkéntes alávetés kulcsfontosságú szerepét), egészen a római jogig visszanyúló gyökerekkel bír (*pacta tertiis nec nocent, nec prosunt*),⁴ és a nemzetközi bírói fórumok is többször vizsgálták.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság a harmadik államok jogival kapcsolatban 1926-ban a bizonyos lengyel felső-sziléziai német érdekek ügyében rögzítette, hogy „*egy szerződés a törvény erejével csak az abban részes államok között bír; e szerződés kétség esetén harmadik államok javára jogokat nem keletkeztet*”,⁵ míg a harmadik államok kötelezettségei vonatkozásában 1932-ben a felső-szavojai és Gex tartománybeli vámszabad övezetek ügyében úgy foglalt állást, hogy a versailles-i szerződés⁶

2 1969. évi bécsi egyezmény. Kihirdette: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

3 1969. évi bécsi egyezmény 1. cikk h) pont: „*a »harmadik állam« olyan államot jelent, amely nem részese a szerződésnek*”.

4 CORTEN, Oliver – KLEIN Pierre (ed.): *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2011. 467. p.

5 *Certain German Interests in Polish Upper Silesia Case (Germany v. Poland)*, Judgment No. 7. 25 May 1926. P.C.I.J. Series A, No. 7., 30.

6 1919. évi versailles-i szerződés, 435. cikk. Kihirdette: 1921. évi XXXIII. törvényikkal az Észak-amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nicaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb–Horvát–Szlovén Állammal, Szímmal és Cseh–Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

* Béres Nóra: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Nemzetközi és Uniós Jogi Kutatási Főosztály, kutató.

1 Rome Statute of the International Criminal Court, Rome, 17 July 1998.

Svájcot akarata ellenére nem kötelezte.⁷ A Nemzetközi Bíróság az elv ugyanezen részét 1969-ben az *északi-tengeri kontinentális talapat ügyekben* megerősítette, amikor kimondta, hogy az egyenlő távolságok elve nem tartozik a nemzetközi jog szokásjogi normái közé, és mivel a Német Szövetségi Köztársaság nem ratifikálta az 1958. évi genfi egyezményt,⁸ így a kontinentális talapat elhatárolására szolgáló szerződéses szabályt vele szemben alkalmazni nem lehet.⁹

A szerződések relatív hatályának elve kétségkívül a szokásjog részét képezi,¹⁰ ugyanakkor nem tartozik a nemzetközi jog kogens normái közé, feltétlen alkalmazást nem vindikál. Ahogy arra Szalai Anikó rámutat, „kivételes esetben a nemzetközi szerződés kihathat a nemzetközi jog más alanyaira is, anélkül, hogy ők a szerződésben részes félle válnának”¹¹, azaz a főszabály alóli kivételek lehetősége megengedett. Kovács Péter hét ilyen kivételt sorol fel, melyek a következők: (i) önkéntes kötelezettségvállalás az állam részéről; (ii) a szerződésben nem részes fél számára szóló ígervény; (iii) érintkező megállapodások; (iv) a legnagyobb kedvezmény elvét alkalmazó szerződéses kapcsolatok; (v) az objektív helyzetet létesítő megállapodások; (vi) a *jus cogens* tartalmú szerződések; valamint (vii) a tiszta szokásjogi kodifikációs egyezmények.¹²

Szintúgy a *pacta tertiis* elv jogszerű áttörésének minősül az Egyesült Nemzetek (ENSZ) Alapokmánya¹³ 108. cikkében szereplő eset, mely szerint „a jelen Alapokmány módosítása az Egyesült Nemzetek összes tagjaira nézve akkor lép hatályba, ha azt a Közgyűlés tagjai kétharmad szótöbbséggel elfogadták és az Egyesült Nemzetek tagjainak kétharmada, köztük a Biztonsági Tanács valamennyi állandó tagja, saját alkotmányos eljárásának megfelelően megerősítette”. E rendelkezésből az következik, hogy az Alapokmány módosításának – mind az elfogadás, mind a ratifikáció tekintetében – elégséges feltétele, ha a szervezet összes tagjának kétharmada megszavazza és megerősíti azt (már amennyiben a kétharmados többség a BT állandó tagjait magában foglalja).¹⁴ Így a módosítást meg nem szavazó állammal szemben a módosított rendelkezés

ugyanúgy hatályosul, mintha igennel szavazott volna (azt a valószínűtlen esetet leszámítva, ha a módosítás miatt felmondja az ENSZ Alapokmányt és kilép e nemzetközi szervezetről).¹⁵

Ami a Római Statútumot illeti, a szerződések relatív hatályának elvét az ICC tárgyalást előkészítő tanácsa a bírósággal való együttműködéssel kapcsolatban vizsgálta, és kimondta, hogy „csak a Római Statútum részes államai tartoznak együttműködési kötelezettséggel a Bíróság felé. Tekintve, hogy a Statútum egy nemzetközi szerződés, vonatkoznak rá az 1969. évi bécsi egyezményben foglaltak, és a Statútum kizárólag csak akkor róhat kötelezettséget egy nem részes államra, ha az ebbe beleegyezett”.¹⁶

Bár nem a harmadik államok jogállásához, hanem a Római Statútum értelmezése során alkalmazandó módszerekhez kapcsolódik, érdekességként érdemes e ponton felvillantani, hogy a nemzetközi büntetőjogi szakirodalomban megjelent olyan álláspont, mely szerint az 1969. évi bécsi egyezmény szabályait bizonyos esetekben nem csak, hogy nem kell, nem is lehet a statútumra alkalmazni. *Dov Jacobs* amellett érvel, hogy a nemzetközi büntetőbíróságok joggyakorlata kevés figyelmet szentel a nemzetközi büntetőjog speciális természetének, kiváltképpen a törvényesség elve átható karakterének és az 1969. évi bécsi egyezmény alkalmazhatóságát a büntetőjogi instrumentumok vonatkozásában eleve adottnak veszi. *Jacobs* a Római Statútum speciális szabályozási tárgyából, annak „kétarcúságából” indul ki: a statútum egyfelől a Nemzetközi Büntetőbíróság alapszabálya, büntető anyagi és eljárásjogi normák kódexe (például II. Fejezet – *Joghatóság, elfogadhatóság és alkalmazandó jog*), másfelől államok közötti kapcsolatokat szabályozó, klasszikus értelemben vett nemzetközi szerződés (például IX. Fejezet – *Nemzetközi együttműködés és jogsegély*). E Janus-arcúság pedig a jogalkalmazótól eltérő értelmezési módszert kíván meg: ha a statútum „klasszikus nemzetközi szerződésként” viselkedik, akkor az 1969. évi bécsi egyezmény szabályai alkalmazandók rá, így például a harmadik államok jogai és kötelezettségei esetén. Am ha alkalmazása során a statútum büntető anyagi és eljárásjogi kódexként funkcionál, akkor az 1969. évi bécsi egyezmény értelmezésre vonatkozó normái háttérbe szorulnak, mintegy másodlagossá válnak, és a büntetőjog eszköztára válik *lex specialisszá*. Eszerint például az *in dubio pro reo* elv alapján nem az 1969. évi bécsi egyezmény nyelvtani értelmezésre vonatkozó normáját kell segítségül hívni akkor, amikor a terhelte nézve kedvezőbb értelmezési

7 *Free Zones Case of Upper Savoy and the District of Gex Case (France v. Switzerland)*, Judgment No. 46. 7 June 1932. P.C.I.J. Series A/B, No. 46., 141.

8 1958. évi genfi egyezmény. Kihirdette: 1963. évi 6. törvényerejű rendelet a nyílt tengerről szóló, Genfben, 1958. április 29-én aláírt szerződés kihirdetéséről.

9 *North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands)*, Judgment of 20 February 1969, I.C.J. Reports, 1969.

10 VILLIGER, Mark Eugen: *Commentary on the Vienna Convention on the Law of Treaties*. The Hague, Martinus Nijhoff, 2009. 472. p.

11 SZALAI Anikó: Nemzetközi szerződések, in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovat szerkesztő: SÜLYOK Gábor). <http://joten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek> (2018), [46].

12 KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2016. 149–150. p.

13 Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya. Kihirdette: az 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról.

14 Az ENSZ Alapokmányát négyszer módosították a '60-as években és egyszer a 1973-ban, amelyek csupán a BT létszámának felemelését, a határozathozatalhoz szükséges többség módosítását és a Gazdasági és Szociális Tanács létszámának felemelését fogták át. Lásd erről bővebben: SÜLYOK Gábor: *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reformok*. Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2009. 125–189. p.

15 Az ENSZ-ből való kilépésre eddig egyszer került sor, akkor sem az Alapokmány módosítása miatt. 1965-ben Indonézia arról értesítette az ENSZ akkori főtitkárát, hogy felfüggeszti részvételét a nemzetközi szervezetben válaszul arra, hogy Malajziát nem állandó BT-tagga választották. Ugyanakkor Indonézia távolmaradása nem tartott sokáig: az egy évvel később bekövetkezett, *de facto* kormányváltás után az állam ismét jelezte együttműködési hajlandóságát a főtitkár irányába, valamint részvételi szándékát a Közgyűlés következő ülészakán. Lásd erről bővebben: SCHWELB, Egon: *Withdrawal from the United Nations the Indonesian Intermezzo*, 61. *American Journal of International Law*, 1967, Issue 3. 661–672. p.

16 *Decision Regarding Omar Al-Bashir's Potential Travel to the State of Kuwait, Al-Bashir, Situation in Darfur, Sudan*, ICC-02/05-01/09-192, PTC II, ICC, 24 March 2014 (Kuwait-határozat).

eredményt elérő szabályt is alkalmazhatunk.¹⁷ A fentiekből az következik, hogy az 1969. évi bécsi egyezmény szabályainak alkalmazása nemcsak a harmadik államokra vonatkozó szabály, hanem más normák tekintetében is *lex generalis*ként funkcionál.

A harmadik államok jogállása tekintetében érdemes még egy számottevő, a jog világán túlmutató tényezőről szót ejteni, amire *Mahnoush Arsanjani* és *Michael Resiman* úgy utalnak, hogy a „működésben lévő jog” (*law-in-action*),¹⁸ mely egy olyan íratlan, háttérszabályrendszer takar, amelyet a Római Statútum normáit fűrészelve aligha lehet felfedni, ám mégis markáns színezetet ad a bíróság és harmadik államok viszonyának. Ez a „működésben lévő jog” pedig nem más, mint a diplomácia. Annak ellenére, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság jog alkotta intézmény, egy olyan világban létezik, amelyet a politika szálai átszőnek, és ha bizonyos célokat az ICC el akar érni, akkor diplomáciai tevékenységbe kell bocsátkoznia, például azért, hogy új államok csatlakozzanak a Római Statútumhoz, vagy azért, hogy akár a harmadik, akár a részes államokat az együttműködésre rábírja. Mivel a harmadik államok által tanúsított együttműködés pusztán a jóakarati függvénye és a részes államok vonatkozásában sincsenek elrettentő szankciók kilátásba helyezve arra az esetre nézve, ha valamelyikük vonakodik a bírósággal együttműködni, az ICC egyetlen eszköze a hajlandóság erősítésére a diplomácia marad.¹⁹ Márpedig az együttműködés sikere a bíróság hatékonyságának és megítélésének egyik legjelentősebb fokmérője.

3. A HARMADIK ÁLLAMOK JOGÁLLÁSA A RÓMAI STATÚTUMBAN

E cikk szerzője szerint a Római Statútumban nem részes államok jogállását négy szempont szerint lehet szintetizálni: (i) van fennálló kötelezettségük; (ii) lehetnek beálló kötelezettségeik; (iii) lehet kötelezettségnek nem minősülő jogi érintettségük; valamint (iv) vannak jogosultságaik is, amelyek az általános szerződéses gyakorlatban megszokottnál szélesebb körben illetik meg a statútumban nem részes államokat. A továbbiakban e csoportosítás mentén haladva ismerheti meg részletesebben az olvasó a nem részes államokra vonatkozó normákat.

3.1. A FENNÁLLÓ KÖTELEZETTSÉGEK

Annak ellenére, hogy nem közvetlenül a Római Statútum valamely rendelkezésén alapul, a harmadik államok jogállásának tárgyalásánál elsőként tart említésre számot az objektív

jogalanyiság kérdése, azaz, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság jogalanyisága *inter partes* vagy *erga omnes* természetű. Előbbi arra utal, amikor egy jogalany (nemzetközi szervezet vagy bíróság) jogalanyiságát csak a jogalany létrehozó nemzetközi instrumentumban részes feleknek kell elismerni, azaz a kívülállók részéről az sem jogellenes magatartás, ha az adott entitást nem létezőnek tekintik. Az *erga omnes* jogalanyiság azonban a nem részes felekkel szemben is hatályos, azaz az ilyen entitást nem lehet egyszerűen „semmibe venni”. Az ICC és harmadik államok viszonyában tehát ennek megítélése azt dönti el, hogy a Római Statútumban nem részes felek kötelesek-e a bíróságot nemzetközi jogalanyként elismerni.

A Nemzetközi Bíróság az objektív jogalanyiság kérdésével 1949-ben az *Egyesült Nemzetek Szolgálatában elszenvedett károk megtérítésének ügyében*²⁰ foglalkozott, amikor tanácsadó véleményében megállapította, hogy a tagállamok magas száma az ENSZ *erga omnes* jogalanyiságát megalapozza, így a szervezet felléphet a főtitkár különmegbízottjának megölése ügyében az akkor még nem ENSZ tagállam Izraellel szemben. A Nemzetközi Büntetőbíróság tárgyalást előkészítő tanácsa 2018. szeptemberben tanácsadó véleményt adott ki a bíróság Főügyész Hivatalának kérelmére, melynek tárgya a joghatóság fennállása volt a rohingyák Bangladesbe deportálásának ügyében. Bár a tanács maga is megjegyezte, hogy a kérelem szorosan vett tárgyhöz a bíróság jogalanyiságának kérdése nem tartozik hozzá, véleményében ezzel az aspektussal is foglalkozott. Az ICC eljáró tanácsa a Nemzetközi Bíróság érvelését tartalmi szempontból lényegében véve átemelte. „E tanács álláspontja szerint a nemzetközi közösséget képviselő több mint 120 állam a nemzetközi joggal összhangban rendelkezik azzal a felhatalmazással, hogy egy objektív és ne csak általuk elismert jogalanyisággal bír, „Nemzetközi Büntetőbíróságnak” nevezett entitást hozzon létre, és amely rendelkezik azzal a képességgel, hogy felvegye a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb büntettek elleni harcot a komplementaritás szabta keretek között. Tehát az ICC létezése objektív tény. Másfelől, az ICC egy olyan „jogi-bírói-intézményes” (*legal-judicial-institutional*) fórum, amely nemcsak magas számú részes államával, hanem – akár a Római Statútumot aláíró, akár alá nem író – nem részes államokkal is foglalkozott és együttműködött.”²¹ Mindkét bíróság érvelésének középpontjában kvantitatív szempont áll: az ENSZ Alapokmányban, illetve a Római Statútumban részes államok magas számára, a nemzetközi közösség mennyiségi reprezentativitásra hivatkozva állapítják meg az ENSZ és az ICC objektív jogalanyiságát.

3.2. A BEÁLLÓ KÖTELEZETTSÉGEK

A beálló kötelezettség kifejezéssel e szerző arra utal, hogy az ilyen kötelezettség fennállása egy előfeltétel bekövetkezésétől függ, melynek jogszabályi háttere a Római Statútum 13. cikk b) pontjában érhető tetten: „a Bíróság joghatóságát egy,

17 JACOBS, DOV: *Why the Vienna Convention should not be Applied to the ICC Rome Statute: A Plea for Respecting the Principle of Legality*.

<https://dovjacobs.com/2013/08/24/why-the-vienna-convention-should-not-be-applied-to-the-icc-rome-statute-a-plea-for-respecting-the-principle-of-legality/> [letöltve: 2019. május 16.].

18 ARSANJANI, MAHNOUSH – RESIMAN, MICHAEL: *The Law in Action of the International Criminal Court*. 99. *American Journal of International Law*, 2005, Issue 1, 385. p.

19 CRYER, ROBERT: *The ICC and its Relationship to Non-States Parties*. In: STAHN, CARSTEN, *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford, Oxford University Press, 2015. 262. p.

20 *Reparation of Injuries Suffered in the Service of the United Nations*. Advisory Opinion of 11 April 1949, I.C.J. Reports, 1949.

21 Decision on the Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute, *Preliminary examination of the Bangladesh/Myanmar Situation*, ICC-RoC46(3)-01/18, PTCL, ICC, 6 September 2018. para. 48.

az 5. cikkben meghatározott büntett tekintetében a jelen Statútum rendelkezései szerint akkor gyakorolhatja, ha a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. Fejezetének megfelelően eljárva a főügyész elé utalja azt a helyzetet, amelyvel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntettet elkövettek.” A bíróság elé utalás Ádány Tamás szavaival élve „a nemzetközi jog nyelvére lefordítva a Biztonsági Tanács ilyen tartalmú határozatát jelenti”.²² Azaz, ha a BT egy olyan nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető fegyveres konfliktust utal az ICC elé, melyben feltételezhető, hogy a bíróság tárgyi joghatóságába tartozó büntetteket követtek el, akkor kötelezettségek sorozata áll be az érintett állam(ok)ra nézve. E határozatok érintettjei pedig a gyakorlat tükrében harmadik államok, ami logikusan következik abból, hogy a részes államokban elkövetett nemzetközi büntettek alapos gyanúja esetén a bíróság főügyésze *ex officio* kezdeményezheti az eljárást.

3.3. A KÖTELEZETTSÉGNEK NEM MINŐSÜLŐ JOGI ÉRINTETTSÉG

Noha a kötelezettségnek nem minősülő jogi érintettség a harmadik államokat jellemzően bevett mértékű szuverenitás korlátozással járó tűrésre kötelezi, az állam csak közvetett kötelezett a büntetőjogi felelősségre vont egyén után, ezért e szerző álláspontja szerint ezen esetkört – amikor egy nemzetközi szerződés egy harmadik állam érdekére kihatással van, ám számára sem jogokat, sem kötelezettségeket nem keletkeztet – kifejezőbb érintettségnek, semmint passzív kötelezettségnek nevezni.

Az univerzális joghatóságot kategorikusan elvetve, a Római Statútum végleges normaszövege – a 12. cikk (2) bekezdése – az alábbiak szerint alakult: „a 13. cikk a) vagy c) pontja szerinti esetekben a Bíróság akkor gyakorolhatja joghatóságát, ha a következő államok közül egy vagy több Részes a jelen Statútumnak, vagy elfogadta a Bíróság joghatóságát a (3) bekezdésnek megfelelően: a) Az az állam, amelynek a területén a kérdéses cselekmény történt, vagy ha a büntettet hajó vagy légi jármű fedélzetén követték el, a hajó lobogója, vagy a légi jármű lajstromozása szerinti állam; b) Az az állam, amelynek a büntett elkövetésével vádolt személy az állampolgára.” Tehát a Római Statútum fenti normája a területi elv értelmében a nemzetközi büntetőbírói fórum büntetőhatalom-gyakorlását harmadik állam állampolgárai felett is megalapozza.

Majd a 12. cikk (3) bekezdése hozzáfűzi, hogy „ha Bíróság joghatóságának olyan állam általi elfogadása szükséges a (2) bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem részes állam, az adott állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott büntett tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal”. Így – nem számolva azzal az esettel, amikor a BT az ENSZ Alapokmányának VII. Fejezete alapján, a Római

Statútum 13. cikk b) pontjával összhangban utal egy nem részes állam területén dülő fegyveres konfliktust az ICC elé – a bíróság két esetben gyakorolhatja joghatóságát oly módon, mely harmadik állam érdekeit – és esetlegesen jogait is – érinti.

Az első ezek közül, amikor olyan bűncselekmények elkövetése miatt indul eljárás, amelyeket ugyan harmadik állam területén, ám részes felek állampolgárai követtek el. Utóbbi rendelkezés sohasem vívta ki a nem részes államok „ellenszenvét”, ellentétben a másik lehetőséggel, amikor is harmadik felek állampolgárai által részes államok területén elkövetett büntettek miatt indít az ICC főügyésze nyomozást. Részben e rendelkezésben rejlik az az ok, amely az ICC kitartó kritikúsává avasztotta az Egyesült Államokat, egyéb harmadik államokkal, például Indiával, Iránnal vagy Kínával egyetemben.²³

Az Egyesült Államok többször tett bizonyítási kísérletet arra nézve, hogy a területi joghatóság ezen alesete a *pacta tertiis nec nocent, nec prosunt* szokásjogi normáját sérti, és ebből adódóan az egész nemzetközi szerződés jogellenessége is kimondható.²⁴ A szuperhatalom ellenszenvére és az e rendelkezésből adódó gyakorlati nehézségekre a közelmúlt eseményei szemléletes példával szolgálnak.

2019. áprilisban az ICC tárgyalást előkészítő tanácsa nagy visszhangot keltett, amikor elutasította a főügyész arra vonatkozó indítványát, hogy az afganisztáni helyzetben nyomozást indítson. Afganisztán a Római Statútum részes állama, ugyanakkor a Főügyészi Hivatal által kezdeményezett előzetes vizsgálat nem csupán afgán állampolgárok, hanem Afganisztán területén más állam honosai által elkövetni vélt büntettekre is fényt derített. A főügyész bizonyítékai értelmében alapos gyanú állt fenn arra nézve, hogy mind az amerikai fegyveres erők, mind az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (*Central Intelligence Agency*, CIA) tagjai háborús büntetteket követtek el a 2001. szeptember 11. napján történt terrortámadások kapcsán folytatott kihallgatások során. A főügyészi indítvány szerint sokakat elfogtak, majd speciális fogvatartási központokba szállították őket annak gyanújával, hogy az al-Kaida, illetve a tálib fegyveres erők tagjai vagy a terrorszervezet szimpatizánsai, majd a harcolni nem képes fogvatartottakkal és a harcokban aktívan részt nem vevő civilekkel szemben a kihallgatások során kínzást, valamint kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódot követtek el. A tárgyalást előkészítő tanács határozatában arra hivatkozott, hogy az események óta eltelt hosszú időtartam miatt a nyomozás engedélyezése már nem szolgálná az igazság érdekét.²⁵ A határozat részletes elemzése e tanulmány tárgyi keretein túlmutat, ám annyi röviden megjegyzendő,

23 Lásd erről bővebben: RAMANATHAN, Usha: India and the ICC, 3. *Journal of International Criminal Justice*, 2005, Issue 3, 627–634. p.; HIRAD, Abtahi: The Islamic Republic of Iran and the ICC, 3. *Journal of International Criminal Justice*, 2005, Issue 3, 635–648. p.; ZHU, Dan, China, the International Criminal Court and International Adjudication, 61. *Netherlands International Law Review*, 2014, Issue 1, 43–67. p.

24 BÉRES Nóra: Gondolatok a Nemzetközi Büntetőbírói joghatóságának vitás kérdéseiről. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*. 2015. 1. sz. 203–212. p.

25 Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Islamic Republic of Afghanistan. *Situation in Afghanistan*, ICC-02/17, PTC II, ICC, 12 April 2019.

22 ÁDÁNY Tamás Vince: *A Nemzetközi Büntetőbírói joghatósága. Előzmények, tendenciák, előfeltételek*. Budapest, Pázmány Press, 179. p.

hogyan a bíróság végső érve meglehetősen puritán, melynek meggyőző erejét tovább árnyalja a határozat megszületését megelőző heves tiltakozás az Egyesült Államok részéről: 2019 márciusában az amerikai külügyminiszter, Mike Pompeo kilátásba helyezte, hogy vissza fogják vonni vagy meg fogják tagadni a beutazási vízumot mind a bíróság főügyészétől, mind a többi tisztviselőjétől, melyet nem sokkal a határozat megszületése előtt végül visszavontak.²⁶

3.4.A HARMADIK ÁLLAMOK JOGAI

A Római Statútumban számos harmadik államok jogaira vonatkozó rendelkezést találhatunk. Ez részben azon államok eredményes közbenjárásának köszönhető, melyek ugyan részt vettek az 1998. évi római diplomáciai konferencián, ám egyáltalán nem állt szándékukban csatlakozni a szerződéshez. Robert Cryer meglátása szerint, a csatlakozni nem kívánó államok száma végül azért lett annyira magas – és ebből adódóan, a harmadik államokat érintő cikkek azért annyira gyakoriak és gondosan kimunkáltak a szerződésben –, mert a kodifikációban részt vett államok többsége elutasította az Egyesült Államok azon javaslatát, miszerint az ICC csak akkor gyakorolható voltna joghatóságot egy ügyben, ha mind az elkövetés helye szerinti, mint az elkövető állampolgársága szerinti állam részes fél a Római Statútumban.²⁷

Általánosságban elmondható, hogy a Római Statútum a nem részes államokat számottevő jogi garanciákban részesíti. Ennek a kitüntetett figyelemnek a 18. cikk (1) bekezdése remek példája: „ha egy esetet a 13. cikk a) bekezdése alapján a Bíróság elé terjesztettek, és a főügyész úgy döntött, hogy a nyomozás megindítása indokolt, vagy a főügyész kezdeményezi a nyomozás megindítását a 13. cikk c) bekezdése és a 15. cikk szerint, a főügyész értesíti az összes részes államot és azon államokat, amelyek, a rendelkezésre álló adatokra figyelemmel, az adott bűntettek felett általában joghatósággal rendelkeznenek.” A részes államok és államok megkülönböztetése beszédes: a főügyésznek nemcsak a statútumban részes felek, hanem harmadik államok vonatkozásában is értesítési kötelezettsége áll fenn.

Szintúgy remek példa, hogy a Római Statútum 18. cikk (2) bekezdése²⁸ értelmében a nem részes felek elfogadhatósági

kifogással élhetnek a bíróság elé került ügyek vonatkozásában. Utóbbi az 1969. évi bécsi egyezmény 36. cikk (1) bekezdésének hatálya alá tartozó eset, mely szerint: „a szerződés valamely rendelkezése harmadik állam számára akkor teremt jogokat, ha a részes felek szándéka arra irányul, hogy e rendelkezéssel a harmadik államnak, vagy államok csoportjának, amelyhez a harmadik állam tartozik, vagy valamennyi államnak e jogokat megadják és a harmadik állam ebbe beleegyezik. A harmadik állam beleegyezését mindaddig vélelmezni kell, amíg az ellenkezője nem tűnik ki, feltéve, hogy a szerződés másképpen nem rendelkezik. (2) Annak az államnak, amely az (1) bekezdésnek megfelelő jogával él, e jogot olyan feltételek mellett kell gyakorolnia, ahogy azt a szerződés előírja, vagy ahogy ezt a szerződéssel összhangban megállapították.” A szokásjogi természetű norma tehát vélelmezi a beleegyezés megadását a nem részes fél részéről egészen addig, ameddig a körülményekből más nem következik.

Ami a Nemzetközi Büntetőbírósággal való együttműködést illeti, a Római Statútum nem ír elő együttműködési kötelezettséget harmadik államok számára. (Mindemellett megjegyzendő, hogy ezek az államok jogosultak együttműködni a bírósággal, mi több, az ICC is jogosult erre kifejezetten kérni őket.²⁹) A statútum 90. cikke³⁰ az együttműködés során

29 Római Statútum 15. cikk (2) bekezdés: „a főügyész megvizsgálja a kapott információt valódiságát. Ennek érdekében kiegészítő információt kérhet államoktól, az Egyesült Nemzetek Szervezetének szerveitől, kormányközi vagy nem-kormányzati szervezetektől, vagy más, olyan megbízható forrásokból, amelyeket megfelelőnek ítél, valamint a Bíróság székhelyén írásbeli vagy szóbeli tanúvallomásokot vehet fel.” Római Statútum 87. cikk (5) bekezdés: „a) A Bíróság felkérhet olyan államot is, amely a jelen Statútumnak nem részes, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően eseti megállapodás, vagy az állammal kötött nemzetközi szerződés alapján, illetve bármely más megfelelő alapon segítséget nyújtson. b) Amennyiben a Statútumban nem részes állam, amely eseti megállapodást vagy nemzetközi szerződést kötött a Bírósággal, nem teljesíti a megállapodás, vagy a nemzetközi szerződés szerinti benyújtott kérelmeket, a Bíróság értesíti erről a Részes Államok Közgyűlését vagy, ha a Biztonsági Tanács utalta a Bíróság elé az ügyet, a Biztonsági Tanácsot.”

30 Római Statútum 90. cikk: „(1) Ha a részes állam, amely a Bíróságtól egy személy átadása iránti megkeresést kap a 89. cikk szerint, és másik államtól is kap ugyanazon személyre vonatkozó kiadatási kérelmet ugyanazon cselekmény miatt, amely azon büntettet képezi, amiért a Bíróság az átadását kéri, értesíti a Bíróságot és a megkereső államot erről a tényről. (2) Ha a megkereső állam részes állam, a megkeresett állam a Bíróság kérelmének ad elsőbbséget, ha: a) A Bíróság a 18. vagy a 19. cikk értelmében úgy határozott, hogy az ügy, amelyben az átadást kéri, a megkereső állam által a kiadatási kérelemmel kapcsolatban lefolytatott nyomozásra, vagy büntető-eljárásra tekintettel elfogadható; vagy b) A Bíróság meghozza a fenti a) pontban írt határozatot a megkeresett állam 1. bekezdés szerinti értesítése alapján. (3) Ha a (2) bekezdés a) pontjában megjelölt határozatot nem hozzák meg, a megkeresett állam, saját hatáskörében, a Bíróságnak a (2) bekezdés b) pontjában említett határozat-hozataláig megvizsgálhatja a megkereső állam kiadatási kérelmét, de nem adhatja ki a személyt mindaddig, amíg a Bíróság nem döntött úgy, hogy az ügy nem fogadható el. A Bíróság döntését gyorsított eljárásban hozza meg. (4) Ha a megkereső állam a jelen Statútumnak nem részes, a megkeresett állam, ha nincs olyan nemzetközi kötelezettsége, amely alapján a személyt ki kell adnia a megkereső államnak, a Bíróság átadási kérelmének ad elsőbbséget, ha a Bíróság úgy döntött, hogy az ügy elfogadható. (5) Ha a (4) bekezdés hatálya alá tartozó ügyet a Bíróság elfogadhatatlannak nyilvánítja, a megkeresett állam saját hatáskörében megvizsgálhatja a megkereső állam kiadatási kérelmét. (6) Azokban az esetekben, amikor a (4) bekezdés alkalmazandó, de a megkeresett állam nemzetközi kötelezettsége alapján a jelen Statútumban nem részes államnak adja ki a kiadni kért személyt, a megkeresett állam dönti el, hogy a Bíróságnak adja át, vagy a megkereső államnak adja ki az érintett személyt. Döntésének meghozatala során az ügy minden

26 A külügyminiszter nyilatkozata a világsajtóban is felkapott téma volt: <https://www.reuters.com/article/us-usa-icc-prosecutor/u-s-revokes-icc-prosecutors-entry-visa-over-afghanistan-investigation-idUSKCN1RG2NP> [letöltés: 2019. május 19.]; <https://edition.cnn.com/2019/04/05/politics/icc-prosecutor-visa-revoked/index.html> [letöltés: 2019. május 19.]; <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47822839> [letöltés: 2019. május 19.].

27 CRYER: i. m. 265. p.

28 Római Statútum 18. cikk (2) bekezdés: „az értesítés átvételétől számított egy hónapon belül az állam értesítheti a Bíróságot, hogy állampolgárai, vagy a joghatósága alá tartozó más személyek ügyében megindítja, vagy megindította a nyomozást az 5. cikkben írt bármelyik bűntetteknek minősíthető azon bűncselekmények miatt, amelyek összefüggésben állnak az államoknak küldött értesítésben közölt információval. Ezen állam kérésére a főügyész átengedheti az adott személyek elleni nyomozás lefolytatását az államnak, kivéve, ha a Tájékoztató Tanács, a főügyész megkeresésére, a nyomozást engedélyezi.”

figyelembe veendő, a kiadásra és átadásra alkalmazandó prioritások kérdését rendezzi, melynek hatálya alá szintén bevonja a nem részes államokat.

Az együttműködés legtöbb vitát generáló és a nemzetközi jogászoknak legtöbb fejtörést okozó pontja minden bizonnyal az immunitás jogintézményével kapcsolatban rajzolódott ki. Bár a Római Statútum 27. cikke³¹ mind a személyi, mind a funkcionális immunitást büntethetőségi akadályát kiiktatja – és az a nézet is szokásjogi erőt nyert, miszerint a funkcionális immunitás egyetlen bíróság előtt sem állja már meg a helyét az ICC tárgyi joghatóságába tartozó bűncselekmények vonatkozásában –, a nemzetközi szokásjog normáiból az is kitűnik, hogy a személyi immunitásra továbbra is lehet hivatkozni a nemzeti bíróságok és hatóságok előtt. Ebből pedig az következik, hogy mivel az ICC-vel való együttműködés végrehajtásának letéteményesei az állami hatóságok, így az állami hatóságok előtt is, mely rányomja bélyegét a bíróság által kibocsátott nemzetközi elfogatóparancsok végrehajthatóságára.

A Római Statútum 98. cikke alapján: „(1) a Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás vagy jogsegély iránti kérelmet, amely a megkeresett államot olyan cselekményekre kényszerítené, amelyek ellentétesek lennének nemzetközi jogi kötelezettségeivel az államok mentessége, vagy egy harmadik államhoz tartozó személy diplomáciai mentessége, illetve egy harmadik állam tulajdona tekintetében, kivéve, ha a Bíróság előzetesen megszerzi a harmadik állam együttműködését a mentességről való lemondáshoz. (2) Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás iránti megkeresést, amely a megkeresett államot arra kényszerítené, hogy olyan fennálló nemzetközi szerződéses kötelezettségével ellentétesen cselekedjen, amely szerint a küldő állam hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adott államhoz tartozó személyt

körülményét figyelembe veszi, ideértve, de nem kizárólag: a) Az egyes kérelmek időbeli sorrendjét; b) A megkereső állam érdekeit, különösen adott esetben azt, hogy a területén követték el a büntetett, valamint a sértettek és a kiadni vagy átadni kért személy állampolgárságát; és c) Azt a lehetőséget, hogy a megkereső állam a későbbiekben átadja a Bíróságnak az érintett személyt. (7) Ha a részes államtól, amelytől a Bíróság egy személy átadását kéri, valamely másik állam szintén kéri ugyanazon személy kiadatását olyan cselekmény miatt, amely nem azonos azzal a cselekménnyel, amely azt a büntetett képezi, amely miatt a Bíróság kéri a személy átadását: a) A megkeresett állam, ha nincs olyan nemzetközi jogi kötelezettsége, amely alapján a személyt a megkereső államnak ki kell adnia, a Bíróság kérelmének ad elsőbbséget; b) A megkeresett állam, ha nemzetközi kötelezettsége áll fenn a személy megkereső államnak történő kiadatására, határoz arról, hogy a Bíróságnak adja-e át, vagy a megkereső államnak adja-e ki a személyt. Határozata meghozatalakor a megkeresett állam figyelembe veszi az ügy minden körülményét, ideértve, de nem kizárólagosan a (6) bekezdésben írtakat, különös tekintettel a kérdéses cselekmény jellegére és súlyosságára. (8) Ha a jelen cikk szerinti értesítés után a Bíróság az ügyet elfogadhatatlannak ítélte meg, és azután a megkereső állam részére történő kiadást megtagadják, a megkeresett állam határozatáról értesíti a Bíróságot”.

31 Római Statútum 27. cikk: „(1) A jelen Statútum a hivatalos minőségre való tekintet nélkül egyaránt vonatkozik minden személyre. Semmilyen körülmények között sem mentesíti az adott személyt a jelen Statútum szerinti büntetőjogi felelősség alól különösen az állam- vagy kormányfői tisztséggel, kormány- vagy parlamenti tagsággal, választott képviselői vagy kormányhivatalnoki tisztséggel járó hivatalos minőség, és mint olyan, nem indokolja a büntetés mérséklését. (2) A nemzeti vagy a nemzetközi szabályok szerint a hivatalos minőséggel járó mentességek vagy különleges eljárási szabályok nem akadályozzák a Bíróságot az adott személy fölött joghatóságának gyakorlásában”.

átadhassa a Bíróságnak, kivéve, ha a Bíróság előzetesen megszerzi a küldő állam együttműködését az átadáshoz szükséges hozzájáruláshoz.” Ugyan a részes államok a Római Statútum 27. cikke értelmében mind a személyi, mind a funkcionális immunitást *expressis verbis* eltörölték, ám a statútum 98. cikk (1) bekezdése szerint harmadik államok hatóságai elméletben hivatkozhatnak a személyi immunitás szokásjogi normájára. Itt három eset lehetséges, melyek közül az első kettő hipotetikus, az utolsó pedig gyakorlati:

(i) Az első, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár (na) el, aki nem részes állam állampolgára (egyben az immunitás szempontjából releváns, hivatalos és magas rangú politikai tisztséget tölt be), ám részes állam területén követett el nemzetközi bűncselekményt. Ebben az esetben az állampolgárság szerinti állam részéről a funkcionális immunitás eltörlése, azaz a Római Statútum 27. cikkének az elfogadása hiányzik és ezen harmadik állam hivatkozhat (na) állampolgára immunitására [12. cikk (2) bekezdés a) pont szerinti eset].

(ii) A második, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár (na) el, aki nem részes állam állampolgára, ám ezen állam önkéntes alávetési nyilatkozattal elfogadta saját magára nézve a Római Statútum normáit – és ezáltal a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát is –, beleértve a 27. cikket, így az immunitás eltörlése e harmadik állam részéről megtörtént. [12. cikk (3) bekezdés szerinti eset].

(iii) A harmadik, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár el, aki nem részes állam állampolgára és ezen harmadik állam helyzetét a BT utalta a bíróság elé (lásd Szudán és Líbia). Ez utóbbi eset azért különösen érzékeny, mert az állampolgárság szerinti állam részéről mind a Római Statútumhoz való csatlakozás, mind az önkéntes alávetési nyilatkozat megtétele hiányzik, így a bíróság joghatóság-gyakorlásának közvetlen jogalapja a BT határozata, közvetett módon pedig ENSZ Alapokmányának VII. Fejezete [13. cikk b) pont szerinti eset].

Mivel a három lehetőség közül csupán e harmadik bír. gyakorlati jelentőséggel, ráadásul számos jogalkalmazási és jogértelmezési kérdést vet fel, a tanulmány soron következő részét bontja ki részletesebben.

4. JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK OLVASZTÓTÉGELYE: A HARMADIK ÁLLAMOK JOGÁLLÁSA A BIZTONSÁGI TANÁCS ELJÁRÁSKEZDEMÉNYEZÉSE ESETÉN

Amikor a bíróság elé egy részes állam helyzete kerül, az ICC által támasztott kötelezettségek alapja egyértelműen a Római Statútum ratifikációja. Mi a helyzet azonban akkor, ha a Biztonsági Tanács eljárást kezdeményező határozata értelmében egy harmadik államra nézve állnak be a statútumban foglalt kötelezettségek?

A kérdés anyagi jogi oldala kapcsán érdemes figyelmet fordítani Marko Milanović remek meglátására, melynek értelmében, ha a 12. cikk (3) bekezdése alapján önkéntes alávetési nyilatkozaton vagy a Biztonsági Tanács utalásán alapuló joghatóság-gyakorlásról van szó, a *nullum crimen sine lege* elv értelmében a közvetlenül alkalmazandó büntető anyagi jogi normáknak szokásjogi természetűnek kell lenniük.³² A jogalap szokásjogi pedigéréje jogbiztonsági szempontból azért elengedhetetlen, mert a BT eljáráskezdeményezése *pro forma* visszaható hatállyal történik. Ennek gyakorlati következményei a bíróság esetjogában nem érződnek, mivel a Római Statútumban egyrészt olyan büntető anyagi jogi normák jelennek meg, amelyek szokásjogi természete még korábban elismerést nyert, másrészt pedig olyan rendelkezések, melyek szokásjogi ereje az 1998. évi római diplomáciai konferencián kristályosodott ki (utóbbira jó példa a gyermekkatonák behívásának és besorozásának tilalma).³³

Ami az eljárásjogi kérdésekkel színesített oldalt illeti, sokkal összetettebb problémák kerülnek a felszínre. A BT eljáráskezdeményezésekor a gyakorlatban leginkább problémásnak mutakozó eset az együttműködés és a nem részes államok magas rangú állami tisztviselőit megillető személyi immunitás keresztszertéből bontakozik ki, különösképpen Omar al-Bashir szudáni elnök ügyének köszönhetően. Szudán nem részes fél a Római Statútumban, a dárfúri fegyveres konfliktus helyzetét a BT 1593. (2005) határozata³⁴ utalta az ICC elé. E határozat 2. cikke csak egyetlen harmadik államra, Szudánra ró teljes körű együttműködési kötelezettséget: „a Biztonsági Tanács úgy határoz, hogy Szudán kormánya és a dárfúri konfliktus többi résztvevője a Bírósággal és a főügyessel teljes mértékben együttműködik, valamint e határozat alapján számukra minden szükséges segítséget biztosít. Továbbá, bár a Biztonsági Tanács elismeri, hogy a Római Statútumban nem részes államokra e Statútum semmiféle kötelezettséget nem ró, valamennyi államot, illetve az érintett regionális és nemzetközi szervezeteket arra buzdítja, hogy ők is teljes mértékben működjenek együtt.”

A fenti rendelkezés kapcsán a bíróság a Kuvait-határozatban rámutatott, hogy bár hatásköreit tekintve a BT megtehetné volna, a többi statútumban nem részes államot nem kötelezte együttműködésre, pusztán arra buzdítja őket (*urged to do so*). Ha a határozat valamennyi harmadik állam számára előírta volna a kötelező együttműködést, a kötelezettség jogalapja közvetlenül az ENSZ Alapokmányából nyerte volna erejét, mellyel számos jogalkalmazási és jogértelmezési vitának elejét lehetett volna venni.³⁵

Al-Bashir immunitásának megítélése még a legelismerőbb nemzetközi büntetőjogászokat is vitára serkenti. Paola Gaeta amellet érvel, hogy mint nemzetközi büntetőbírói fórum, az ICC jogosult lenne eljárni a szudáni elnökkel

szemben, azonban az együttműködést végrehajtó állami hatóságok előtti személyi immunitás továbbra is gátját képezi letartóztatásának. Utóbbi Gaeta meglátása szerint abból következik, hogy a bíróságot kötik a Római Statútum rendelkezései, azonban jelen esetben ennek nincs jelentősége, mert Szudán részéről az immunitás Statútumon alapuló eltérése hiányzik, és a Biztonsági Tanács határozatának ellenére Szudán továbbra sem részes fél a statútumban.³⁶

Ezzel szemben Dapo Akande úgy érvel, hogy az 1593. (2005) BT határozat Szudánt analógia útján a Római Statútum részes államává tette funkcionális értelemben, amiből következik a 27. cikk alkalmazhatósága is. Az ICC joggyakorlata utóbbi álláspont elfogadása felé tendál,³⁷ ugyanakkor megjegyzendő, hogy bár a bíróság is az immunitás fennállása ellen érvel, a tárgyalást előkészítő tanácsok indokolása Akandétól nagyon különböző. A kérdésben elfogadott helyes álláspont kialakításában az sem segít, hogy az immunitás elutasítását még a bíróság egyes tárgyalást előkészítő tanácsai is teljesen eltérő jogi alapokra építik.

A bíróság korai együttműködéssel foglalkozó határozataiban³⁸ amellet foglalt állást, hogy Malawi és Csád azért sértették meg fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeiket, amikor az államterületükön tartózkodó *al-Bashirt* nem tartóztatták le,³⁹ mert a második világháború utáni nürnbergi és tokiói büntetőperrek, csakúgy, mint a Slobodan Milošević és Charles Taylor elleni eljárások, valamint a Római Statútum széles körű ratifikációja, olyan átfogó és tartós gyakorlatról árulkodnak, mely új szokásjogi norma születését vonta maga után.⁴⁰ A Malawi- és Csád-határozatok érvelése meglehetősen gyenge lábakon áll: a bíróság úgy hivatkozik új szokásjogi szabályra, hogy közben az *opinio iuris* vizsgálatától teljes mértékben eltekint, és olyan esetekkel példálózik, melyek tényállásai nem az állami hatóságokkal való együttműködéshez kapcsolódnak, hanem a nemzetközi büntetőbíróságok előtti „közvetlen” immunitás hiányához.⁴¹

Néhány évvel később, 2014-ben a Kongói Demokratikus Köztársaság (*Democratic Republic of Congo*, a továbbiakban: DRK) esete került az ICC elé az *al-Bashir* letartóztatásában való együttműködés elmulasztása miatt, amikor az eljáró

32 MILANOVIĆ, Marko: Is the Rome Statute Binding on Individuals (and Why We Should Care). 9. *Journal of International Criminal Justice*, 2011, Issue 1, 25–27. p.

33 CRYER: i. m. 267. p.

34 S.C. Res. 1593, 5158th mtg., 31 March 2005, U.N. Doc. S/RES/1593 (2005).

35 Kuvait-határozat, para. 9.

36 GAETA, Paola: Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? 7. *Journal of International Criminal Justice*, 2009, Issue 2, 315. p.

37 AKANDE, Dapo: The Legal Nature of Security Council Referrals to the ICC and its Impact on Al-Bashir's Immunities. 7. *Journal of International Criminal Justice*, 2009, Issue 2, 333. p.

38 Decision Pursuant to Art 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, *Al-Bashir, Situation in Darfur, Sudan*, ICC-02/05-01/09-139, PTC I, ICC, 12 December 2011 (Malawi-határozat); Decision Pursuant to Art 87(7) of the Rome Statute on the refusal of the Republic of Chad to Comply with the cooperation requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, *Al-Bashir, Situation in Darfur*, ICC-02/05-1/09, PTC I, ICC, 13 December 2011.

39 Malawi-határozat, para. 36.

40 Malawi-határozat, paras. 37–43.

41 TLADI, Dire: The ICC Decisions on Chad and Malawi: On Cooperation, Immunities and Article 98. 11. *Journal of International Criminal Justice*, 2013, Issue 1, 206. p.

tárgyalást előkészítő tanács arra jutott, hogy a DRC az Afrikai Unió és az ICC felé fennálló nemzetközi jogi kötelezettségei egymással nem állnak normakonfliktusban.⁴² A DRC arra hivatkozott, hogy az Afrikai Unió felé fennálló szerződéses kötelezettségei – mind a *lex specialis*, mind a *lex posterior* elvek alapján – a Római Statútum 98. cikk (2) bekezdésének hatálya alá tartoznak, és ezért nem áll fenn együttműködési kötelezettsége a szudáni államfő ügyének vonatkozásában. A DRC-határozat értelmében ezen érvelés azért nem helytálló, mert az 1593. (2005) BT határozat 2. cikke hallgatólagosan eltörölte *al-Bashir* immunitását akkor, amikor Szudánt teljes mértékű kooperációra szólította fel, mivel a rendelkezésben felvázolt együttműködés magában foglalja az eljárási jellegű akadályok leküzdésében való együttműködést is. A BT határozata kötelező erejét közvetlenül az ENSZ Alapokmányából nyeri, melynek 103. cikke⁴³ kimondja saját primátusát más nemzetközi szerződések – így például a DRC és az Afrikai Unió között kötött bilaterális egyezmények – felett. Az ügyben eljáró tárgyalást előkészítő tanács úgy látta, hogy a 2. cikk ettől eltérő értelmezési eredményének elfogadása nem csak az adott szakaszt tenné értelmetlenné, hanem az egész határozatot kiüresítené.

Az ICC harmadik államokkal való viszonyának elemzése esetén azért érdemes a BT által a bíróság elé utalt helyzetekre fókuszálni, mert a gyakorlati példák java része ehhez az eljárást indító mechanizmushoz kapcsolódik. Az eddigi praktikum alapján általánosságban elmondható, hogy miután a BT az ICC elé utalta a dárfúri és a líbiai konfliktusokat, magára hagyta a bíróságot, és így járt el akkor is, amikor az együttműködés hiánya miatt égető szükség lett volna a segítségére és a támogatására. Az 1593. (2005) BT határozat megszületését követően idővel teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy a BT nem fog további intézkedéseket (*follow-up resolutions*) foganatosítani a bíróság joghatósága alá tartozó konfliktusok vádlottjai letartóztatásának, illetőleg átadásának előmozdítása érdekében. Az ICC – a nemzetközi büntetőbírói fórumok szférájában megszokott módon – végrehajtó apparátussal nem rendelkezik, így a vádlottak tényleges elfogása a Római Statútumban részes felekre marad, és ez különösen igaz akkor, ha egy harmadik állam állampolgárságát viselő terheltről van szó.⁴⁴ Ez az eset a gyakorlatban a BT eljárás-kezdeményezése esetén fordul leginkább elő, így nem túlzás azt állítani, hogy a harmadik államok honosai letartóztatása végrehajtásának elméleti sikere a kizárólag Biztonsági Tanácson múlik.⁴⁵

E felismerést véka alá nem rejtve, az ICC főügyészei számos alkalommal szólaltak fel különböző hivatalos közleményekben a BT-t ösztönző vagy éppen szidalmazó retorikát

képviselve effektív intézkedések előidézésének reményében. Például 2010-ben az ICC akkori főügyésze, *Luis Moreno-Ocampo* a Biztonsági Tanácshoz intézett 11. jelentésében felhívta a figyelmet az 1591. (2005) BT határozatra,⁴⁶ mely előírta a súlyos humanitárius és emberi jogi jogsértéseket elkövető jövőbeni terheltek vagyonának befagyasztását, majd kiemelte a dárfúri helyzet két vádlottját, *Ahmad Harunt* és *Ali Kushaybot*, akik letartóztatása kudarcának egyik okát vagyonuk befagyasztásának elmaradásával azonosította. *Moreno-Ocampo* kiemelésre érdemesnek tartotta még azt is, hogy mindkét terhelt ellen szexuális erőszak elkövetése miatt történt vádemelés, így az érintett sértettek szempontjából különös jelentőséggel bíró üzenetet hordozna, ha a BT a terheltek ellen tett közvetlen intézkedésekkel segítené a dárfúri áldozatokat.⁴⁷ A Biztonsági Tanácsban a főügyész fenti érvelése süket fülekre talált.

Néhány évvel később *Fatou Bensouda* szintén hasonló tartalmú nyilatkozatokat adott ki. Így például a Biztonsági Tanácshoz intézett 17. jelentésében kiemelte a BT és a Római Statútum Részes Államai Gyűlésének kitüntetett szerepét a szudáni helyzethez kapcsolódó együttműködést elutasító tendencia leküzdése terén, valamint felhívta a BT-t, hogy biztosítsa Szudán együttműködését a tárgyalást előkészítő tanácsok által az *al-Bashir* ellen kibocsátott nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása tekintetében.⁴⁸ *Bensouda* mintegy fél évvel később 18. jelentésében úgy foglalt állást, hogy ha nem történik a BT részéről semmiféle utólagos intézkedés, az ENSZ Alapokmányának VII. Fejezete alapján történő eljárás-indítások soha nem érhetik el végső céljukat, nevezetesen, hogy véget vessenek a büntetlenség korszakának. Ha a BT nem tanúsít határozottabb fellépést, akkor a Dárfúrban elkövetett nemzetközi bűntettek elkövetőit soha nem fogják büntetőjogi felelősségre vonni.⁴⁹ Fentiekből az következik, hogy a Főügyész Hivatal hivatalos álláspontja tükrében harmadik államok esetén a BT (lenne) a bírósággal való együttműködés első számú katalizátora.

Sajnálatos módon a dárfúri (patt)helyzet nem egyedülálló. 2011-ben a BT másodjára is úgy határozott, hogy eljárást indít az ICC előtt, melyre az arab tavasz líbiai eseményei szolgáltattak okot.⁵⁰ Bár a határozat születésénél meglepő egyetértés mutatkozott a Biztonsági Tanács állandó tagjai körében (a BT valamennyi állandó és nem állandó tagja igennel szavazott az ICC előtti eljárás megindítására, és egyetlen tag sem tartózkodott, még a legkeményebb diónak számító Egyesült Államok sem), ezt sem kísérte semmiféle utólagos segítségnyújtás vagy közreműködés. A líbiai helyzetet az ICC elé utaló 1970. (2011) BT határozatot követő passzivitás sok hasonlóságot mutat a dárfúri „precedenssel”: így például a BT nem fedezte

42 Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, *Al-Bashir, Situation in Darfur*, ICC-02/05-01/09, PTC II, ICC, 9 April 2014.

43 ENSZ Alapokmány 103. cikk: „ha az Egyesült Nemzetek tagjainak a jelen Alapokmányból folyó és bármely egyéb nemzetközi megállapodásból eredő kötelezettségei összeütköznének, az Alapokmányból folyó kötelezettségeiket illeti elsőbbség.”

44 SCHABAS, William: *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford, Oxford University Press, 2010. 982–985. p.

45 CRYER: i. m. 271. p.

46 S.C. Res. 1591, 5153rd mtg., 29 March 2005, U.N. Doc. S/RES/1591 (2005).

47 Eleventh Report of the Prosecutor to the UNSC Pursuant to UNSC Resolution 1593 (2005), 17 June 2010, paras. 64–66, 90.

48 Seventeenth Report of the Prosecutor to the UNSC Pursuant to UNSC Resolution 1593 (2005), 5 June 2013, paras. 46, 50.

49 Eighteenth Report of the Prosecutor to the UNSC Pursuant to UNSC Resolution 1593 (2005), 11 December 2013, paras. 53–54.

50 S.C. Res. 1970, 6491st mtg., 26 February 2011, U.N. Doc. S/RES/1970 (2011).

az eljárás megindításával járó költségeket, immunitást biztosított a békefenntartóknak az ICC joghatóságával szemben, és csupán Líbiára rótt együttműködési kötelezettséget, a többi harmadik államra nem [az 1970. (2011) BT határozat 5. cikke szinte szó szerint megismételte az 1593. (2005) BT határozat 2. cikkének szövegét].⁵¹

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

E tanulmány a harmadik államok jogállásának áttekintésére tett kísérletet, körbe járva azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyek az ICC és a Római Statútumban nem részes államok viszonyában felmerülhetnek. Ennek tükrében foglalkozott a harmadik államok általános nemzetközi jogi jogállásával: az 1969. évi bécsi egyezményben lefektetett főszabály jogi természetével, annak szokásjogi vonatkozásával és egyes nemzetközi bíróságok (Állandó Nemzetközi Bíróság, Nemzetközi Bíróság, Nemzetközi Büntetőbíróság) releváns döntéseivel. Ezután tárgyalta a nem részes felek jogállását a statútum tükrében, sorra véve a bíróság objektív jogalanyiségének, majd a kötelezettségeknek és a jogosultságoknak kérdésköreit.

Végezetül egy olyan gyakorlati kérdés bemutatására fókuszált, mellyel a bíróság hatékonysága kézzelfoghatóan mérhető: az államokkal való együttműködésre nem részes államok konfliktusos helyzetei esetén.

Mind a szudáni, mind a líbiai eset rámutatott, hogy olyan jogilag és politikailag érzékeny szegmensről van szó, melyről nem túlzás azt állítani, hogy ezidáig kudarcba fulladt. És bár 2019. április 10-én az élelmiszer- és üzemanyagárak elleni szudáni tüntetőkkel karöltve a hadsereg *al-Bashirt* lemondásra kényszerítette, majd a védelmi miniszter bejelentette az állami televízióban a megbukott államfő letartóztatását is, e sorok írásakor a nemzetközi közösség még csak várakozik. E függő helyzet kimenetele a jövőben akárhogya is alakul, azon nem változtat majd, hogy a harmadik államokkal való együttműködés az ICC működésének Achilles-sarka, melynek sikeréhez a Biztonsági Tanács aktívabb szerepvállalására lenne szükség. Amíg ez nem következik be, az államok normakövetési hajlandósága sem fog változni, ám a jelenkori politikai realitások tükrében a BT pálfordulására nem sok esély mutatkozik...

51 1970. (2011) BT határozat 5. cikk: „a Biztonsági Tanács úgy határoz, hogy a líbiai hatóságok a Bírósággal és a főügyésszel teljes mértékben együttműködnek, valamint e határozat alapján számukra minden szükséges segítséget biztosítanak. Továbbá, bár a Biztonsági Tanács elismeri, hogy a Római Statútumban nem részes államokra e Statútum semmiféle kötelezettséget nem ró, valamennyi államot, illetve az érintett regionális és más nemzetközi szervezeteket arra buzdítja, hogy ők is teljes mértékben működjenek együtt a Bírósággal és a főügyésszel”.

Nemessányi Zoltán*

A Szingapúri Mediációs Egyezmény – első benyomások

2019. augusztus 7-én rekordnak minősíthető 46 ország írta alá az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (a továbbiakban: UNCITRAL) által kidolgozott Szingapúri Mediációs Egyezményt¹, közöttük az Amerikai Egyesült Államok, Kína, Törökország, Szerbia, Montenegró, Észak-Macedónia, Fehéroroszország és Ukrajna². Az Európai Unió tagállamai közül egy sem írta alá az Egyezményt³, és – bár erre a konvenció lehetőségét adna⁴ – maga, az Európai Unió sem vállalt kötelezettséget a taggá válásra, egyelőre nyitott kérdés ugyanis a határon átnyúló mediációs egyezségek „elismerésére” és végrehajtására vonatkozó külső szerződéskötési kompetencia kérdése.⁵

* Nemessányi Zoltán: Igazságügyi Minisztérium, Nemzetközi Polgári Igazságügyi Együttműködésért Felelős Helyettes Államtitkárság, helyettes államtitkár.

1 Az Egyezmény teljes elnevezése: A mediációból eredő nemzetközi egyezségek megállapodásokról szóló ENSZ Egyezmény.

Az Egyezmény angol nyelvű szövege elérhető:

https://www.uncitral.org/pdf/english/commissionersessions/51st-session/Annex_I.pdf [2019. 09. 06.].

Az Egyezmény rendelkezéseinek jelen tanulmányban szereplő magyar fordítását én készítettem, értékes megjegyzéseket kaptam ugyanakkor igazságügyi minisztériumi kollégáimtól: Bencze Katától, Hrečka Renától és Seres Esztertől.

2 A Szingapúri Mediációs Egyezményt 2019. augusztus 7-én aláíró államok teljes listája: Afganisztán, Amerikai Egyesült Államok, Benin, Brunei, Chile, Észak-Macedónia, Fehéroroszország, Fülöp-szigetek, Fidzsi-szigetek, Georgia, Grenada, Haiti, Honduras, India, Irán, Izrael, Jamaica, Jordánia, Kazahsztán, Kína, Kolumbia, Kongó, Korea, Laosz, Maldív-szigetek, Mauritius, Montenegró, Nigéria, Palau, Paraguay, Qatar, Samoa, Sierra-Leone, Sri-Lanka, Szaúd-Arábia, Szváziföld, Szerbia, Timor-Leste, Törökország, Uganda, Ukrajna, Uruguay, Venezuela. Az Egyezményt 2019 szeptemberében aláírta ezeken kívül Örményország, Csád, Ecuador, Gabon és Bissau-Guinea.

3 Az Európai Unió tagállamai közül éppen ezért rendkívül kevesen képviseltették magukat az aláírási ünnepségen. Magyarországot az Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkári szinten képviselte. Magyarországon kívül Dánia nagyköveti szinten vett részt az aláírási ceremónián.

4 Szingapúri Mediációs Egyezmény 12. cikk

5 Külön tanulmány tárgyát képezhetné, ezért jelen írás kereteit szétfeszítené annak a kérdésnek a részletes vizsgálata, hogy a nemzetközi szerződéskötési hatáskörre vonatkozó (folyamatosan formálódó) európai doktrína alapján az EU-nak vagy a tagállamoknak van hatásköre az Egyezményhez való csatlakozásra. A probléma gyökere abból ered, hogy a mediáció egyes aspektusaira (a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK irányelv), illetve a közokiratok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan (az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról), az esetlegesen közokiratba foglalt mediációs megállapodások tekintetében már létezik uniós szabályozás. Ebből fakadóan a harmadik államokból származó közokiratba foglalt mediációs megállapodásokra vonatkozóan

A Szingapúri Egyezmény a harmadik és egyben záró akkordja lehet a különböző vitarendezési formák nemzetközi érvényesítésére vonatkozó konvenciók sorának. Ezek közül első helyen kell említeni az 1958. évi New York-i Egyezményt a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról, amelynek jelenleg már 160 ország a részese. Második a közelmúltban, 2019. július 2-án Hágában megszületett hágai egyezmény az (állami bírósági) ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról⁶, amely kiegészíti az ugyancsak hágai, 2005. évi fórumválasztási egyezményt. Ezt a sort teheti teljessé a közelmúltban aláírásra megnyitott Szingapúri Mediációs Egyezmény.

Az Egyezmény kezdeti népszerűsége számos országot szembesít az alapvetően jogfilozófiai mélységű kérdéssel: indokolt-e a szerződéses formát öltő (állami bírósági vagy választottbírói) kontrollnak nem alávetett) vitarendező megállapodások közvetlen végrehajtása nemzetközi kontextusban, azaz elmosódhat-e a határvonal a *pacta sunt servanda* elve és a végrehajtási jogcím között?

1. AZ EGYEZMÉNY TÖRTÉNETE

A Szingapúri Mediációs Egyezményhez vezető – nemzetközi jogegységesítési relációban nem is túlságosan hosszú – folyamat kezdetét az Amerikai Egyesült Államok 2014. évi javaslata jelentette⁷, amely az UNCITRAL II. számú, vitarendezés kérdéssel foglalkozó munkacsoportja számára azt irányozta elő, hogy a nemzetközi kereskedelmi mediáció⁸ eredményeként születő vitarendező megállapodások végrehajthatóságával foglalkozzon. A javaslat indokolása az ENSZ-Közgyűlés egy 2003. évi határozatának megállapításából indult ki, amely szerint

az EU-nak biztosan kizárólagos külső szerződéskötési hatásköre van, amelyeket az Egyezmény tárgyi hatálya érint, ugyanakkor a mediációs irányelv a mediációs eljárás során létrejött megállapodások végrehajtását a tagállami jogra bízta, ami erőteljesen a kizárólagos uniós kompetencia ellen szól. Az EU-n belüli egyeztetések jelenlegi állása alapján az Egyezmény egészét illetően inkább vegyes kompetenciáról beszélhetünk, de ennek határai egyelőre bizonytalanok.

6 Magyarország aláírta a hágai egyezmény záróokmányát, az egyezményhez az Európai Unió vélhetően csatlakozik.

7 Lásd A/CN.9/822. A javaslat elérhető: <https://undocs.org/en/A/CN.9/822> [2019. 08. 21.].

8 Bár az USA javaslata a közvetítésre a „conciliation” kifejezést használja, részletesen kifejti, hogy azt teljes egészében azonos jelentéstartalmúnak tekinti a mediációval. Lásd A/CN.9/822. 2. o.

a mediáció jelentős előnyöket eredményez, így csökkenti a kereskedelmi kapcsolat megszűnéséhez vezető jogviták számát, megkönnyíti a nemzetközi ügyletek felek általi adminisztrációját, valamint megtakarításokat eredményez az államok igazságügyi igazgatásában is⁹. Egyben felidézte az UNCITRAL-nak a területen folytatott korábbi tevékenységének eredményeit, az 1980. évi Békéltetési Szabályokat (*Conciliation Rules*), illetve a 2002. évi Nemzetközi Kereskedelmi Békéltetésre vonatkozó Modell törvény rendelkezéseit. Már ezek kidolgozásakor ismert volt, hogy a mediáció egyre gyakrabban alkalmazott vitarendezési mód a világ számos területén, sőt a kereskedelmi szereplők mellett a bíróságok és a kormányzati szervek is gyakran veszik igénybe.¹⁰

A mediáció további elterjedésének egyik akadálya ugyanakkor, hogy a vitarendező megállapodások végrehajtása nehezebb, mint a választottbírói döntéseké. Általánosságban a mediáció eredményeként létrejövő vitarendező megállapodások a felek közötti szerződésként kényszeríthetők ki, amely azonban nehézkes és időigényes lehet, hiszen szerződéses jogvitában még az eredményes mediáció is „csak” egy második szerződést eredményez, amelynek a kikényszerítése éppoly bonyolult lehet, mint a vitára alapot adó szerződésé. Számos gyakorlati szakember emelte ki, hogy a mediáció vonzereje jelentősen növelhető lenne, ha a mediáció eredményeként létrejövő vitarendező megállapodások egy gyorsított végrehajtási rezsim hatálya alá tartoznának és a végrehajtás szempontjából úgy vagy hasonló módon lennének kezelve, mint a választottbírói ítéletek.¹¹

Ahogy az eddigiekből is kitűnik, az Egyesült Államok eredeti javaslata kifejezetten a külföldi választottbírói ítéletek elismerésére és végrehajtására vonatkozó, 1958. évi New York-i Egyezményhez¹² hasonló egyezmény elfogadásában gondolkodott: ahogy a New York-i Egyezmény tömörségénél és egyszerűségénél fogva jelentős mértékben hozzájárult a választottbíráskodás világszintű népszerűségének növekedéséhez, a mediációs egyezmény ugyanezt a hatást érheti el a mediáció esetében¹³.

Az angolszász jogrendszerű országokra különösen igaz az, hogy a mediáció lelkes híveinek népes tábora ellenére a vállalatok jogászai és vezetői ténylegesen óvatosak a mediáció igénybevételével kapcsolatban. *Common law* jogászok körében elterjedt az a taktika, hogy először (állami) bírósághoz vagy választottbíróshoz nyújtják be a keresetet, és csak a későbbiekben kérik az eljárás felfüggesztését a mediáció vagy a peren kívüli megegyezés érdekében (gyakran éppen a bíróság javaslatára)¹⁴. Ennek a tartózkodásnak számos oka lehet. Közrejátszhat benne a gyakorló jogászok mediációs eljárásokban való járatlansága, de főként az a tényező, hogy a nemzetközi mediációs megállapodásokat az egyes jogrendszerekben

más-más módon lehet végrehajtani, az adott állam belső eljárásjogi szabályaitól függően, ezért a jogvita kimenetele nem látható (nem kalkulálható) előre. A mediációs megállapodások végrehajtása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy a mediáció eredményeként megszülető vitarendező megállapodásoknak anyagi szerződési jogi rendelkezéseken túlmenően eljárási mozzanata is lehet, amely felveti a végrehajtás ügyében eljáró fórum esetleg szokásostól eltérő, kötelező szabályainak (így például az illetéktelen befolyásra vagy más család magatartásra vonatkozó rendelkezések) alkalmazását a fórum nemzetközi magánjogi szabályainak megfelelően. Ez pedig további költséges jogi tanácsadást tehet szükségessé a felek számára a végrehajtás helye szerinti állam(ok) jogrendszerét illetően.¹⁵

2. AZ EGYZEMÉNY SZERKEZETE

A Szingapúri Mediációs Egyezmény a preambulumát követően határozza meg a konvenció hatályát. Az 1. cikk 1. bekezdése definiálja, hogy milyen vitarendező megállapodásokra alkalmazandó az Egyezmény, az 1. cikk 2. és 3. bekezdései pedig két csoportra bontva azokat az eseteket sorolja fel, amelyek bár adott esetben teljesítik az alkalmazhatóság pozitív feltételeit, mégse tartoznak az Egyezmény hatálya alá: az 1. cikk 2. bekezdésében szerepelnek azok az esetkörök, amelyeknél a jogvita tárgya, az 1. cikk 3. bekezdésben pedig azok, amelyek esetében az eljárás jellege (és ezáltal más nemzetközi egyezményekkel való kollízió elkerülésének az igénye) indokolja a kizárást. A 2. cikk az Egyezmény alkalmazása szempontjából kulcsfontosságú fogalmakat definiál, mint a mediáció és az írásbeliség, valamint kijelöli több üzleti tevékenységi hely esetében, illetve üzleti tevékenységi hely hiányában a hatály meghatározása tekintetében releváns helyet.

A centrális rendelkezés a 3. cikkben szerepel: kimondja a vitarendező megállapodás végrehajtására vonatkozó tagállami kötelezettséget, és azt, hogy a vitarendező megállapodásra védekezésként is hivatkozni lehet. Mind a végrehajtásra vonatkozó, mind a védelmi funkció (összefoglalóan: jogvédelmi igény, angolul: *relief*) alkalmazásának feltételeit tartalmazza a 4. cikk, „A vitarendező megállapodásra történő hivatkozás követelményei” cím alatt. Az 5. cikkben szerepelnek a jogvédelmi igények teljesítése megtagadásának lehetséges esetei, kérelemre alkalmazható és hivatalból figyelembe vehető csoportokba sorolva. A mediációs eljárás és azzal párhuzamosan zajló egyéb eljárások viszonyát a 6. cikk, az Egyezményben rögzített jogérvényesítési lehetőségek és a belső jogokban vagy nemzetközi egyezményekben rögzített egyéb formák kapcsolatát pedig a 7. cikk rendezi. Az Egyezményhez fűzhető fenntartásokat a 8. cikk nevesíti, azt a tételt pedig a 9. cikk határozza meg, hogy a fenntartások és maga a konvenció csak a hatálybalépésük után kötött vitarendező megállapodásokra alkalmazandó. A 10. és a 11. cikkek az Egyezmény letéteményeséről és az Egyezmény aláírásáról, és az ahhoz való csatlá-

9 A/Res/57/18 (2003). A javaslat indokolása szinte szó szerint jelenik meg a végül elfogadott Egyezmény preambulumban.

10 A/CN.9/822. 2. o.

11 A/CN.9/822. 3. o.

12 Magyarországon kihirdette a 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről.

13 A/CN.9/822. 3. o.

14 Lásd STRONG, Stacie: *Realizing Rationality: An Empirical Assessment of International Commercial Mediation*. (2016) 74(4) Washington and Lee Law Review. 1973. o.

15 CHONG, Shouyu – STEFFEK, Felix: *Enforcement of International Settlement Agreements Resulting from Mediation under the Singapore Convention*. In: *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue, International Commercial Mediation*. 2019. 452. o.

kozásról tartalmaznak rendelkezéseket, a 12. cikk a regionális gazdasági integrációs szervezet (ilyen például az Európai Unió) csatlakozásának részletszabályait rögzíti. A nem egységes jogrendszerű államok tekintetében felmerülő kérdéseket a 13. cikk rendezi, míg a 14. cikk az Egyezmény hatálybalépéséről, a 15. cikk módosításának lehetőségéről, 16. cikk pedig az Egyezményből való kilépés lehetőségéről szól.

3. ALKALMAZÁSI KÖR

Az Egyezmény hatálya alá tartozik a kereskedelmi vita rendezésére mediáció eredményeként írásban létrejött vitarendező megállapodás, amely a megkötésének idején nemzetközinek minősül (1. cikk 1.). A tárgyi hatály elemzése szempontjából négy fogalom vizsgálata szükséges: górcső alá kell venni, hogy mikor minősül a megállapodás nemzetközinek, mit tekint az Egyezmény kereskedelmi jogvitának, egyáltalán hogyan definiálja a konvenció a mediációt, és mi az írásbeliség definíciója. Ezt követően kell áttekinteni, hogy mely esetcsoportok kerültek kifejezetten kizárásra az Egyezmény hatálya alól.

3.1. NEMZETKÖZI

Az Egyezmény 1. cikk 1. bekezdése részletesen meghatározza, hogy mikor minősül a vitarendező megállapodás nemzetközinek (és ezáltal mikor tartozik az Egyezmény hatálya alá). A rendelkezés két esetet különböztet meg. Az *a*) pont a klasszikus nemzetközi kritériumot tartalmazza: a vitarendező megállapodásban részes felek közül legalább kettőnek különböző államokban van üzleti tevékenységének helye. A *b*) pont szerinti esetkör két alcsoportot tartalmaz aszerint, hogy az állam, amelyben a vitarendező megállapodásban részes felek (mindkét fél!) üzleti tevékenységének helye található, eltér: *(i)* attól az államtól, amelyben a vitarendező megállapodás szerinti kötelezettségek jelentős részét teljesítik; vagy *(ii)* attól az államtól, amellyel a vitarendező megállapodás tárgya a legszorosabban kapcsolatban áll. A klasszikus nemzetközi kritérium (a felek különböző államokban rendelkeznek székhellyel, telephellyel, üzleti tevékenységi hellyel) mellett tehát az Egyezmény két további, nemzetközi magánjogból ismert fogalmat is alkalmaz a vitarendező megállapodás nemzetközi jellegének meghatározásakor: a (vitarendező megállapodásban szereplő kötelezettségek) teljesítési helyét, és generálklauzulaként a legszorosabb kapcsolat elvét. Érdeemes megjegyezni, hogy az Egyezmény minél gyakoribb alkalmazhatósága érdekében a nemzetközi jelleget meghatározó fő kritériumok, és a második csoporton belül a két speciális szabály egymással a mellérendeltség viszonyában áll: a legszorosabb kapcsolat elve (eltérve az Európai Unió nemzetközi magánjogában megszokott megoldástól) nemcsak ultima ratioként, a kötelezettségek teljesítési helye megállapíthatóságának hiányában kerülhet alkalmazásra, hanem az lehet a nemzetközi megállapodás megállapításának elsődleges követelménye. Ebből adódhat majd olyan értelmezés, amely egyáltalán nem vesződik a kötelezettségek teljesítési helyének bonyolult megállapításával, hanem azonnal a generálklauzu-

lához nyúlt, és az eset körülményeit figyelembe véve a legszorosabb kapcsolatot kutatja. Alkalmazható lesz ugyanis az Egyezmény két azonos országban üzleti tevékenységi hellyel rendelkező fél által kötött vitarendező megállapodásra, ha ez az állam eltér attól az államtól, amelyhez a megállapodás a legszorosabban kapcsolódik.

Az Egyezmény a nemzetköziség definíciójakor tehát az üzleti tevékenység helyszínét tekintti alapvető kapcsoló tényezőnek¹⁶, figyelembe véve, hogy – szemben a választott-bíráskodás székhelyével – a mediáció „székhelye” nem ismert fogalom. Számol azonban azzal a lehetőséggel is, hogy az egyik fél vagy több helyen is folytat üzleti tevékenységet, vagy nem folytat üzleti tevékenységet. A fogalom meghatározásokat tartalmazó 2. cikk a) pontja értelmében: ha egy fél egynél több helyen folytat üzleti tevékenységet, az üzleti tevékenység helyének az tekintendő, amely – figyelembe véve a felek által a vitarendező megállapodás megkötésekor ismert, illetve figyelembe vett körülményeket – a legszorosabban kapcsolódik a vitarendező megállapodás által lezárt vitához. A b) pont szerint pedig, ha valamelyik félnek nincs üzleti tevékenységi helye, úgy a fél szokásos tartózkodási helyét kell figyelembe venni.

3.2. KERESKEDELMI

Az Egyezmény kifejezetten nem definiálja a kereskedelmi jogvita fogalmát, csupán a kizárt esetekből következtethetünk vissza a kereskedelmi kifejezés jelentéstartalmára. Az 1. cikk 2. bekezdése szerint ugyanis az Egyezmény nem alkalmazható azokra a vitarendező megállapodásokra, amelyeket *a*) az egyik fél (fogyasztó) által személyes, családi vagy háztartási célokra kötött ügyletből eredő vita rendezése céljából kötöttek; illetve *b*) családjoggal, öröklési joggal vagy munkajoggal kapcsolatosan hoztak létre.

A kereskedelmi ügyek fogalmának értelmezése során ugyanakkor segítséget nyújthat a Szingapúri Egyezménnyel egyidejűleg elfogadott, a nemzetközi kereskedelmi mediációról és a mediáció eredményeként születő vitarendező megállapodásokról szóló 2018. évi UNCITRAL-modelltörvényhez¹⁷ fűzött lábjegyzet, amely szerint „kereskedelmi” kifejezést kiterjesztően kell értelmezni; az magában foglalja mindazokat a kérdéseket, amelyek bármilyen kereskedelmi jellegű kapcsolatból fakadnak, legyenek akár szerződéses, akár nem szerződéses ügyek. A kereskedelmi jellegű kapcsolatok magukban foglalják a következő ügyleteket, de nem korlátozódnak ezekre: bármilyen kereskedelmi ügylet áruk vagy szolgáltatások átadására vagy cseréjére, disztribúciós megállapodás, kereskedelmi képviselő vagy ügynökség, factoring, lízing, építési munkák, tanácsadó, mérnöki, licenc, beruházás, finanszírozás, banki szolgáltatások, biztosítás, hasznosítási megállapodás vagy koncesszió; közös vállalkozás és az ipari vagy üzleti együttműködés egyéb formái, áruk vagy utasok légi, tengeri, vasúti vagy közúti szállítása.

¹⁶ CHONG–STEFFEK: i. m. 455. o.

¹⁷ A mediáció eljárási szabályait tartalmazó modelltörvény elérhető [2019. 08. 25.]: https://www.uncitral.org/pdf/english/commissionsessions/51st-session/Annex_II.pdf

3.3. MEDIÁCIÓ

Az Egyezmény szerint a mediáció az alkalmazott kifejezés-től vagy az eljárás megindításának alapjától függetlenül azt a folyamatot jelenti, amely során a felek vitájuk rendezése keretében békés megállapodást próbálnak elérni olyan harmadik személy vagy személyek („mediátor”) segítségével, aki nem rendelkezik jogkörrel arra, hogy megoldást kényszerítsen a vitában részt vevő felekre. Érdemesnek tűnik megjegyezni, hogy a legtöbb nemzetközi magánjogi egyezmény alapvetően kerüli azt, hogy az általa szabályozott intézményekre kristálytiszta definíciót határozzon meg (*omnis definitio in jure periculosa est*). Felmerülhet ezért az aggodalom, hogy a szavak mégoly precíz definíciói jogszabályi vagy egyezményes szövegekben indokolatlanul béklyóba köthetik azok alkalmazását. A Szingapúri Mediációs Egyezményben használt széles körű, de funkcionális, azaz nem az eljárás elnevezésére, hanem a vitarendezési eljárás természetére koncentráló meghatározás (az Egyezmény alkalmazásához nem szükséges, hogy a felek a megállapodásukban a mediáció kifejezést használják) ugyanakkor hasznos lehet az Egyezményt alkalmazók számára, mivel felhívja figyelmünket, hogy többféle közvetítési eljárás is a tárgyi hatály alá tartozhat. Ki vannak zárva ugyanakkor az olyan döntést eredményező eljárások, mint a választottbíráskodás és az adjudikáció. A definíció alapján az Egyezmény elveti az angol jogi nyelvben használt, egyes szerzők által metafizikainak titulált megkülönböztetést a „mediation” (mediáció) és a „conciliation” (békeltetés) között: mindkét kifejezés használata esetén alkalmazásra kerülhet a konvenció.¹⁸

Azt majd az Egyezmény gyakorlata mutatja meg, hogy a mediáció meghatározása túlságosan széles körű-e. A definíció fogalmi elemei (békés megállapodás, harmadik személy bevonása, akinek nincs felhatalmazása a felek közötti vita eldöntésére) teljesülnek ugyanis olyan eljárások esetében is, amelyeket hagyományosan megkülönböztetnek a mediációtól mint például a békeltetés vagy az előzetes szakértői vélemény. Ha a bírói gyakorlat utóbbiakat ki akarja majd zárni az Egyezmény hatálya alól, akkor meg kell követelnie a mediátor intézményesített eljárási részvételét (azaz mediátorként való megjelölését a vitarendező megállapodásban).¹⁹

Ugyancsak kérdések merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy a mediáció és a mediátor funkcionális definíciói mennyiben tudnak lépést tartani a vitarendezés technológiai innovációival, mint például a mesterséges intelligencián alapuló algoritmusok által végzett vitarendezés.

3.4. ÍRÁSBAN

Ahogy már említettük, az Egyezmény hatályát meghatározó 1. cikk 1. bekezdése szerint az Egyezményt a kereskedelmi vita rendezésére mediáció eredményeként írásban létrejött nemzetközi vitarendező megállapodásokra kell alkalmazni.

18 Lásd SCHNABEL, Timothy: The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements. In: *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Vol 19.1., 15. o. elérhető [2019. 08. 30.]: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3239527

19 CHONG-STEPPÉK: i. m. 458. o.

Az írásbeli jelző jelentéstartalmát a fogalom meghatározásokat tartalmazó 2. cikk határozza meg, amely 2. bekezdésében különös figyelmet fordít a modern kommunikációs formákra, és ehhez inspirációt merítve a nemzetközi szerződésekben alkalmazott elektronikus kommunikációról szóló egyezmény²⁰ megoldásából. A 2. cikk 2. bekezdése egyrészt általános szabályként rögzíti, hogy a vitarendező megállapodás „írásbelinek” minősül, ha annak tartalma bármilyen formában rögzítésre kerül. Ezt követően kerül kimondásra, hogy a megállapodás írásbeliségének követelménye elektronikus kommunikáció esetén akkor teljesül, ha az abban foglalt információ későbbi hivatkozás céljából hozzáférhető.

3.5. KIZÁRT ESETKÖRÖK

Az Egyezmény két csoportba sorolja a konvenció hatálya alól kizárt területeket. Egyrészt megjelöli a jogvita tárgya miatt kizárt esetköröket, másrészt azokat, amelyeknél az eljárás jellege indokolja az Egyezmény hatályának a kizárását. A vitarendező megállapodás kereskedelmi jellegének definiálása kapcsán már kitértünk a jogvita tárgya szerint kizárt területekre: az 1. cikk 2. bekezdése szerint az Egyezmény nem alkalmazható azokra a vitarendező megállapodásokra, amelyeket a) az egyik fél (fogyasztó) által személyes, családi vagy háztartási célokra kötött ügyletből eredő vita rendezése céljából kötöttek; illetve b) családjoggal, öröklési joggal vagy munkajoggal kapcsolatosan hoztak létre. Az említett esetek első pillantásra sem tartoznak a kereskedelem hagyományosan értelmezett fogalomkörébe, a kivett tárgykörökből azonban egyértelműen kiolvasható az is, hogy az Egyezmény megalkotói szándékosan kerülni akarták a belső közrendi dilemmákat felvető, érzékeny területeket, mint a fogyasztóvédelem, családjog vagy munkajog.²¹

A másik csoportot azok az ügyek alkotják, amelyekben a jogvita tárgyától függetlenül, az eljárás jellege, és főként a más nemzetközi egyezményekkel való kollízió elkerülésének az igénye indokolja a kizárást. Az 1. cikk 3. bekezdése alapján az Egyezmény nem alkalmazandó: a) azokra a vitarendező megállapodásokra: (i) amelyeket bíróság jóváhagyott, vagy amelyeket bírósági eljárás során kötöttek; és (ii) amelyek az eljáró bíróság államában ítéletként végrehajtható határozatnak minősülnek; b) azokra a vitarendező megállapodásokra, amelyeket választottbíráskodás határozatba foglaltak, és mint ilyenek végrehajtható határozatnak minősülnek. Az a) pontban szereplő esetek kapcsán a Hági Nemzetközi Magánjogi Konferencia által kidolgozott 2005. évi joghatósági kikötésekről szóló egyezmény és 2019. július 2-án aláírásra megnyitott ún. Ítélet-egyezmény jöhetnek számításba, amely utóbbi 11. cikke éppen a bíróság által jóváhagyott egyezségekről szól²². A kizárás révén nem kerülhet kollízióba a 2019. évben elfogadott

20 Lásd a 2005. évben New Yorkban kötött egyezményt: United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts (bevett angol nyelvű rövidítése: „e-CC” vagy „Electronic Communications Convention”).

21 CHONG-STEPPÉK: i. m. 457. o.

22 Az Ítélet-egyezmény 11. cikke szerint: az egyik Szerződő Állam bírósága által jóváhagyott vagy az egyik Szerződő Állam bírósága előtti eljárás során megkötött és a származási államban hozott ítélettel azonos módon végrehajtható bírósági egyezségek, a jelen Egyezmény értelmében ugyanúgy végrehajthatók, mint az ítéletek. (Ford.: Nemessányi Zoltán.)

két legnagyobb hatású jogegységesítő dokumentum, az Ítélet-egyezmény és a Szingapúri Mediációs Egyezmény. A *b)* pontban szereplő kizárt eset pedig a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1958. évi New York-i Egyezményvel való esetleges átfedések és ebből fakadó összeütközések elkerülését szolgálja.

4. A NEMZETKÖZI VITARENDEZŐ MEGÁLLAPODÁS JOGHATÁSAI: KARD ÉS PAJZS

Az Egyezmény központi rendelkezése a 3. cikkben szerepel. E cikk egyrészről a mediáció eredményeként létrejött vitarendező megállapodást az Egyezmény tagállamaiban végrehajtani rendeli (kard-hatás), másrészt a lehetővé teszi azt, hogy ha a megállapodással lezárt ügyben bírósági eljárás indul, abban védekezésként hivatkozni lehessen a megállapodásra (pajzs-hatás). A 3. cikk 1. bekezdése szerint az Egyezményben részes Felek a vitarendező megállapodást saját eljárási szabályaikkal összhangban és a jelen Egyezményben megállapított feltételek alapján hajtják végre. A 3. cikk 2. bekezdése értelmében pedig, ha vita merül fel olyan ügyvel kapcsolatban, amelyet az egyik fél állítása szerint vitarendező megállapodással már rendeztek, az Egyezményben részes állam a lezárt vitarendezés bizonyítása érdekében – saját eljárási szabályaival összhangban és a jelen Egyezményben megállapított feltételeknek megfelelően – lehetővé teszi a fél számára a vitarendező megállapodásra történő hivatkozást.

A Szingapúri Mediációs Egyezmény egységes feltételeket szab a vitarendező megállapodás végrehajtása, illetve az arra való hivatkozás (együttesen: a vitarendező megállapodáson alapuló igényérvényesítés) számára. Az Egyezmény alapján vitarendező megállapodásra hivatkozó félnek az Egyezmény azon részes állama illetékes hatósága előtt, ahol igényét érvényesíti, be kell nyújtania: *a)* a felek által aláírt vitarendező megállapodást; *b)* bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a vitarendező megállapodás mediáció eredményeként jött létre, így például: *(i)* a mediátor aláírását tartalmazó vitarendező megállapodást; *(ii)* a mediátor által aláírt különálló okiratot, amely rögzíti a mediáció megtörténtét; *(iii)* a mediációt lefolytató intézmény igazolását; vagy *(iv)* az *(i)*, *(ii)* vagy *(iii)* pontok szerinti feltételeknek megfelelő okirat hiányában bármely egyéb, az illetékes hatóság által elfogadható bizonyítékot.²³ Elektronikus kommunikáció esetén abban az esetben teljesül a vitarendező megállapodási felek – vagy szükség szerint a mediátor – általi aláírására vonatkozó követelmény, ha *a)* a felek, vagy a mediátor azonosítása, valamint a felek, vagy a mediátor elektronikus kommunikációban szereplő tartalomra vonatkozó szándékának jelzése megfelelő megoldás révén biztosított; és *b)* az alkalmazott megoldás: *(i)* valamennyi körülményt figyelembe véve (ideértve bármely vonatkozó megállapodást is), kellően megbízható, és alkalmas azon cél elérésére, amely érdekében az elektronikus kommunikáció létrejött vagy közlésre került; vagy *(ii)* ténylegesen bizonyítottan – önmagában vagy további bizonyítékokkal együtt értelmezve – teljesíti

a fenti *a)* pontban leírt követelményeket.²⁴ Ha a vitarendező megállapodás nem az igény érvényesítésének helye szerinti részes állam hivatalos nyelvén készült, az illetékes hatóság kérheti az ezen részes állam hivatalos nyelvére készült fordítás benyújtását.²⁵ Az illetékes hatóság ezen kívül bármilyen szükséges dokumentum benyújtását megkövetelheti annak érdekében, hogy ellenőrizze az Egyezményben foglalt követelmények teljesülését.²⁶ A jogvédelmi igény (azaz a vitarendező megállapodás végrehajtása vagy az arra történő hivatkozás) elbírálása-akor az illetékes hatóság soron kívül jár el.²⁷

Érdeemesnek tűnik ehelyütt említeni az Egyezmény „Egyéb törvények és konvenciók” címet viselő 7. cikkét is. Eszerint ez az Egyezmény nem fosztja meg az érdekelt feleket attól a joguktól, hogy érvényesítsék a vitarendező megállapodásban foglaltakat azon részes állam jogában vagy nemzetközi egyezményben engedélyezett lehetőségétől, amelyben a vitarendező megállapodás érvényesítését kérik. A kissé körülményes megfogalmazás lényege, hogy az Egyezmény nem kívánja kizárni a vitarendező megállapodás belső jogokban vagy nemzetközi egyezményekben rögzített egyéb érvényesítési lehetőségeit. Szemben a hágai Ítélet-egyezménnyel, amely bizonyos határozatok elismerését és végrehajtását akkor és csak akkor teszi lehetővé, ha az megfelel az egyezményben foglaltaknak (és ezáltal kizárja a belső jog alapján történő elismerést és végrehajtást), a Szingapúri Egyezmény kifejezetten lehetővé teszi a többszörös érvényesítést.

A nemzetközi magánjogi egyezmények hagyományosan a más államban született ítéletek (határozatok) elismeréséről és végrehajtásáról szólnak. A Szingapúri Egyezmény ugyanakkor feltűnően kerüli az „elismerés” szó használatát, helyette a vitarendező megállapodásra hivatkozásról szól. Érdeemesnek tűnik ezért abból a szempontból megvizsgálni az Egyezmény szabályait, hogy mennyiben feleltethetők meg a klasszikus elismerés-végrehajtás fogalompárosnak. Bár az Egyezmény előbb rendelkezik a végrehajtásról (3. cikk 1. bekezdés), figyelembe véve, hogy a nemzetközi magánjogban az elismerés hagyományosan a végrehajthatóság előfeltétele, indokoltnak látszik megfordítani a konvencióban szereplő sorrendet, és először az elismerés kérdését járni körbe.

4.1. PAJZS: „ELISMERÉS”, HIVATKOZÁS

Az Egyezmény 3. cikk 2. bekezdése kissé bonyolultan úgy fogalmaz, hogy ha vita merül fel olyan ügyvel kapcsolatban, amelyet az egyik fél állítása szerint vitarendező megállapodással már rendeztek, az Egyezményben részes állam a lezárt vitarendezés bizonyítása érdekében – saját eljárási szabályaival összhangban és a jelen Egyezményben megállapított feltételeknek megfelelően – lehetővé teszi a fél számára a vitarendező megállapodásra történő hivatkozást. A komplikált szövegezés abból az elméleti problémából fakad, hogy a nemzetközi magánjogban széleskörűen használt „elismerés” kifejezést az államok többségében állami aktushoz (így például bírósági

24 4. cikk 2. bekezdés.

25 4. cikk 3. bekezdés.

26 4. cikk 4. bekezdés.

27 4. cikk 5. bekezdés.

23 4. cikk 1. bekezdés.

ítélthez) kapcsolják, a vitarendező megállapodás azonban „csupán” szerződés, ezért annak elismeréséről beszélni dogmatikailag hibás lenne. Az elismerés pontos jelentéstartalma is lényeges különbségeket mutat az egyes jogrendszerekben.²⁸ Különösen az Európai Unió tagállamai emelték fel a hangjukat az Egyezmény tárgyalása során a vitarendező megállapodás „elismerése” és az ahhoz kapcsolódó res iudicata hatás ellen.²⁹ Főként a kontinentális jogrendszerű (*civil law*) államok hangoztatták az aggodalmukat, hogy amennyiben a Egyezmény a vitarendező megállapodás elismerésére kötelezi a tagállami bíróságokat, az általánosságban gátolhatja a fórumot az ügy tárgyalásában, és így megakadályozhatja azt is, hogy magán a vitarendező megállapodáson kívüli bármilyen más bizonyítási eszközt figyelembe vegyen az Egyezmény által a megállapodással szemben biztosított védekezési lehetőségek (például a megtagadási okok fennálltának) vizsgálata során.³⁰ A dán delegáció úgy fogalmazott, hogy jogrendszere kétféle „pajzsot” ismer: az egyik lehetővé teszi a dokumentum bizonyítási eszközként való figyelembevételét a bíróság döntésének meghozatala során, a másik teljes egészében kizárja a bíróság eljárását az ügyben.³¹ Az elismerés a svájci álláspont szerint az utóbbi következményt hozná magával, holott az Egyezmény céljai egy harmadik, köztes „pajzs” szükségességét indokolnák, amely lehetővé teszi a bíróság számára az ügy tárgyalását, és a védekezések mérlegelését, de nem szűkíti le az igénybe vehető bizonyítási eszközök körét kizárólag a vitarendező megállapodásra.³²

Mindezek figyelembevételével született az a döntés az UNCITRAL munkacsoportban, hogy az Egyezmény szövegében mellőzni kell az „elismerés” kifejezés használatát, helyette funkcionálisan körül kell írni az elismerésnek az Egyezmény céljai elérése érdekében szükséges aspektusait.³³ Így született meg a bonyolult megfogalmazás, amely abban az esetben alkalmazandó, ha a felek már sikeres lezártak egy vitát megállapodással, de az egyik fél ugyanazt a vitát bíróság elé viszi. Ekkor a másik fél hivatkozhat a vitarendező megállapodásra. Az Egyezmény első szakirodalmi kommentárjai kiemelik, hogy itt nem csupán egy bizonyítási szabályról van szó, amely lehetővé teszi a fél számára a vitarendező megállapodás felhívását más bizonyítási eszközök mellett, hanem ennél többet: lehetővé teszi, hogy az alperes teljes védekezését erre

az egy hivatkozásra alapítsa.³⁴ A kissé homályos megfogalmazásból fakadó értelmezési bizonytalanság vitán felül kihívást jelent majd a konvenciót a nemzeti jogrendszerekbe átültető törvényhozók számára.

4.2. KARD: VÉGREHAJTHATÓSÁG ÉS VÉGREHAJTÁS

Az Egyezmény az idézett 3. cikk 1. bekezdésében azt a kötelezettséget rója a részes államokra, hogy 1. saját eljárási szabályaikkal összhangban és 2. az Egyezményben megállapított feltételek alapján hajtsák végre a nemzetközi mediáció eredményeként létrejövő vitarendező megállapodásokat. A norma szövege tehát két jogszabályi feltételrendszerhez kapcsolja a vitarendező megállapodások végrehajtására vonatkozó kötelezettséget: egyrészt a végrehajtás helye szerinti állam belső jogszabályaihoz, másrészt az Egyezményben kifejezetten előírt feltételekhez. A megszüvegezés bizonytalansága miatt ugyanakkor a két feltételrendszer egymáshoz való viszonyának értelmezése problematikus lehet. Elsősorban azt a kérdést veti fel, hogy összeegyeztethető-e a konvencióval, amennyiben a belső jog az Egyezménynél szűkebb körben engedi meg a mediációs megállapodások végrehajthatóságát. Másként megfogalmazva: úgy kell-e értelmezni a 3. cikk 1. bekezdését, hogy az alapján a végrehajthatóság feltételrendszere tekintetében kizárólag az Egyezményben szereplő feltételeket követelhetik meg a végrehajtást elrendelő hatóságok, és a belső jog csak a végrehajtás (és nem a végrehajthatóság!) eljárási szabályai tekintetében jön számításba, vagy mindkét jogszabályi feltételrendszer a végrehajthatóságra vonatkozik, és az államok az Egyezményben szereplő végrehajthatósági feltételeket továbbiakkal egészíthetik ki. Példával szemléltetve a dilemmát: ha egy állam belső joga csak a közjegyzői okiratba foglalt, vagy bíróság által jóváhagyott egyezség végrehajtását engedi meg (mint például a magyar jog), az Egyezményhez való csatlakozás esetén köteles-e végrehajthatóságot biztosítani a más államban született, és az Egyezményben szereplő feltételeket igen, de a belső jogi kritériumokat nem teljesítő vitarendező megállapodásnak? A kérdés igenlő megválaszolása esetén további probléma fakadhat abból, hogy az Egyezmény egy tagállama köteles végrehajthatónak tekinteni az Egyezmény hatálya alá tartozó nemzetközi megállapodásokat, ugyanakkor a belső (nem nemzetközi) megállapodásokra vonatkozóan nincs ilyen kötelezettsége.

A norma nyelvtani értelmezése („...saját eljárási szabályaikkal összhangban és a jelen Egyezményben megállapított feltételek alapján...”) alapot adhat olyan következtetésre, hogy a végrehajtás feltételeit (a végrehajthatóság kritériumait) maga az Egyezmény tartalmazza, a belső eljárási szabályokkal való összhangra utalás ugyanakkor elbizonytalaníthatja a jogalkalmazót. Különösen azért, mert a végrehajtásnak szükségszerű előfeltétele a végrehajthatóság, azaz a végrehajthatóság kérdése időben korábban merül fel, az Egyezmény ugyanakkor első helyen az államok belső eljárási szabályait említi.

Az összehasonlító értelmezés szintén nem ad kristálytisztá választ. A Szingapúri Mediációs Egyezmény mintájául szolgáló, a külföldi választottbírósági ítéletek elismeréséről és

28 CHONG–STEFFEK: i. m. 465. o., McCORMICK, Khory – ONG, Sharon S M: Through the looking glass: an insider's perspective into the making of the Singapore Convention on Mediation. In: *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue, International Commercial Mediation*. 2019. 534. o.

29 Az Európai Unió saját jogszabályaiban is ragaszkodik ahhoz a dogmához, hogy az elismerés csak állami aktushoz köthető, így a Brüsszel IA rendelet [Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról] 59. cikke egyezségek esetén kifejezetten csak azok végrehajtásáról beszél, és nem szól elismerésükről.

30 Lásd SCHNABEL: i. m. 36. o.

31 Intervention of Denmark, in UNCITRAL Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, September 20, 2016.

32 Lásd SCHNABEL: i. m. 36. o.

33 A „elismerés” kifejezés mellőzésének következménye az is, hogy nehezen hivatkozható az Egyezmény egyéb helyein a vitarendező megállapodás két joghatása: nem lehet rájuk egyszerűen „elismerés és végrehajtás”-ként utalni. Helyette a két joghatásra (a végrehajthatóságra és a hivatkozhatóságra) együttesen a „relief” (jogvédelmi igény) kifejezést használja más helyeken az Egyezmény.

34 Lásd SCHNABEL: i. m. 41. o.

végrehajtásáról szóló 1958. évi New York-i Egyezmény III. cikkének megfogalmazása sokkal egyértelműbb. A New York-i Egyezmény III. cikke szerint a választottbírói határozatot valamennyi Szerződő Állam kötelezőnek ismeri el és – a következő cikkekben szabályozott feltételekkel – ama terület eljárási szabályai szerint hajtja végre, amelyen a választottbírói határozat elismerését és végrehajtását kéri³⁵. A szöveg határozottabban elkülöníti a végrehajthatóságot és a végrehajtást. Ezen megfogalmazás alapján aggály nélkül lehet arra az immáron több mint hatvan éve általánosan elfogadott következtetésre jutni, hogy a végrehajtás feltételeit (azaz a végrehajthatóságot) teljes egészében az Egyezmény szabályozza („...a következő cikkekben szabályozott feltételekkel...”), a belső jogi rendelkezéseknek a végrehajtás eljárási szabályai tekintetében jut csak szerep. A Szingapúri Egyezmény azonban nem követte a New York-i Egyezmény megszövegését.

Az értelmezési probléma megválaszolása szempontjából érdemesnek tűnik röviden visszatekinteni az Egyezmény történeti előzményeire is. Az UNCITRAL korábbi munkájában, így az 1980. évi Békéltetési Szabályok (*Conciliation Rules*), illetve a 2002. évi Nemzetközi Kereskedelmi Békéltetésre vonatkozó Modelltörvény tárgyalása során is számos vélemény fogalmazódott meg a mediációs megállapodások végrehajthatósága mellett és ellen. Az egyes nemzeti megoldások ugyanis nagymértékben eltérnek egymástól, amelyek alapvetően négy csoportba voltak sorolhatók. (1) Bizonyos országok a vitarendező megállapodásoknak ugyanolyan végrehajthatóságot biztosítanak, mint az „egyszerű” szerződéseknek (a szerződésben foglalt kötelezettségek végrehajtása, kikényszerítése érdekében peres eljárást kell indítani, és ennek sikere esetén a végrehajtási jogcímet eredményező ítélet végrehajtását kell kérni). (2) Mások gyorsított (közvetlen) végrehajtást biztosítanak a vitarendező megállapodások számára.³⁶ (3) Létezik olyan megoldás, amely a vitarendező megállapodásokhoz ugyanolyan hatást fűz, mint a választottbírói döntésekhez.³⁷ (4) Végül olyan szabályozás is ismert, amely a vitarendező megállapodások

végrehajtását az állami bírósági döntések végrehajtására vonatkozó szabályok alapján rendezi.³⁸

A 2002. évi Modelltörvény tárgyalása során több delegáció kiemelte annak koncepcionális nehézségét, hogy jogi norma megkülönböztesse azon megállapodásokat, amelyek egyben végrehajtási jogcímet is képeznek, azoktól a megállapodásoktól, amelyekhez nem kapcsolódik ilyen joghatás. Ráműtettek a választottbíráskodás és a mediáció közötti alapvető különbségekre, amelyekre tekintettel helytelen volna a mediációs megállapodásokat és a választottbírói ítéleteket a végrehajthatóság tekintetében azonosnak tekinteni. Megfogalmazódott, hogy valójában nincs is feltétlenül szükség a vitarendező megállapodások végrehajtási jogcímként való elismerésére, hiszen számos országban állnak rendelkezésre olyan egyszerű megoldások, amelyek lehetővé teszik a vitarendező megállapodások végrehajthatóságának a biztosítását: idetartozik a közjegyzői okiratba foglalás, illetve a bírósági jóváhagyás, valamint az a lehetőség hogy kizárólag azért indítanak felek választottbírói eljárást, hogy a megállapodásokat választottbírói ítéletbe foglalják.

A harmonizáció mellett állást foglaló szakértők azzal érveltek, hogy a vitarendező megállapodásokat végrehajtható jogcímként elismerő államok vonatkozó törvényi szabályozása megfelelően működik, és nem okoz problémát a választottbíráskodás és a mediáció viszonyában, ugyanakkor nem minden államban biztosítja a megállapodás egyszerű végrehajthatóságát. Felhozták azt is, hogy a vitarendező megállapodásban részes felek egyes esetekben, a megállapodás megkötésének időpontjában még nem élnek a végrehajthatóságot biztosító lehetőségekkel, ennek szükségessége csak később merül fel, amikor az egyik fél megtagadja a számára előírt kötelezettség teljesítését. Végül felmerült az is, hogy a végrehajthatóság biztosítása növelné a mediáció vonzerejét.³⁹

A különbségek tehát a 2002. évi Nemzetközi Kereskedelmi Békéltetésre vonatkozó Modelltörvény tárgyalása során áthidalhatatlannak látszottak, így közös nevezőként erőteljes kompromisszum került a modelltörvény szövegébe⁴⁰. A vitarendező megállapodások végrehajthatóságáról szóló 14. cikk szerint úgy szól: „Ha a felek megállapodással rendezik a vitájukat, a vitarendező megállapodás kötelező és végrehajtható... [az elfogadó állam beilleszthet a vitarendező megállapodás végrehajtásának módjára vonatkozó leírást, vagy utalhat az ilyen végrehajtásra vonatkozó rendelkezésekre]”. 2002-ben tehát bár egyrészt kimondta a modelltörvény szövege a vitarendező megállapodások végrehajthatóságát, kifejezetten lehetőséget biztosított az egyes államok számára, hogy saját nemzeti jogszabályaikra utalással ezt korlátozzák.

Mindezek a dilemmák a Szingapúri Egyezmény munkálatai során is felszínre kerültek. A végső szöveg ugyanakkor már nem tartalmaz a 2002. évi modelltörvényhez hasonló felhatalmazást

35 A New York-i Egyezmény III. cikkének angol nyelvű szövege: Each Contracting State shall recognize arbitral awards as binding and enforce them in accordance with the rules of procedure of the territory where the award is relied upon, under the conditions laid down in the following articles. There shall not be imposed substantially more onerous conditions or higher fees or charges on the recognition or enforcement of arbitral awards to which this Convention applies than are imposed on the recognition or enforcement of domestic arbitral awards.

36 Ebbe a körbe sorolható egyes jogirodalmi vélemények szerint Franciaország, ahol a mediációs (vitarendező) megállapodások *prima facie* végrehajthatóak, tekintve, hogy a mediációt a bírósághoz vagy választottbíróhoz fordulás előfeltételként tekintik. Lásd DECKERT, Katrin: *Mediation in Frankreich*. In: *Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen*, Mohr–Seibek, 2008. 196. o., idézi: CHONG–STEFFEK: i. m. 463. o.

37 A választottbíráskodás és a mediáció kapcsolatrendszerének részletes áttekintését adja CHUA, Eunice: *Enforcement of international mediated settlements without the Singapore Convention on Mediation*. In: *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue, International Commercial Mediation*. 2019. 584–594. o. A tanulmány részletesen elemzi a Med–Arb kombinációt, amelynek során a mediációban részes felek választottbíróhoz fordulnak a megállapodás választottbírói határozatba foglalása érdekében. Az Arb–Med helyzet tipikus példája, hogy a vitában eljáró választottbíró zártan kezelt határozattervezetet készít elő, amely csak akkor kerül véglegesen kibocsátásra, ha a felek a mediáció során nem tudnak megegyezésre jutni. Az Arb–Med–Arb pedig azt a szituációt takarja, amikor a választottbírói eljárás megindulása után tesznek kísérletet

a felek a mediációra, és ennek sikertelensége esetén az eljárás visszakerül a választottbírói útra.

38 MORRIS–SHARMA Y, Natalie: *Constructing the Convention on Mediation. The Chairperson's Perspective*. in: *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue, International Commercial Mediation*. 2019. 493. o.

39 MORRIS–SHARMA: i. m. 493. o.

40 A 2002. évi Nemzetközi Kereskedelmi Békéltetésre vonatkozó Modelltörvény szövege elérhető [2019. 08. 29.] https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf

az állami jogok számára a megállapodások végrehajthatóságának további korlátozására. A történeti értelmezés alapján így az a következtetés adódik, hogy az Egyezmény teljeskörűen, taxatívén szabályozza a vitarendező megállapodások végrehajthatóságának kérdését, ezt a csatlakozó államok belső joga nem egészítheti ki további feltételekkel, mint például a közjegyzői okiratba, vagy bírósági végzésbe foglalás. A belső jog csak a végrehajtás eljárási részletszabályaira irányadó.

A teleológiai értelmezés azonos eredményre vezet. Az Egyezmény elsődleges célja, hogy népszerűsítse a mediációt, mint határon átnyúló vitarendezési formát, amely főként a nemzetközi mediációs megállapodások más államban történő végrehajthatóságának hiánya miatt nem tud megfelelően elterjedni.⁴¹ Ezzel a célkitűzéssel csak az az értelmezés áll összhangban, amely szerint az Egyezmény kimerítően szabályozza a végrehajthatóság feltételeit, azok nem egészíthetők ki a részes tagállamok belső jogi rendelkezései által. Így az Egyezményt ratifikáló állam nem teheti függővé a más államban született vitarendező megállapodás végrehajthatóságát további, az Egyezményben nem szereplő feltételek teljesülésétől, mint például a közjegyzői okiratba, vagy bírósági egyezségbe foglalás.⁴² A belső szabályok csak a végrehajtási eljárás tekintetében játszanak szerepet, amelyek kialakítására vonatkozóan egyezményi szabály hiányában a részes államok teljes szabadságot élveznek.

Ez az értelmezés felveti azt a tanulmány bevezetőjében is jelzett, a ratifikációt fontolgató államok számára szükségszerűen vizsgálандó jogfilozófiai kérdést, hogy indokolt-e a vitarendező megállapodások számára közvetlen végrehajthatóságot biztosítani. A vitarendező megállapodások magánjogi szempontból szerződések. A magánjogi dogmatika nem ismeri a szerződések olyan elkülönült csoportját, amely az általános szabálytól eltérően nem igényli peres eljárást vagy választottbírói eljárást lefolytatását a végrehajthatóság érdekében, erre külön jogi terminus sem került kidolgozásra. Az Egyezményt tárgyaló UNCITRAL munkacsoport elnöke is utalt arra a jogalkotási-koncepcionális nehézségre, hogy bármely jogi norma megkülönböztesse azon megállapodásokat (szerződéseket), amelyek egyben végrehajtási jogcímet is képeznek, azoktól, amelyekhez nem kapcsolódik ilyen joghatás.⁴³ Az Egyezmény alapján ugyanakkor egyes szerződések „szerződésebbek”, hiszen az Egyezményben leírt feltételeket teljesítő vitarendező megállapodások az Egyezmény tagállamaiban közvetlenül (bírósági vagy választottbírói eljárás lefolytatása nélkül) végrehajthatók, és ez ellen csak a végrehajtás megtagadása indokolt hozható fel. Azon államokban, amelyek belső jogukban jelenleg is általánosságban biztosítanak végrehajthatóságot a mediáció eredményeként születő vitarendező megállapodásoknak a kérdés csak nemzetközi dimenzióban jelent dilemmát. Azokban az országokban viszont, (így Magyarország számára is), amelyekben a vitarendező megállapodások csak közjegyzői okiratba vagy bírósági

végzésbe foglaltan végrehajthatók, élesen, a belső jog szempontjából is felmerül a kérdés, hogy indokolt-e elmosni a határvonalat a pacta sunt servanda elve és a végrehajtási jogcím között?⁴⁴ Elképzelhető-e olyan visszaélészerű gyakorlat, amely ellene szól ennek? Előfordulhat-e, hogy a kereskedelmi felek már eleve az Egyezmény szerinti vitarendező megállapodásként formálják meg a szerződésüket (holott még nincs is vita közöttük) annak érdekében, hogy annak közvetlen végrehajthatóságát biztosítsák és ezáltal megkerüljék az állami fórumok vagy választottbírók kontrollját? Ez ellen a lehetséges gyakorlat ellen biztosít-e védelmet (például a gyengébb félnek) az Egyezmény? Mindezeket a kérdéseket mérlegre kell tennie majd a ratifikációt fontolgató államoknak a jogpolitikai döntés előkészítése során.

5. A VÉGREHAJTÁS MEGTAGADÁSÁNAK INDOKAI

Az Egyezmény két csoportba sorolja a megtagadási indokokat: az 5. cikk 1. bekezdésében szerepelnek a csak kérelemre alkalmazandó esetkörök, az 5. cikk 2. bekezdésében pedig a hivatalból is figyelembe vehetők. Fontos kiemelni, hogy az 5. cikkben szereplő megtagadási esetkörök felsorolása kimerítő: amennyiben a vitarendező megállapodás az Egyezmény hatálya alá tartozik, és teljesültek az ugyancsak az Egyezményben (4. cikk) rögzített igényérvényesítési feltételek, csak az itt szereplő valamely indok fennállása esetén tagadható meg az igény (legyen az végrehajtás vagy védekezési eszközként hivatkozás) teljesítése. A csak kérelemre alkalmazható megtagadási okok bizonyítása értelemszerűen a megtagadási okra hivatkozó felet terheli.

A megtagadási okok megszővegezésekor az UNCITRAL munkacsoport kifejezetten a New York-i Egyezmény mintáját követte, és megkísérelte a lehetséges megtagadási okok számát a szükséges minimumra szorítani. Ennek indoka az volt, hogy egy sok megtagadási indokkal terhelt rendszer problematikus lehet a gyors és hatékony eljárást igénylő felek számára.⁴⁵

Az igény érvényesítése ügyében eljáró hatóság az ellenérdekű fél kérelmére, megtagadhatja az igény teljesítését, ha az ellenérdekű fél bizonyítja az illetékes hatóságnak, hogy a vitarendező megállapodásban részes fél jog- vagy cselekvőképessége korlátozott volt.⁴⁶ Részben a New York-i Egyezményből ismerős (igaz ott a választottbírói megállapodásra vonatkozó) megtagadási ok ezen kívül, ha a vitarendező megállapodás: (i) semmis, hatálytalan, vagy nem teljesíthető a felek által érvényesen választott jog alapján, vagy az erre vonatkozó bármilyen megjelölés hiányában az igényérvényesítés helye szerinti részes állam illetékes hatósága által alkalmazandónak tekintett jog alapján; vagy (ii) a rendelkezései alapján jogi kötérről nem bír vagy nem végleges; vagy (iii) azt a későbbiekben

41 Lásd ehhez *A/CN.9/832 Report of Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of its sixty-second session (New York, 2-6 February 2015)*, 17–19. pontok; elérhető [2019. 08. 30.]: <https://undocs.org/en/A/CN.9/832>

42 Lásd SCHNABEL: i. m. 32. o., azonos eredményre jut: CHONG–STEFFEK: i. m. 468. o.

43 MORRIS–SHARMA: i. m. 492. o.

44 Az Igazságügyi Minisztériumban 2018-ban felállított Mediációs Munkabizottság röviden foglalkozott a mediáció eredményeként születő megállapodások közvetlen végrehajthatóságának kérdésével, a munkabizottság azonban arra az eredményre jutott, hogy a megállapodás végrehajthatósága szabályozásának módosítása nem eredményezne több mediációs eljárást, de jogbizonytalanságot szülne.

45 Lásd SCHNABEL: i. m. 42. o.

46 5. cikk 1. bekezdés a) pont.

módosították.⁴⁷ Ugyancsak az igény megtagadásához vezethet, ha az ellenérdekű fél bizonyítja, hogy az egyezségi megállapodásban foglalt kötelezettségek: (i) teljesítésre kerültek⁴⁸; vagy (ii) nem világosak vagy érthetők⁴⁹; ha az igény teljesítése ellentétes lenne a vitarendező megállapodásban foglaltakkal⁵⁰. Az utóbbi, kissé nehezen megragadható megtagadási ok illusztrálására szolgálhat az a példa, ha a felek vitarendező megállapodásukban egy bizonyos állam fórumának joghatóságát kötik ki igényük érvényesítésére, ez más államban indított eljárás esetén az igény megtagadásához vezethet.⁵¹ Ehelyütt fontos kiemelni, hogy ez a megtagadási indok opt out lehetőséget teremt a felek számára, hogy teljes egészében kizárják az Egyezmény alkalmazhatóságát vitarendező megállapodásuk tekintetében: ilyen tartalmú megegyezés esetén a vitarendező megállapodással nyilvánvalóan ellentétes volna az igény teljesítése.

Sajátos megtagadási okként szerepel az Egyezményben az az eset, ha a mediátor súlyosan megsértette a mediátorra vagy a mediációra alkalmazandó előírásokat, és enélkül az érintett fél nem kötötte volna meg a vitarendező megállapodást.⁵² A mediátorra vagy a mediációra alkalmazandó előírások megsértésére utaló megtagadási ok kapcsán ki kell emelni, hogy az első kommentárok szerint ez csak abban az esetben alkalmazható, ha ténylegesen léteznek a mediátorra vagy a mediációra vonatkozó előírások, így például a mediatori tevékenység engedélyezési feltételei között, vagy a felek és a mediátor közötti szerződésbe foglaltan. Amennyiben nincsenek a mediátorra vonatkozó kötelező előírások, a vitarendező megállapodásra alapozott igény elbírálása ügyében eljáró fórum nem kérhet számon standardokat utólag a mediátoron (mint például azt, hogy a mediátornak bizonyos jó gyakorlatokat kellett volna követnie).⁵³

Ugyancsak megtagadási indok, ha a mediátor elmulasztotta feltárni a felek előtt a mediátor pártatlanságát vagy függetlenségét illetően megalapozott kétségeket felvető körülményeket, és ez a mulasztás olyan jelentős hatást vagy indokolatlan befolyást gyakorolt az egyik félre, hogy a fél ezen mulasztás nélkül nem kötötte volna meg az egyezségi megállapodást⁵⁴. Az utóbbi, nem is a vitarendező megállapodással, hanem a mediátor tevékenységével összefüggő megtagadási okok komoly vitákat generáltak az Egyezmény tárgyalása során. Egyes delegációk a mediátor csalárd magatartásával összefüggő esetek más megtagadási okok keretében kezelhetőnek tartották⁵⁵, és felhívták a figyelmet arra, hogy a mediátor

nem szükségszerűen független abban az értelemben, ahogy az a választottbírótól megkövetelt. A feleknek jó oka lehet arra, hogy nem pártatlan mediátort válasszanak, például olyat, akinek már van előzetes ismerete a szituációról, vagy olyat, aki egyik vagy mindkét félhez közel áll és ezáltal képes meggyőző hatást gyakorolni.⁵⁶ Az első kommentárok szerint a norma megszövegezéséből is kiolvashatóan ezt a megtagadási indokot is megszorítóan kell értelmezni: olyan kirívóan súlyos esetben alkalmazható például, ha a mediátor elmulasztja feltárni, hogy az egyik féltől korábban közvetlen anyagi szolgáltatást kapott.

Hivatalból figyelembe vehető megtagadási indokként az Egyezmény a vitarendező megállapodás közrendbe ütközését, illetve a vita tárgya „mediálhatóságának” hiányát említi. Az 5. cikk 2. bekezdése alapján a 4. cikk alapján történő igényérvényesítés helye szerinti részes állam illetékes hatósága megtagadhatja a jogvédelmi igény teljesítését, ha megállapítja, hogy: a) az igény teljesítése ellentétes lenne ezen részes állam közrendjével; vagy b) a jogvita tárgya ezen állam joga szerint nem rendezhető mediációs eljárás útján.

A közrendi szabály egyértelműen a New York-i Egyezmény 5. cikk (2) bekezdésének mintájára készült, így az ahhoz kapcsolódó értelmezés itt is irányadó lehet. Vélhetően a Szingapúri Egyezményt értelmező bíróságok is elsajátítják azt a New York-i Egyezmény kapcsán általánosan elfogadott álláspontot, hogy a közrendi klauzula csak rendkívül kivételes esetben és nagyon óvatosan alkalmazható, nem áthatja alá az Egyezmény alapvető célkitűzéseit. A jogirodalom azt emelte ki, hogy egy tagállam nem tagadhatja meg a vitarendező megállapodás végrehajtását (vagy az arra történő hivatkozást) közrendbe ütközés miatt azért, hogy ebben az államban mediatori tevékenységet csak engedéllyel rendelkező személyek folytathatnak. Ugyancsak megszorító értelmezés várható a jogvita mediációra való alkalmassága tekintetében: csak akkor tagadható meg a vitarendező megállapodásra alapított igény teljesítése, ha kötelező jogi rendelkezés kifejezetten megtiltja az adott jogvita mediáció útján történő rendezését. A választottbírói út alkalmazhatóságára vonatkozóan léteznek korlátozó törvényi szabályok (arbitrability kérdése), az azonban alig-alig képzelhető el, hogy az egyes jogrendszerek valamely vita önkéntes rendezését (vitarendező megállapodás keretében) kizárják – e megtagadási ok így vélhetően meg lehetőségen ritkán kerül majd alkalmazásra.⁵⁷

47 5. cikk 1. bekezdés b) pont.

48 Érdemes megjegyezni a Szingapúri Mediációs Egyezmény dogmatikai botlását ezen megtagadási ok tekintetében. Elméleti szempontból ugyanis a kötelezettség teljesítése nem a megállapodás végrehajthatóságát – amelynek feltételeit az Egyezmény tartalmazza –, hanem konkrét végrehajtását akadályozza, amely viszont az Egyezmény alapján a nemzeti jogalkotó hatáskörében maradt. (Erre az összefüggésre Boreczki Szabolcs hívta fel a figyelmemet.)

49 5. cikk 1. bekezdés c) pont.

50 5. cikk 1. bekezdés d) pont.

51 Másik példa lehet: ha a felek rögzítik a vitarendező megállapodásban, hogy mielőtt bírósághoz fordulnának, kötelesek ismét a mediátorhoz fordulni. Lásd Schnabel: i. m. 49. o.

52 5. cikk 1. bekezdés e) pont.

53 Schnabel: i. m. 51. o.

54 5. cikk 1. bekezdés f) pont.

55 Lásd interventions of Mexico, Australia, the United States, Singapore, Canada, China, Argentina, and Pakistan, in: *UNCITRAL Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement)*, 65th Session, Sept. 16, 2016, 9:30–12:30,

<https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/e6cda078-71e2-4108-adab-66df99f84fda>; idézi: Schnabel: i. m. 50. o.

56 Lásd intervention of Switzerland, in: *UNCITRAL Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement)*, 65th Session, Sept. 21, 2016, 14:00–17:00,

<https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/8cdfd2fc-617b-432d-bf9c-98d8abf0d29a>, idézi: SCHNABEL: i. m. 50. o.

57 Az Egyezmény 6. cikkében szereplő „Párhuzamos eljárások” címet viselő rész további (igaz ideiglenes) megtagadási indokként fogható fel. Azt az esetet öleli fel, amikor az egyik részes államban már benyújtották bírósághoz a vitarendezési megállapodással kapcsolatos kérelmet, de a fél egy másik államban vitatja a megállapodásból fakadó igényt az 5. cikkben szereplő valamely megtagadási okra hivatkozva. Ilyen esetben a kérelmet elbíráló állam bírósága felfüggesztheti az eljárást, és az ellenérdekű fél kérelmére kötelezheti a másik felet biztosíték adására. Lásd CHONG-STEFFER: i. m. 477. o.

6. FENNTARTÁSOK

A Szingapúri Mediációs Egyezmény kifejezetten lehetőséget ad a részes tagállamok számára két fenntartásra. A 8. cikk egyrészt lehetővé teszi, hogy a csatlakozó állam kizárja az Egyezmény alkalmazhatóságát olyan vitarendező megállapodások esetében, amelyekben az állam maga vagy valamely kormányzati szerve szerződő fél [8. cikk 1. bekezdés a) pont]. Másrészt lehetőség van olyan fenntartásra is, amelynek értelmében az Egyezményt csak akkor kell alkalmazni, ha a vitarendező megállapodásban részes felek megállapodtak az Egyezmény alkalmazásában [8. cikk 1. bekezdés b) pont]. A konvenció főszabályként alkalmazandó a nemzetközi vitarendező megállapodásokra, hacsak a felek nem zárták azt ki, amire az 5. cikk 1. bekezdés d) pontja egyébként lehetőséget biztosít. Ha viszont egy állam él az utóbb említett fenntartással, az Egyezmény csak akkor kerülhet alkalmazásra, ha a vitarendezésben részes felek ebben (is) megállapodtak.

Az utóbbi, ún. opt-in fenntartás kapcsán számos divergáló vélemény fogalmazódott meg a tárgyalások során. Kritikaként elhangzott, hogy egyrészt nem várható el a felektől,

hogy egy mediációs folyamat végén még arra is gondoljanak, hogy alkalmazandónak rendeljék a Szingapúri Egyezményt⁵⁸, másrészt pedig nem valószínű, hogy lenne olyan fél, aki ne akarná eleve azt, hogy az általa megkötött megállapodás végrehajtható legyen.⁵⁹ Más álláspontok azzal támasztották alá az opt-in fenntartás indokoltságát, hogy a mediációs egyezségek végrehajtása szembe megy a jogintézmény természetével, hiszen a mediáció során a felek elvileg olyan megállapodást kötnek, amely mindannyiuk számára előnyös, valamilyen kompromisszumot tartalmaz, így nincs feltétlenül szükség a közvetlen végrehajtásra.⁶⁰ A kompromisszum eredményeként elfogadott opt-in fenntartás lehetőségével kapcsolatosan az Egyezmény első kommentárjai azt emelik ki, hogy a fenntartással élő állam bíróságai nem követelhetik meg speciális kifejezések használatát a felektől (amelyek arra utalnak, hogy a felek kívánták az Egyezmény alkalmazását), elegendő egyszerűen utalniuk az Egyezményre, vagy olyan állam jogát alkalmazandó jogként választani, amely nem élt a fenntartás lehetőségével.⁶¹

58 MORRIS-SHARMA: i. m. 508. o.

59 McCORMICK-ONG: i. m. 538. o.

60 CHONG-STEFFEK: i. m. 460–461. o.

61 SCHNABEL: i. m. 57. o.

Jogértelmezés*

SZEMELVÉNY A KÖZIGAZGATÁSI JOG TERÜLETÉRŐL

AZ ÜGYINTÉZÉSI HATÁRIDŐ TÚLLÉPÉSÉNEK KÖVETKEZMÉNYE A SOMMÁS ELJÁRÁSRA IRÁNYADÓ HATÁRIDŐ ELMULASZTÁSA ESETÉN

A sommás eljárást, 2016. január 1-jei hatállyal a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2015. évi CLXXXVI. törvény iktatta be a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvénybe (a továbbiakban: Ket.) „pilot” jelleggel. A sommás eljárásra irányadó rendelkezéseket a jelenleg hatályos általános hatósági eljárási kódex, azaz az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) is tartalmazza.

Az Ákr.-ben az ügyintézési határidő gyakorlatilag objektívvé vált. A hivatalbóli eljárásokban és azon kérelemre induló eljárásokban, amelyekben nincs helye függő hatályú döntés meghozatalának, csupán a felfüggesztés és a szünetelés eredményezi az ügyintézési határidő nyugvását. Ennek megfelelően, például az az időtartam, amikor hóesés miatt a munka szünetel a hatóságnál – a Ket.-tel ellentétben – már beleszámít az ügyintézési határidőbe.

A jogalkalmazók részéről visszatérően felmerülnek kérdések a közigazgatási hatósági eljárás ügyintézési határidejének számítása, valamint az ügyintézési határidő elmulasztása vonatkozásában. Például, hogy mik lehetnek az ügyintézési határidő mulasztásának következményei a sommás eljárásokban, ha a hatóság az irányadó nyolc napon belül nem hozza meg döntését, ugyanakkor függő hatályú döntés meghozatalára sem kerül sor. A lentebb ismertetettek az Igazságügyi Minisztérium hivatalos álláspontját tükrözik e kérdés kapcsán.

A hatóság a kérelmet automatikus döntéshozatali eljárásban, sommás eljárásban, vagy teljes eljárásban bírálja el. A sommás eljárás lehetősége minden ügyben adott. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Ákr. 39. §-a alapján ágazati törvény egyes ügyekben a sommás eljárás alkalmazását kizárhatja.

Az Ákr. 41. § (1) bekezdése értelmében a sommás eljárási forma lényege, hogy amennyiben a kérelem és annak mellékletei hiánytalan benyújtásakor a döntéshez szükséges minden bizonyíték rendelkezésre áll, és nincs ellenérdekű fél, akkor a hatóságnak az Ákr. 50. § (2) bekezdés b) pontja alapján azonnal – de legkésőbb nyolc napon belül – döntést kell hoznia.

Az Ákr. 50. § (4) bekezdése szerint az ügyintézési határidőn belül a hatóságnak, mind a döntés meghozataláról, mind annak közléséről intézkednie kell. Az ügyintézési határidő kezdetét az Ákr. 50. § (1) bekezdésében,¹ illetve az Ákr. 37. § (2) bekezdésében² foglalt rendelkezések együttesen határozzák meg. Továbbá az Ákr. 52. § (1) bekezdése szabályozza,³ hogy mely napok nem számítanak bele a napokban megállapított határidőbe.

Amennyiben a hatóság az ügyintézési határidőn belül mellőzi a döntéshozatalt, és jogszerű hallgatásnak nincs helye, az Ákr. azt szankcionálja. A kérelemre induló eljárások esetén, az ügyintézési határidő túllépésére irányadó szabályokat az Ákr. 51. §-a határozza meg.⁴

Az Ákr. 51. § a) pontjában meghatározott esetkör arra vonatkozik, amikor a hatóság a függő hatályú döntést nem hozza meg határidőben. E rendelkezés azonban sommás eljárásokban nem lehet irányadó, tekintettel arra, hogy sommás eljárásban függő hatályú döntés meghozatalának nincs helye, arra csupán a teljes eljárásban kerülhet sor.

Az Ákr. 51. § b) pontjával összefüggésben megállapítható, hogy e rendelkezés alapján csak az egész eljárás lefolytatására irányadó ügyintézési határidő jogtalan túllépése esetén illeti meg az ügyfelet a visszatérítés, illetve megtérítés, ugyanis valójában e határidő mulasztása jelenthet érdemi sérelmet az ügyfél számára. Nyelvtani-rendszerint értelmezéssel is megállapítható,

- 1 Ákr. 50. § (1) Ha törvény eltérően nem rendelkezik, az ügyintézési határidő az eljárás megindulásának napján kezdődik.
- 2 Ákr. 37. § (2) Az eljárás a kérelemnek az eljáró hatósághoz történő megérkezését követő napon indul.
- 3 Ákr. 52. § (1) A napokban megállapított határidőbe nem számít bele a határidő kezdetére okot adó cselekmény vagy körülmény bekövetkezésének, a közlésnek, a kézbesítésnek, a hirdetmény kifüggesztésének és levételének, valamint a közhírré tétel napja.
- 4 Ákr. 51. § Ha a hatóság
 - a) határidőben nem hoz függő hatályú döntést,
 - b) az ügyintézési határidőt túllépi – és függő hatályú döntés meghozatalának nem volt helye –, vagy
 - c) az automatikus döntéshozatal, vagy a sommás eljárás szabályait indokolatlanul mellőzi,
 az eljárás lefolytatásáért illetékeknek vagy díjnak megfelelő összeget, ennek hiányában tízezer forintot megfizet a kérelmező ügyfélnek, aki mentesül az eljárási költségek megfizetése alól is.

* Az Igazságügyi Minisztérium állásfoglalásai, jogértelmezései az Alkotmánybíróság 60/1992. (XI. 17.) AB határozata értelmében kizárólag szakmai tájékoztatás érdekében készültek, azoknak bíróságra vagy más hatóságra nézve kötelező ereje nincs.

hogyan az Ákr. valamennyi szabálya – így a hatóság mulasztása kapcsán is – az ügyintézési határidő alatt az ügy tényleges elintézésére nyitva álló határidőt érti.

E rendelkezés alkalmazására azonban kizárólag az Ákr. 43. § (8) bekezdésében⁵ foglalt esetben kerülhet sor. Ennek megfelelően sommás eljárás keretében, e rendelkezés sem bírhat relevanciával.

A sommás eljárás ügyintézési határidejének elmulasztása – azaz a sommás eljárás szabályainak indokolatlan mellőzése – esetén kizárólag az Ákr. 51. § c) pontjában foglalt jogkövetkezmény alkalmazásának lehet helye. Indokolatlan mellőzésen azt szükséges érteni, hogy fennállnak ugyan a sommás eljárás feltételei, törvény sem zárja ki adott ügyben a sommás eljárás alkalmazását, de a hatóság mégsem a sommás eljárásra vonatkozó szabályok szerint jár el; a szabályszerű eljárás pedig magában foglalja az eljárási határidő megtartását is. Ennek megfelel az az eset, amikor a hatóság nyolc napon belül nem hozza meg döntését.

Indokoltan a hatóság csupán az Ákr. 41. § (2) bekezdésében⁶ foglaltak értelmében mellőzi a sommás eljárás szabályait, azaz amikor a hatóság azt állapítja meg, hogy a sommás eljárás feltételei nem állnak fent.

* * *

SZEMELVÉNY A KÖZSZOLGÁLATI JOG TERÜLETÉRŐL

A MUNKAVISZONYBAN TÖLTÖTT IDŐ JOGI MEGÍTÉLÉSE A JUBILEUMI JUTALOMRA VALÓ JOGOSULTSÁG SZEMPONTJÁBÓL

Egy közös önkormányzati hivataltól érkezett megkeresésben kérdésként merült fel, hogy az 1992. július 1-je után munkaviszonyban töltött idő a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Kttv.) szerinti jubileumi jutalomra jogosító időbe beszámítható-e.

A Kttv. jubileumi jutalomról rendelkező 150. § (3) bekezdés a) és b) pontja értelmében a jubileumi jutalomra jogosító idő megállapításánál – többek között – az e törvény, a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Ktv.), a kormánytisztviselők jogállásáról

5 Ákr. 43. § (8) Nincs helye függő hatályú döntés meghozatalának, ha
 a) a döntés
 aa) – központi hivatal kivételével – központi államigazgatási szerv vagy annak vezetője, vagy
 ab) a Magyar Nemzeti Bank hatáskörébe tartozik,
 b) az ügy tárgya honvédelmi és katonai, továbbá nemzetbiztonsági célú építmény.
 6 Ákr. 41. § (2) Ha a hatóság megállapítja, hogy az (1) bekezdésben meghatározott bármely feltétel nem áll fenn, a sommás eljárás szabályait mellőzi, és függő hatályú döntést vagy a 43. § (7) vagy (13) bekezdésében meghatározott valamely döntést hoz.

szóló 2010. évi LVIII. törvény (a továbbiakban: Ktv.), valamint az állami tisztviselőkről szóló 2016. évi LII. törvény (a továbbiakban: Áttv.) hatálya alá tartozó munkáltatónál munkaviszonyban, közszolgálati, kormánytisztviselői és állami szolgálati jogviszonyban, továbbá a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) hatálya alá tartozó szervnél munkaviszonyban, közalkalmazotti jogviszonyban töltött időt kell figyelembe venni.

A jogosító idő számításánál tehát a Kttv., a Ktv., a Ktv., az Áttv., illetve a Kjt. hatálya alá tartozó szerveknél jogviszonyban töltött időt, valamint – a szervezeti jogutódlásra tekintettel – az e szervek jogelőd szerveinél munkaviszonyban töltött időt kell figyelembe venni. Ennek megfelelően figyelmen kívül kell hagyni azt a munkaviszonyban töltött időtartamot, amelyet a köztisztviselő nem a Kttv., a Ktv., a Ktv., az Áttv., illetve a Kjt. hatálya alá tartozó szerv jogelőd szervénél töltött munkaviszonyban.

A fentiek alapján tehát a jubileumi jutalomra jogosító idő megállapításánál csak a Ktv. hatálybalépését – 1992. július 1-jét – megelőzően munkaviszonyban töltött idő beszámítására van lehetőség – amennyiben az érintett a fentiek szerinti jogelőd szervevel állt munkaviszonyban –, 1992. július 1-jét követően a fent nevesített törvények hatálya alá tartozó szervnél munkaviszonyban töltött időt a Kttv. 150. § (3) bekezdésében foglaltak alapján figyelembe venni nem lehet.

* * *

SZEMELVÉNY A POLGÁRI ELJÁRÁSJOG TERÜLETÉRŐL

A PERFELVÉTELI TÁRGYALÁSON VALÓ JELENLÉT

Az első jogalkalmazói tapasztalatok alapján érkezett jelzések szerint a gyakorlatban kérdésként merült fel, hogy mi az indoka annak, hogy a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) csak az érdemi tárgyalás esetében ad lehetőséget arra, hogy a fél kérje a tárgyalásnak a távollétében történő megtartását, míg a perfelvételi tárgyalás tekintetében ezt nem engedi, és ezzel kötelezővé teszi a perfelvételi tárgyaláson való jelenlétet.

Az érintett jogszabályi rendelkezések a szabályozás logikai sorrendjében a következők:

„227. § (3) Ha a fél jogi képviselője szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, valamint, ha a jogi képviselőként megjelent személy a képviseleti jogát nem igazolja, vagy képviselőként nem járhat el, a fél részéről a tárgyalást elmulasztottnak kell tekinteni akkor is, ha személyesen vagy más képviselője megjelent. Ha a képviseleti jog igazolása nem szabályszerű, a bíróság rövid határidővel felhívja a megjelent személyt a képviseleti jog szabályszerű igazolására.”

„190. § (1) Ha a perfelvételi tárgyalást

- a) valamennyi fél elmulasztotta, vagy
b) valamelyik fél elmulasztotta, és a jelen lévő fél nem kérte annak megtartását,
a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti.”

„121. § (1) Az eljárás szünetel, ha

- (...)
b) az érdemi tárgyalást valamennyi fél elmulasztja, vagy az érdemi tárgyaláson megjelent egyik fél sem kívánja az ügy tárgyalását, és a mulasztó fél egyik esetben sem kérte a tárgyalás távollétében történő megtartását, a tárgyalás időpontjától.”

A Pp. kiemelt jogalkotói célkitűzése volt a koncentrált per feltételeinek megteremtése, melynek egyik garanciája az osztott perszerkezet bevezetése, mely mind időben, mind funkciójában két részre tagolja az eljárást. A per előkészítése – az állítások, indítványok megtételére és véglegesítésére szolgáló – perfelvételi szakban történik, míg az ott rögzült állítások, indítványok alapján az érdemi tárgyalási szakban folytatja le a bíróság a bizonyítást. Mindkét szakban kiemelt jelentőséggel bírnak a szóbeliséget, közvetlenséget szolgáló tárgyalások: a perfelvételi tárgyalás és az érdemi tárgyalás. A tisztességes eljárás elvének maradéktalan érvényesülése érdekében hangsúlyozni kell, hogy a perfelvételi szakban is csak abban az esetben kerülhet sor a perfelvételi tárgyalás mellőzésére, ha a felek nem kérik annak megtartását (Pp. 197–198. §), egyéb esetekben a bíróság minden esetben perfelvételi tárgyalást tart [Pp. 187. § a)–b) pontok].

A Pp. a per teljes körű előkészítése, a perkoncentráció érvényesülése érdekében kötelezővé teszi a perfelvételi tárgyaláson a felek jelenlétét, mert csak így biztosítható, hogy a félnek a korábban, perfelvételi iratban megtett vagy a perfelvételi tárgyaláson elhangzó, illetve az ott módosuló nyilatkozataira, indítványaira az ellenérdekű fél érdemben nyilatkozni tudjon, perfelvételi nyilatkozatait megváltoztathassa és a fél jelenlétének hiánya ne vezessen a perfelvételi tárgyalás elhalasztásához, mely a per elhúzódsát eredményezi.

A Pp. 190. §-a egyértelműen szabályozza a perfelvételi tárgyalás elmulasztásának jogkövetkezményeit. Ha a perfelvételi tárgyalást valamennyi fél elmulasztotta, vagy valamelyik fél elmulasztotta, és a jelen lévő fél nem kérte annak megtartását, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti [Pp. 190. § (1) bekezdés].

A Pp. 190. § (2) bekezdése értelmében pedig, ha a perfelvételi tárgyalás a jelen lévő fél kérelmére megtartásra kerül,
a) úgy kell tekintetni, hogy a mulasztó fél a megjelent fél tárgyalást megelőzően vagy tárgyaláson előterjesztett tényállítását, jogállítását, illetve bizonyítékát nem vitatja, valamint kérelme, indítványa teljesítését

nem ellenzi, kivéve, ha korábban ezekkel ellentétes nyilatkozatot tett,

- b) úgy kell tekinteni, hogy a mulasztó fél keresete vagy ellenkérelme megalapozásához egyéb perfelvételi nyilatkozatot nem kíván, illetve nem tud tenni,
c) a mulasztó féllel közöltnek kell tekinteni a tárgyaláson jelen lévő fél nyilatkozatát, a tárgyaláson csatolt, illetve kézbesíthető iratot és
d) a perfelvétel lezárható, kivéve, ha a perfelvételi tárgyalást e törvényben meghatározott okból el kell halasztani.

A törvény tehát a perfelvételi tárgyalás eredményességéhez és hatékony lebonyolításához feltétlenül szükségesnek tartja azt, hogy a fél a perfelvételi tárgyaláson megjelenjen, ami a kötelező jogi képviselő esetében a jogi képviselő megjelenésének követelményét jelenti, hiszen hatályos nyilatkozatot ez esetben csak a jogi képviselő tehet. Ugyanakkor szükséges lehet az is, hogy olyan személy is jelen legyen a perfelvételi tárgyaláson, aki kompetens, megfelelően felkészült ténybeli és bizonyítási kérdésekben. Ellenkező esetben ugyanis a perfelvételi tárgyalás nem tudja megfelelően betölteni a szerepét, ez a perfelvételi tárgyalás elhalasztását eredményezheti, ami ellentétes a perkoncentráció elvével. Erre tekintettel írja elő a Pp. 189. § (6) bekezdése a perfelvételi tárgyaláson való jelenlétre azt is, hogy a fél köteles gondoskodni arról, hogy a perfelvételi tárgyaláson tény- és bizonyítási kérdésekben személyesen vagy képviselője útján nyilatkozatot tudjon tenni. Ennek érdekében a kötelező jogi képviselő esetében is lehetővé teszi a törvény, hogy a jogi képviselő közreműködése mellett – a képviselő általános szabályait e körben felülírva – maga a fél vagy egyéb meghatalmazottja is hatályosan nyilatkozhat a perfelvételi tárgyaláson [Pp. 191. § (4) bekezdés] azaz, hogy ez a nyilatkozat csak a tényállítás, a bizonyíték és a bizonyítási indítványok tekintetében hatályos. Az egyéb nyilatkozatokat – ha a jogi képviselő kötelező – a jogi képviselőnek kell megtennie, így nem mellőzhető a jogi képviselő jelenléte a perfelvételi tárgyaláson akkor sem, ha a tényállításra, a bizonyítékra és a bizonyítási indítványokra vonatkozó a nyilatkozatok megtétele érdekében a tárgyaláson maga a fél vagy a fél nem jogi képviselő meghatalmazottja megjelenik.

A perfelvételi szak céljára tekintettel tehát a Pp. kivételt nem engedő módon valamennyi fél számára kötelezővé teszi a perfelvételi tárgyaláson való megjelenést, és nem ad arra lehetőséget, hogy bármelyik fél kérhesse a perfelvételi tárgyalás távollétében való megtartását. A tárgyalás távollétében való megtartását csak az érdemi tárgyalás vonatkozásában kérheti bármelyik fél, arra tekintettel, hogy az érdemi tárgyaláson a perfelvételi szakban rögzült állítások alapján bizonyítást folytat le a bíróság, ami nem feltétlenül igényli a felek jelenlétét. A Pp. 121. § (1) bekezdés b) pontja egyértelműen meghatározza, hogy a fél csak az érdemi tárgyalás tekintetében élhet ezzel a jogával, a perfelvételi tárgyalás esetén nem.

* * * Az Igazságügyi Minisztérium állásfoglalásai, jogértelmezései az Alkotmánybíróság 60/1992. (XI. 17.) AB határozata értelmében kizárólag szakmai tájékoztatás érdekében készültek, azoknak bíróságra vagy más hatóságra nézve kötelező ereje nincs. * * *

Konferencia-összefoglaló

NEMZETKÖZI IGAZSÁGÜGYI PARTNERSÉGI KONFERENCIA AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM ÉS AZ EURÓPAI KÖZJOGI SZERVEZET RENDEZÉSÉBEN

2019. június 20-án az Igazságügyi Minisztérium az Európai Közjogi Szervezettel (EPLO) közösen nemzetközi igazságügyi partnerségi konferenciát rendezett Budapesten.

A nagyszabású, igazságügyi minisztereket és az igazságügy számos területén komoly szakmai múlttal rendelkező professzorokat vendégül látó eseményen Libanon, Marokkó és Tunézia, valamint Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Ukrajna és Moldova, illetve Luxemburg egyaránt képviseltette magát.

A rendezvény fővédnökei, Trócsányi László igazságügyi miniszter és Spyridon Flogaitis, az EPLO igazgatója üdvözlő szavait követően a résztvevők meghallgathatták Johannes Hahn európai szomszédságpolitikáért és csatlakozási tárgyalásokért felelős biztos videóüzenetét, majd ezt követően a konferencia két párhuzamos ülésre oszlott. A miniszterek és a magas rangú kormányzati tisztviselők részvételével tartott ülésen az igazságügyi együttműködés stratégiai kihívásait vitatták meg, emellett értékelték a jelenlegi politikai és jogi keretet, valamint a területre vonatkozóan új kezdeményezéseket terjesztettek elő. A párhuzamos ülés a bírósági tisztviselők és az igazságügyi képzési intézmények képviselőinek részvételével igyekezett azonosítani azokat a projekteket és formátumokat, melyek révén a bírósági infrastruktúrával és az igazgatással, az ügykezeléssel, az informatikai és statisztikai támogatással, valamint az emberi erőforrás-tervezéssel és az igazságügyi képzéssel kapcsolatos segítségnyújtás legjobban megvalósítható.

TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ MINISZTER ÉS SPYRIDON FLOGAITIS IGAZGATÓ KÖSZÖNTŐBESZÉDE

Trócsányi László igazságügyi miniszter arról beszélt, hogy az Európai Unió polgárai ma már szabadon eldönthetik, melyik tagállamban kívánnak élni, dolgozni, tanulni vagy éppen házasságot kötni. A személyek szabad mozgása pedig kikényszeríti az államok együttműködését a bűnüldözésben csakúgy, mint az igazságszolgáltatás területén.

A gyors jogsegély kölcsönös biztosítása nélkül az igazságszolgáltatás „elnehezülne”, pusztán azért, mert a vádlottak, a tanúk más tagállamban tartózkodnak,

vagy mert a külföldön keletkezett bizonyítékok beszerzése akadályba ütközne.

A büntetőjogi együttműködés területei közül kiemelte a terrorizmus finanszírozása ellen hozott szabályozásokat, a nemzetközi polgári jogi ügyek területéről pedig különösen fontosnak nevezte a nemzetközi családi jogviszonyok rendezését.

Beszédében kitért arra is, hogy az elmúlt évtizedekben ugrásszerűen megnőtt a globális adatmegosztás és -gyűjtés mértéke, és e megváltozott körülmények között garantálni kell a személyes adatok védelmét. A feladat azért is sokrétű, mert egyidejűleg kell biztosítani az adatok szabad áramlását és figyelmet fordítani arra, hogy a gazdasági szereplőket ne sújthassák aránytalan terhekkel, ezért is rendkívül fontos az uniós adatvédelmi reform kidolgozásában való magyar részvétel.

Ugyancsak jelentős eredménynek nevezte a 2018-ban hatályba lépett adatvédelmi rendeletet (GDPR) is, hozzátéve, hogy minden egyes helyi vagy nemzetközi cégnek, amely az unióban üzleti tevékenységet folytat vagy uniós polgárok személyes adatait kezeli, meg kell felelnie az új szabályozásnak.

Véleménye szerint az EU-nak az a célja, hogy úttörő szerepet töltsön be az adatvédelmi szabályozás területén, és mintául szolgáljon a nemzetközi sztenderdek kialakítása során.

Mint kiemelte, a mobilitás ugrásszerű növekedése és a digitalizáció korábban elképzelhetetlen térnyerése miatt a földrajzi határok fizikai védelme, valamint az emberek, az áruk, a szolgáltatások, a tőke és az adatok áramlásának szabályozása és ellenőrzése jelenti mára az állam egyik legfontosabb, meghatározó feladatát. Az EU ezért nem zárkozhat be elefántcsonttoronyába, meg kell hallgatnia az EU-n kívüli partner-

országokat és közösen kell kialakítaniuk az együttműködés kereteit.

Spyridon Flogaitis, az EPLO igazgatója kiemelte, hogy az oktatással és kutatással, valamint nemzetközi együttműködéssel foglalkozó szervezet munkájában 17 ország képviselői vesznek részt. Felidézte, hogy a szervezetet harminc éve azzal a szándékkal hívta életre, hogy tagjai megoldást találjanak Európa jövőjére, nemcsak az EU tagállamai, hanem a kontinens valamennyi lakója számára, és párbeszédet kezdeményezzenek az Európán kívüli társadalmakkal.

MEGÁLLAPODÁSOK PARAFÁLÁSA

A konferencia margóján lehetőség nyílt magyar-marokkói relációban a kiadatásra és az elítéltek átszállítására vonatkozó megállapodások parafálására, valamint a korábbi eredményes partnerségi kapcsolat további erősödését

szolgáló, 2019–2020. évre vonatkozó cselekvési terv, illetve magyar–tunéziai relációban az igazságügyi együttműködési megállapodás aláírására.

BUDAPEST DECLARATION

A konferencia záró momentumaként a résztvevők aláírták a Budapest Declaration nyilatkozatot, melyben Bosznia-Hercegovina, Libanon, Magyarország, Marokkó és Tunézia igazságügyi miniszterei kifejezték azon meggyőződésüket, miszerint a nemzetközi igazságügyi együttműködés és segítségnyújtás hatékony eszközt jelent az EU-tagállamok és a tagjelölt és szomszédos államok igazságszolgáltatása minőségének és hatékonyságának növelésében. Felhívást intéztek egyúttal az Európai Unióhoz, hogy folytassa a párbeszédet minden érdekelt féllel a tagjelölt és szomszédos államokkal folytatott igazságügyi együttműködés stratégiai irányairól, valamint biztosítson megfelelő eszközöket és finanszírozást a következő többéves pénzügyi keret időszakájában e tevékenységek támogatásához.

A felek megerősítették az EU-tagállamok szerepét az Unió tevékenységeit kiegészítő és támogató, valamint a közös régiós célokat előmozdító segítségnyújtási projektek meghatározásában és kialakításában, és kifejezésre juttatták azon szándékukat, hogy a tagjelölt és szomszédos államok igazságszolgáltatásait olyan projektekkel támogassák, melyek igyekeznek feltárni a segítségnyújtásra fordítható humán és pénzügyi erőforrásokat.

Közéleti események

(2019. június – 2019. szeptember)

Európa is csak akkor maradhat meg, ha megőrzi önmagát

Az ezeréves magyarság azt üzeni Európának, hogy csak akkor maradhat meg, ha megőrzi önmagát, megvédi határait, a nemzetek Európáját és keresztény szabadságát – jelentette ki az igazságügyi miniszter 2019. augusztus 20-án, Miskolcon.

Varga Judit az államalapítás alkalmából, a Szent István téren megtartott városi ünnepségen azt mondta, hogy a múlt a magyarokat alázatra, elfogadásra és kitartásra tanította.

Így – mint az elmúlt ezer évben – ma is az a feladatunk, hogy kiálljunk önmagunkért és azokért az értékekért, amelyekben hiszünk – tette hozzá.

„Kiállni a keresztény Európáért és megvédeni azt, ami a miénk, azt, amik vagyunk” – fogalmazott a miniszter.

Szent István királyt méltatva azt mondta, a fiatalon trónra lépő magyar uralkodó mély, a magyarság jövőjét még ezer év után is befolyásolni képes nyomot hagyott a történelemben.

„Szent István a legnagyobb dolgot tette, amit egy uralkodó megtehet saját népéért, megvédte Magyarország függetlenségét egy olyan korban, amikor magától értetődő lett volna a behódolás és az önfeladás” – hangoztatta Varga Judit, hozzátéve, hogy István letette az önálló magyar állam alapjait, amelyet erős törvényekkel, határvédelemmel és a magyar állam szuverenitásával erősített meg.

Az igazságügyi miniszter utalt arra, hogy a már István korában is széttagolt és sokszínű Európát a keresztény kultúra foglalta egységbe, a magyarok számára a kontinens pedig egy vallási, kulturális és politikai közösség, amely az államalapítás óta otthonát is jelenti.

A feladatunk nemcsak a tisztelet és az emlékezés. Nem elég egyszer helyes döntést hozni, mindenkor jó döntésekre van szükség, mivel Magyarország nem ajándékba kapta létét és szabadságát, azért folyamatosan meg kellett küzdenie – mondta Varga Judit.

Az ország viszontagságos történelme ellenére a magyarság mindvégig Európa határait védte, tehetségével és szorgalmával pedig gyarapította közös értékeit – jelezte.

Az „évszázados bátorság” egy újabb megvillanásának, valamint történelmi tanulságtételének nevezte az igazságügyi miniszter a harminc évvel ezelőtt Sopronban lezajlott páneurópai pikniket.

A keletnémet állampolgárok Nyugatra engedésével megkezdtük a vasfüggöny lebontását, amely aztán néhány hónap múlva teljesen leomlott, majd megnyílt az út Európa újraegyesítése előtt, ami azóta is folyamatos feladat – tette hozzá.

Az ünnepségen Kriza Ákos polgármester szavait tolmácsolva Alakszai Zoltán jegyző azt mondta, a magyarságnak és Magyarországnak addig van jövője, amíg vezetői a nemzet védelmét és megtartását tartják elsődlegesnek.

2019. augusztus 20.

Az Igazságügyi Minisztérium közleménye

Nemzeti Hitvallásunkkal tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését – hangsúlyozta Bóka János, az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi és európai uniós igazságügyi együttműködésért felelős államtitkára a totalitárius rendszerek áldozatainak emléknapján rendezett konferencián, Varsóban.

2019. augusztus 23-án Varsóban rendeztek miniszteri konferenciát a totalitárius rendszerek áldozatainak emléknapján, ahol Magyarországot Bóka János, az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi és európai uniós igazságügyi együttműködésért felelős államtitkára képviselte.

A megemlékezés alkalmával elfogadott nyilatkozat felhívja a figyelmet a totalitárius rendszerek által elkövetett bűncselekményekre, valamint megemlékezik az áldozatokról és a diktatúrák ellen harcolók hősiességéről. A nyilatkozat aláírói támogatnak minden erőfeszítést, amely az elkövetők felelősségére vonását célozza a nemzeti jogrendszerekkel összhangban. Bóka János a konferencián elmondta, hogy fejet hajtunk a nemzeti és nemzetközi szocialista diktatúrák több millió áldozata előtt, és kötelességünk emléküket ápolása. Az államtitkár szerint az európai generációk számára példaeértékű az a bátorság és emberség, amit a totalitárius rendszerek áldozatainak és üldözötteinek segítséget nyújtó személyek tanúsítottak.

Kiemelte továbbá, hogy Magyarország Kormánya a 2018–2020 közötti időszakban 200 millió forinttal támogatja az Európai Emlékezet és Lelkiismeret Platform tevékenységét, amely előmozdítja a nemzetközi együttműködést a totalitárius rendszerek működésével kapcsolatos tudás növelése, valamint az áldozatokról való megemlékezés érdekében.

2011 júniusában, a magyar EU-elnökség alatt, magyar–litván–lengyel kezdeményezésre, az EU-tagállamok igazságügyi miniszterei az 1939-ben Moszkvában megkötött Molotov–Ribbentrop-paktum aláírásának napját, augusztus 23-át nyilvánították a totalitárius rendszerek áldozatainak európai emléknapjává.

2019. augusztus 23.

Elfogadhatatlan a kettős mérce az EU 2021–2027-es költségvetési keretében

Elfogadhatatlan a 2021–2027-es időszakra vonatkozó európai uniós keretköltségvetésről szóló javaslatban alkalmazott kettős mérce, ahogy a kohéziós és a közös agrárpolitika finanszírozásának tervezett csökkentése is – szögezte le Varga Judit igazságügyi miniszter, miután az EU soros elnökségét betöltő Finnország európai ügyekért felelős miniszterével tárgyalt hét-főn, Brüsszelben.

A tárcavezető arról tájékoztatta az MTI-t, hogy Magyarország ebben a formájában elutasítja a tervezetet, részben azért, mert a kohéziós források a közép-európai térség, különösen Magyarország esetében csökkennének leginkább, ami szerinte teljességgel ellentétes ezen politika elvrendszereivel és célkitűzéseivel.

A kohézió jól működik, azt folytatni kell. Nem lehet útközben megváltoztatni a szabályokat és a korábbival ellentétes logika szerint elkezdni elosztani a forrásokat – fogalmazott.

Kiemelte, hogy egyfajta „visszas logikájú” bónuszrendszer is bevezetnének, amelynek keretében például a széndioxid-kibocsátás csökkentésére vonatkozó vállalásaikat nem teljesítő tagállamok pluszforrásokat kaphatnának a kohéziós pénzekből, míg a kötelezettségeiket teljesítő „jó tanulóknak”, például Magyarországnak nem jutna egyetlen eurócent sem ezen címszó alatt.

Varga Judit kitért a közös agrárpolitika (KAP) forrásainak tervezett megvágására is. „Nem feledkezhetünk meg a gazdákról sem, nem tudjuk elfogadni ezen jelentős csökkentést, amelyet Magyarország számára a KAP terén is javasolnak” – hangsúlyozta, hozzátéve, hogy a gazdáknak egyre nagyobb kihívásokkal kell szembenézni, de ehhez nem biztosítanak pluszforrásokat.

A miniszter a közösségi pénzek jogállamisági feltételekhez kötését is határozottan elutasította, mondván, továbbra is nyomást gyakorolnak az EU azon országaira, amelyek elutasítják a migrációt, és most ezt „jogállamisági köntösbe bújtatják”.

Mint mondta, a finn EU-elnökség nagyon ambiciózus, még idén le akarják zárni a költségvetési tárgyalásokat, a magyar kormány szerint azonban a minőség fontosabb a gyorsaságnál.

A kifutó Európai Bizottság a meglévő eszközök mellé újabb, jogilag megalapozatlan politikai eszközt akar létrehozni, ennek nincsen köze a költségvetéshez, s nem is fogja előmozdítani a pénzügyi fegyelmet – jelentette ki.

Végezetül pedig reményének adott hangot, hogy a november elején hivatalba lépő, új összetételű brüsszeli testület megfelel majd a szerződések betűjének, nem akar feleslegesen, politikai nyomással hatáskört bővíteni, illetve érdemi lépéseket fog tenni a valódi problémák kezelése érdekében.

2019. szeptember 2.

A tények minket igazolnak

Magyarország bebizonyította, hogy képes megvédeni a határokat, gátat tud szabni a szárazföldi migrációnak; „az élet és a tények tehát minket igazoltak: az a jó bevándorláspolitikai, amelyet a visegrádi országok képviselnek” – jelentette ki Varga Judit igazságügyi miniszter a Figyelő 2019. szeptember 5-ei számában megjelent interjúban.

Varga Judit szerint az Európai Unió (EU) bevándorlásügyben kialakított álláspontjában változásra engednek következtetni Ursula von der Leyen európai bizottsági elnök és Emmanuel Macron francia elnök nyilatkozatai, a külső határok megvédésének hangsúlyozása, valamint a német belpolitikai folyamatok.

Továbbá a dublini reformcsomag teljesen megfeneklett, a nyugat-európai politikusok közül is sokan belátták, hogy nem lehet olyan dolgokat ráerőltetni a tagállamokra, amelyek sértik az érdekeiket – folytatta a miniszter, hozzátéve, hogy a feszültségek ugyanakkor továbbra is fennmaradnak Nyugat-Európában.

Nekik most elsődleges kérdés, hogy mit kezdjenek azokkal a gazdasági bevándorlókkal, akik „már náluk vannak és eszük ágában sincs hazamenni” – mutatott rá.

A jogállamiság és az EU kérdéskörét érintő felvetésre válaszolva Varga Judit arról beszélt, hogy a nemzetközi szakmai meghatározás szerint a jogállamiság betartása elsősorban a nemzeti intézmények – alkotmánybíróság, bíróságok, ombudsmanok – elsődleges feladata, és ez abból ered, hogy az EU tagállamainak más és más jogi hagyományai vannak.

A jogállamiság kérdéséből akkor lehet probléma, ha politikai fegyverként kezdik el használni a „fősodortól eltérő, ugyanakkor legitim politikai álláspontot képviselő államok ellen”. Ez az akció már évek óta zajlik Magyarországgal szemben, a politikai ellenfeleink ebben a folyamatban a jogállamiság fogalmát teljesen eltorzították – értékelt Varga Judit, aki szerint ezt mi sem igazolja jobban, mint az uniós hetedik cikkely szerinti eljárás körül kibontakozott politikai vita.

Úgy fogalmazott: „az unióban zajló folyamatokat látva a kérdést úgy tudom egyszerűsíteni, hogy ahol bevándorlás-ellenes kormányok vannak, ott nem működik a jogállamiság, ahol pedig támogatják a bevándorlást, ott virágzik a jogállam”.

A tárcavezető határozottan nemmel válaszolt arra, hogy össze lehet-e kötni a jogállami elveket az uniós támogatások kérdéskörével. Rámutatott, az uniós szerződés szerint minden tagállam egyenrangú, nincsenek politikai feltételek.

Varga Judit beszélt arról is: kedvező jeleket lát annak kapcsán, hogy megváltozik az Európai Bizottság mentalitása. A bizottság elnöke számára elsődleges szempont lehet az, hogy ne megsértse, hanem megértse Közép-Európát – mondta.

A készülő csőd-eljárás kódex kapcsán Varga Judit elmondta: el kell érni, hogy a működési nehézségekkel, adósságokkal küzdő vállalkozások ne a megszűnés felé sodródjanak,

hanem a működőképesség fenntartása legyen a céljuk. Sokkal gyorsabbá kell tenni az esetleges felszámolási eljárásokat, és arra is megoldást kell találni, hogy a cégek hitelezői a vállalkozás felszámolása után valóban hozzájuthassanak a kölcsönadott pénzükhöz.

Varga Judit a közösségi oldalakat vizsgáló minisztériumi munkacsoportról szólva elmondta, hogy a techóriások által gyakorolt cenzúrát szeretnék megvizsgálni, hogy ki, mit, milyen alapon tehet. „Itt a magyar felhasználók szólásszabadságának a védelméről van szó, nem másról” – jelentette ki.

Kifejtette, a munkáját ősszel megkezdő munkacsoport nem szabályozást alkot, hanem a kialakult helyzetet elemzi, megvizsgálja a jogi körülményeket. Nem tudjuk ugyanis, hogy hová kerülnek az adataink, valamint azt, hogy az állampolgá-

rok véleményét, álláspontját adott esetben milyen alapon korlátozzák – magyarázta.

Az Országos Bírósági Hivatal és az Országos Bíró Tanács közti vitára vonatkozó kérdésre válaszolva Varga Judit kijelentette: azt igazságügyi miniszterként nem minősítheti, de szeretné, hogy a konfliktus nyugvópontra kerüljön. Varga Judit elmondta azt is, az Országos Bírósági Hivatal dinamikusan vágott bele a bíróságok működésének modernizációjába. Az európai igazságügyi eredménytablán elért eredmények mindezt visszaigazolják, büszkék lehetünk arra, hogy – például hatékonyságban, digitalizációban és gyorsaságban – Európa élvonalához tartozik a magyar igazságszolgáltatás.

2019. szeptember 5.

* * * A Közéleti hírek rovat zárása: 2019. szeptember 15. * * *

Kihirdetett törvények és az Igazságügyi Minisztérium tevékenységét közvetlenül érintő fontosabb egyéb jogszabályok

(2019. június 15. – 2019. szeptember 15.)

KIHIRDETETT TÖRVÉNYEK

- **2019. évi XLI. törvény** az Európai Hírközlési Hivatal (ECO) létrehozásáról szóló egyezmény kihirdetéséről
- **2019. évi XLII. törvény** a Magyarország Kormánya és a Nemzetközi Távközlési Egyesület között, a Nemzetközi Távközlési Egyesület ITU Telecom World 2019 rendezvényének lebonyolításáról, szervezéséről és finanszírozásáról szóló, a fogadó országgal kötött Megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi XLIII. törvény** a Nemzetközi Mobil Műholdas Szervezet létrehozásáról szóló egyezmény és annak 2008. évi módosítása kihirdetéséről
- **2019. évi XLIV. törvény** az Európai filmkoprodukciónak szóló egyezmény kihirdetéséről
- **2019. évi XLV. törvény** az Európa Tanács felülvizsgált filmkoprodukciónak szóló egyezménye kihirdetéséről
- **2019. évi XLVI. törvény** a Magyarország és a Brazil Szövetségi Köztársaság között létrejött kiadatási egyezmény kihirdetéséről
- **2019. évi XLVII. törvény** a Magyarország Kormánya és a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság Kormánya között a diplomata- és szolgálati útvételekkel rendelkező állampolgáraik kölcsönös vízummentességéről szóló megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi XLVIII. törvény** a szociális hozzájárulási adó mértékének csökkentéséről és az ezzel összefüggő más törvények módosításáról
- **2019. évi XLIX. törvény** a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény módosításáról
- **2019. évi L. törvény** a Londonban, 1985. október 16-án kelt, „a hajókon telepíthető INMARSAT földi állomások használatáról a területi vizeken és kikötőkben” tárgyú megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LI. törvény** a Magyarország Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya közötti, a védelmi együttműködésről szóló megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LII. törvény** a Magyarország Kormánya és a Horvát Köztársaság Kormánya között a katonai repülés és légvédelmi tevékenységek területén folytatott együttműködésről szóló Megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LIII. törvény** az egyrészről az Európai Unió és tagállamai, másrészről a Szingapúri Köztársaság közötti beruházásvédelmi megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LIV. törvény** a Magyarország Kormánya és a Zöld-foki Köztársaság Kormánya között a beruházások ösztönzéséről és kölcsönös védelméről szóló Megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LV. törvény** egyes ügyintézési folyamatok egyszerűsítéséről
- **2019. évi LVI. törvény** az állattenyésztés szabályozásához szükséges törvényi szintű rendelkezésekről
- **2019. évi LVII. törvény** az Észak-Macedón Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez való csatlakozásáról szóló Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- **2019. évi LVIII. törvény** Magyarország Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között a két ország közös államhatárán, Drégelypalánk és Ipolyhídvég (Ipeľské Predmostie) települések közötti közúti Ipoly-híd és a kapcsolódó létesítmények megépítéséről szóló megállapodás kihirdetéséről
- **2019. évi LIX. törvény** egyes közszolgálati tárgyú törvények módosításáról
- **2019. évi LX. törvény** egyes vagyongazdálkodást érintő rendelkezésekről, valamint a nemzeti pénzügyi szolgáltatásokkal összefüggő egyes törvények módosításáról
- **2019. évi LXI. törvény** a közigazgatási bíróságokról szóló törvény hatálybalépésének elhalasztásáról

- **2019. évi LXII. törvény** a babaváró támogatás igénylésével, valamint a nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatásával kapcsolatos eljárások illetékmentességének megteremtése érdekében az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény módosításáról
- **2019. évi LXIII. törvény** a médiaszolgáltatással kapcsolatos egyes törvények módosításáról
- **2019. évi LXIV. törvény** egyes törvényeknek az épített és a természeti környezet védelmével, valamint a kulturális örökségvédelemmel összefüggő módosításáról
- **2019. évi LXV. törvény** a képviselők mentelmi jogával összefüggésben egyes törvények módosításáról
- **2019. évi LXVI. törvény** Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról
- **2019. évi LXVII. törvény** a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról
- **2019. évi LXVIII. törvény** a kutatás, fejlesztés és innovációs rendszer intézményrendszerének és finanszírozásának átalakításához szükséges egyes törvények módosításáról
- **2019. évi LXIX. törvény** a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény módosításáról
- **2019. évi LXX. törvény** a közneveléssel összefüggő egyes törvények módosításáról és a nemzeti köznevelés tankönyvellátásáról szóló 2013. évi CCXXXII. törvény hatályon kívül helyezéséről
- **2019. évi LXXI. törvény** Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről
- **2019. évi LXXII. törvény** az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények uniós jogharmonizációs kötelezettségek miatt szükséges módosításáról
- **2019. évi LXXIII. törvény** az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények módosításáról

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERI RENDELETEK

- **16/2019. (VI. 20.) IM rendelet** az igazságügyi szakértők statisztikai adatszolgáltatásáról, a kamarai költségátalány bevallásának és megfizetésének szabályairól, valamint az igazságügyi szakértő által vezetett adattovábbítási nyilvántartásról szóló 13/2016. (VI. 29.) IM rendelet módosításáról
- **17/2019. (VI. 20.) IM rendelet** a népszavazás kezdeményezése során a választási irodák hatáskörébe tartozó feladatokról szóló 10/2016. (VI. 28.) IM rendelet módosításáról
- **18/2019. (VI. 28.) IM rendelet** a bírósági végrehajtással összefüggő egyes igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról
- **19/2019. (VII. 29.) IM rendelet** a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek 2019. október 13. napjára kitűzött választása eljárási határidőinek és határnapjainak megállapításáról
- **20/2019. (VII. 30.) IM rendelet** a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán, valamint a nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán a választási irodák hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtásának részletes szabályairól és a választási eljárásban használandó nyomtatványokról
- **21/2019. (VII. 31.) IM rendelet** a nemzetiségi önkormányzati képviselők 2019. október 13. napjára kitűzött választása eljárási határidőinek és határnapjainak megállapításáról
- **22/2019. (VII. 31.) IM rendelet** a helyi önkormányzati képviselők és a polgármesterek általános választása, valamint a nemzetiségi önkormányzati képviselők általános választása költségeinek normatíváiról, tételeiről, elszámolási és belső ellenőrzési rendjéről
- **23/2019. (VIII. 2.) IM rendelet** a cégbejegyzési eljárás és a cégnyilvántartás egyes kérdéseiről szóló 21/2006. (V. 18.) IM rendelet módosításáról
- **24/2019. (VIII. 2.) IM rendelet** egyes büntetőjogi tárgyú igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról

A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK HATÁROZATAI

- 281/2019. (VII. 12.) KE határozat miniszteri kinevezésről (dr. Varga Judit)
- 294/2019. (VII. 22.) KE határozat közigazgatási államtitkári kinevezésről (dr. Raisz Anikó)
- 295/2019. (VII. 22.) KE határozat államtitkári kinevezésről (Steiner Attila)

UTASÍTÁSOK

- 4/2019. (VI. 28.) IM utasítás a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet Szervezeti és Működési Szabályzatáról
- 5/2019. (VI. 28.) IM utasítás az Igazságügyi Minisztérium informatikai biztonsági szabályzatáról szóló 6/2018. (III. 26.) IM utasítás módosításáról
- 7/2019. (VII. 18.) IM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről (prof. dr. Szabó Imre)
- 8/2019. (VII. 18.) IM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről (dr. Wopera Zsuzsanna)
- 9/2019. (VIII. 1.) IM utasítás az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról
- 10/2019. (VIII. 1.) IM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről (dr. Völner Pál)

*** A rovat zárása: 2019. szeptember 16. ***

